

Päivi Toivola

PERHETYÖLLE ASETETTUJEN TAVOITTEIDEN
SAAVUTTAMINEN SOSIAALITYÖNTEKIJÄN ARVIOIMANA

Sosiaalialan koulutusohjelma
Ylempi AMK

PERHETYÖLLE ASETETTUJEN TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMINEN SOSIAALITYÖNTEKIJÄN ARVIOIMANA

Toivola, Päivi
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan ylempi koulutusohjelma
Maaliskuu 2015
Ohjaaja: Kumpulainen, Pasi
Sivumäärä:96
Liitteet: 5

Asiasanat: perhetyö, lastensuojelu, vaikuttavuus

Tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, saavutettiin lastensuojelun perhetyön asiakaskohtaiset tavoitteet sosiaalityöntekijöiden arvioimana. Lastensuojelun perhetyön tavoitteiden saavuttamista tutkittiin yhden kunnan lastensuojelupalveluissa analysoimalla perhetyön asiakassuunnitelmia ja haastatteleamalla asiakasperheiden sosiaalityöntekijöitä. Lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijät haastateltiin puolistrukturoidulla lomakehaastattelulla. Tutkimus tehtiin arviointitutkimuksena.

Perhetyöyksikössä tutustuin lastensuojelun avohuollon asiakasperheen asiakassopimukseen. Matriisin avulla luokiteltiin viisikymmentäseitsemän perhettä, ensin perheen muodon ja henkilöluvun mukaan ja sen jälkeen perheelle lastensuojelun asiakassopimukseen kirjattujen ongelmien mukaan. Luokittelun jälkeen saatiin viisi tyyppiperheluokkaa, jotka nimettiin seuraavasti: arjenhallintaperheet, lapsilähtöinen ongelma -perheet, päiväkotikäinen lapsi -perheet, vanhemman mielenterveysongelma -perheet ja väkivalta- ja päihdeperheet. Jokaisesta tyyppiperheluokasta otettiin yksi perhe tutkimukseen.

Perhetyönprosessilla pyrittiin vaikuttamaan lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukemiseen ja auttamaan vanhempia jaksamaan lapsen kasvun ja kehityksen ylläpitämisessä ja turvaamisessa. Perhetyön avulla tuettiin vanhempien jaksamista, jolloin vanhempi pystyi ylläpitämään ja turvaamaan lapsen kehityksen ja kasvun. Perheiden elämään haettiin sellaista oloa, että arki olisi sen verran hyvää, että lapset voisivat asua kotona. Perhetyöntekijän mukana olo perheessä varmisti sen, että vanhempien vanhemmuus oli riittävää.

Tutkimuksen tulosten mukaan perhetyöllä vaikutettiin perheiden elämään. Perhetyöllä saatiin aikaan muutos perheiden elämässä. Kaikkien perheiden kohdalla muutos ei ollut kovinkaan suuri, kuitenkin sellainen, että se nähtiin perheen arjessa. Sosiaalityöntekijöiden mielestä muutosta perheissä oli vaikea arvioida, koska muutos näkyi hyvin pieninä asioina, kuten vanhempien jaksamisen parantumisen ja voimaantumisen. Sosiaalityöntekijän arvion mukaan vanhemmuus oli riittävää, kun lapsilla oli riittävän hyvä olla kotona. Sosiaalityöntekijöiden haastattelujen perusteella pääsääntöisesti kaikissa tutkimusperheissä lastensuojelun avohuollon tukitoimina perhetyölle kirjatut tavoitteet saavutettiin.

Tutkimuksen tulosten mukaan sosiaalityöntekijän kannalta tärkein asia oli, että lastensuojelun avohuollon perhetyölle asetetuilla tavoitteilla ensisijaisesti pyrittiin estämään lasten huostaanotto perheestä.

SOCIAL WORKER'S ASSESSMENT OF HOW THE GOALS SET FOR FAMILY WORK ARE REACHED

Toivola, Päivi
Satakunta University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Social Services
March 2015
Supervisor: Kumpulainen, Pasi
Number of pages:96
Appendices: 5

Key words: family work, child protection, effectiveness

The purpose of this thesis was to explore whether the set goals were reached in family work. The thesis focused on child protection services in one municipality. The material was collected by interviewing social workers who work with client families and by analysing the client plans of family work. The thesis was carried out as an assessment research and the social workers were interviewed by using a semi-structured form interview.

The thesis work was started by a review of the client agreements in community care. A matrix was used to classify fifty-seven families on the basis of the family form, number of family members and the problems identified in the client agreements. The classification resulted in five family classes, which were labelled as follows: families with problems in managing everyday activities, families with children with problems, families with a child in day care age, families with a parent with a mental health problem and families with violence and substance abuse problems. One family from each group was included in the study.

The family work process aims at supporting the child's growth and development. In addition, its purpose is to help parents to maintain and ensure the child's growth and development and to support parents in this task. The goal was to improve the conditions in the family to a level where the children can live at home. The presence of a family counsellor ensured adequate parenthood among parents.

The results show that family work has an impact on the families and changes took place in their lives. In some families the change was not very remarkable. However, it could be detected in their everyday life. The social workers thought that it was difficult to assess the change, because it manifested itself in small things, for example in parents' ability to cope better and in their empowerment. In their opinion parenthood in families had improved adequately, when the children felt relatively good at home. The interviews show that the goals set for family work in the agreements were mostly reached in all families. In the social workers' opinion the most important thing was that reaching the goals of family work prevents children from being taken into custody.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
1.1 Lastensuojelun perhetyö.....	5
1.2 Lapsen oikeus.....	8
1.3 Avohuollon asiakassuunnitelma.....	10
1.3.1 Asiakassuunnitelman laatiminen.....	12
1.3.2 Tavoitteiden asettaminen	13
1.3.3 Työskentelyn arviointi	15
1.3.4 Tavoitelähtöinen sosiaalityö.....	17
1.3.5 Tavoitteiden saavuttaminen	17
2 PERHETYÖN SUUNTAUTUMINEN	18
2.1 Perhetyön määrittely	18
2.2 Perhetyö avohuollon tukitoimena	19
2.3 Perhetyön prosessi.....	21
2.3.1 Erään kunnan perhetyönprosessi.....	25
2.4 Asiakaslähtöisyys perhetyössä	27
2.5 Lapsilähtöisyys perhetyössä.....	28
2.6 Perhetyön suuntautumisen kehykset	30
2.7 Lastensuojelun avohuollon perhetyön tavoitesuuntautuminen	34
3 TUTKIMUSASETELMA.....	37
3.1 Tutkimustehtävä.....	37
3.2 Vaikuttavuuden arviointi.....	38
3.3 Tavoitearviointi	43
3.4 Aineiston analyysimetodit.....	43
3.4.1 Sisällönanalyysi.....	43
3.5 Lastensuojelun perhetyön asiakassopimukset tutkimusaineistona.....	45
3.5.1 Arjenhallintaperheet.....	50
3.5.2 Lapsilähtöinen ongelma -perheet	52
3.5.3 Päiväkoti-ikäinen lapsi –perheet	54
3.5.4 Vanhemman mielenterveysongelma –perheet	55
3.5.5 Väkivalta- ja päihdeperheet.....	57
3.6 Sosiaalityöntekijöiden haastattelut tutkimusaineistona.....	59
3.7 Sosiaalityöntekijöiden haastattelut.....	62
3.8 Tutkimuksen eettisyys.....	64
4. TULOKSET	65
4.1 Sosiaalityöntekijän arvio tavoitteiden asettamisesta perhetyölle.....	65
4.2 Sosiaalityöntekijän arvio muutoksen huomaamisesta perheessä	66
4.3 Sosiaalityöntekijän arvio perheen kanssa tehtävästä yhteistyöstä	68
4.4 Sosiaalityöntekijän arvio perhetyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta.....	70
4.5 Sosiaalityöntekijöiden arvio perhetyönprosessin merkityksestä.....	72
4.6 Arjenhallintaperhe.....	74
4.6.1 Sosiaalityöntekijän arvio tavoitteiden saavutettavuudesta ja perhetyön vaikuttavuudesta.....	75
4.6.2 Tutkimusaineiston perusteella arvioni tutkimustulosten saavuttamisesta.....	75
4.7 Lapsilähtöinen ongelma –perhe	76
4.7.1 Sosiaalityöntekijän arvio tavoitteiden saavutettavuudesta ja perhetyön vaikuttavuudesta.....	77

4.7.2 Tutkimusaineiston perusteella arvioni tutkimustulosten saavuttamisesta.....	78
4.8 Päiväkoti-ikäinen lapsi –perhe.....	78
4.8.1 Sosiaalityöntekijän arvio tavoitteiden saavutettavuudesta ja perhetyön vaikuttavuudesta.....	79
4.8.2 Tutkimusaineiston perusteella arvioni tutkimustulosten saavuttamisesta.....	80
4.9 Vanhemman mielenterveysongelma –perhe.....	80
4.9.1 Sosiaalityöntekijän arvio tavoitteiden saavutettavuudesta ja perhetyön vaikuttavuudesta.....	81
4.9.2 Tutkimusaineiston perusteella arvioni tutkimustulosten saavuttamisesta.....	82
4.10 Väkivalta- ja päihdeperhe.....	83
4.10.1 Sosiaalityöntekijän arvio tavoitteiden saavutettavuudesta ja perhetyön vaikuttavuudesta.....	84
4.10.2 Tutkimusaineiston perusteella arvioni tutkimustulosten saavuttamisesta.....	85
5. JOHTOPÄÄTÖKSET.....	91
LÄHTEET.....	
LIITTEET.....	

1 JOHDANTO

1.1 Lastensuojelun perhetyö

Tutkimuksessa tarkastellaan lastensuojelun perhetyön tavoitteiden saavuttamista sosiaalityöntekijän arvioimana. Tämän aiheen tutkimiseen päädyimme lastensuojelutoimistossa käydyissä palavereissa. Lastensuojelun avohuollon perhetyön perheille kirjatut tavoitteet ja tavoitteiden saavuttaminen olivat mielenkiintoisia tutkimuskohteita. En löytänyt yhtään tutkimusta, jossa olisi tutkittu lastensuojelun avohuollon perhetyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista sosiaalityöntekijän arvioimana. Lastensuojelun asiakkuusperheiden perhetyön tavoitteet asetti sosiaalityöntekijä, perhetyöntekijä ja perhe itse. Tavoitteet asetettiin perheen tarpeiden mukaan, ja tavoitteita tarkenettiin kolmen kuukauden välein väliarvioinnissa. Lastensuojelun avohuollon perhetyön tavoite tulisi olla lastensuojelun asiakkuuden päätyminen sekä perheenarjen normalisoituminen.

Aloitin tutkimuksen lastensuojelun avohuollon perhetyöyksikössä. Tutustuin siellä lastensuojelun avohuollon perhetyön työn alla oleviin perheiden viimeisimpiin asiakassopimuksiin, joihin perheille asetetut tavoitteet oli kirjattu. Perhetyön asiakassopimukseen sain tutustua perhetyöyksikössä. Asiakassopimukseen oli kirjattu ne sosiaalityöntekijät, jotka olivat olleet mukana asiakasperheiden tavoitteiden laatimisessa ja perhetyön prosessissa. Myöhemmin haastattelin sosiaalityöntekijöitä, jotka valikoituivat tutkimustehävän tyyppiperheiden tavoitteiden asettajiksi.

Kyseinen tutkimus koskee erään kunnan lastensuojelua. Perhetyö organisoidaan lastensuojelun avohuollon perhetyönä, ja perhetyön työntekijät ovat koulutukseltaan sosionomeja (AMK) ja heidän nimikkeensä on perhetyönohjaaja. Perhetyöllä tarkoitetaan tässä tutkimuksessa lastensuojelun avohuollon tukitoimena tehtävää perhetyötä ja perhetyönohjaajia nimitetään tässä tutkimuksessa yleisnimellä perhetyöntekijä. Perhetyötä annettiin perheille, joiden lapsella oli lastensuojelun asiakkuus, ja työn tavoitteena oli, että perhetyön avulla perheen tilanne saatiin sellaiseksi, että lastensuojelun asiakkuus voitiin päättää.

Tutkimusongelmana oli, saavutettiinkö lastensuojelun avohuollon perhetyölle asetetut tavoitteet sosiaalityöntekijän arvioimana.

Lastensuojelun avohuollon perhetyö on kunnan järjestämisvastuun piirissä. Kunnat voivat tuottaa sen itse tai ostaa palvelun yksityisiltä palveluntuottajilta. Lastensuojelun perhetyön piiriin hakeutuu koulutettuja työntekijöitä, joilla on tarve monipuolistaa ja kehittää uusia työmuotoja. Lisäksi eri palveluntarjoajilla on omat tarpeensa laajentaa työtään. Tarpeelliseksi on havaittu eri vuorokaudenaikoina tarjottavien perhetyön palveluiden tarve. Mikäli virallinen palvelujärjestelmä ei tuota palveluita, yksityiset palveluntarjoajat voivat paikata tätä palveluaukkoa. (Rönkkö & Rytönen 2010, 298–299.)

Perhetyö on määritelty lastensuojelulaissa avohuollon tukitoimeksi. Lainsäädäntö ei toistaiseksi määrittele perhetyötä itsenäiseksi sosiaalipalveluksi. Perhetyön käsite tunnetaan laissa lastensuojelun avohuollon tukitoimena. Perhetyöllä tarkoitetaan perheiden arjen tukemista ja erityisesti perheiden kotona tehtävää työtä. Koti on perheelle luonteva ja turvallinen paikka, ja perheenjäsenet ovat vahvimmissaan kotonaan. Lastensuojelun perhetyössä perheiden elämään puututaan erilaisten virallisten väliintulojen avulla. Tämä näyttäytyy perheiden laajempaan tukemiseen ja puuttumiseen heidän elämäänsä. (Järvinen, Lankinen, Taajamo, Veistilä & Virolainen 2012, 12–13, 22.)

Lastensuojelun perhetyöhön kohdistetaan lastensuojelullisia odotuksia esimerkiksi huostaanottojen vähentyminen. Perhetyön kautta perheiden vaikeat tilanteet tehdään näkyviksi. Lastensuojelun perhetyöllä ei välttämättä vähennetä huostaanottoja, mutta sillä pyritään turvaamaan lasten ja nuorten kasvua sekä kehitystä. (Järvinen ym. 2012, 12–13.) Perhetyö lastensuojelun tukitoimena on intensiivistä työskentelyä huostaanoton tarpeen arvioimiseksi tai huostaanoton välttämiseksi. Perhetyö voi olla jälkihuollonomaista tai lyhytkestoista tukea perheen toimintakyvyn palauttamiseksi. Perhe voidaan ottaa perhekuntoutukseen lastensuojelulaitoksen perhekuntoutusyksikköön, jossa perhe asuu ja työskentelee yhdessä sovittujen tavoitteiden mukaisesti kuntoutusjakson ajan. (Rönkkö ym. 2010, 213.)

Lastensuojelun perhetyön asiakasperheissä on lasten hyvinvointiin ja kehitykseen liittyviä uhkia. Työ edellyttää perhetyöntekijöiltä erityistä tietoa lapsen kehityksestä ja tar-

peista eri ikäkausina, lapsen kehitystä vaarantavista riskitekijöistä ja lasta suojaavista tekijöistä. (Järvinen ym. 2012, 84.)

Nykyinen perhetyö on suuntautunut yhä enemmän psykososiaaliseen tukeen, keskustelutyöhön ja ammatillisempaan auttamiseen. Tämä ei kuitenkaan poista tai vähennä arki-
sen ja konkreettisen kotiavun tarvetta, joten samalle perheelle on joskus aiheellista tarjota päällekkäisiä perhetyö-, lastenhoito- ja siivouspalveluita. Kotipalvelun perhetyö on varhaista ja ehkäisevää matalan kynnyksen palvelua, jota perheen on helppo ottaa vastaan, koska se on kokonaisvaltaista perheen arjessa selviytymisen tukemista ja auttamista. Käytännössä tämä tarkoittaa yhdessä tekemistä ja arjen tehtävissä auttamista ja ohjaamista. (Rönkkö ym. 2010, 298–299.)

Varhaisen puuttumisen toiminta-ajatus tukee tätä ajatusta, ja lähtökohtana on kokemus siitä, että perheiden ongelmat ja siellä erityisesti lasten pahoinvointi tulevat esille liian myöhään tai niihin pystytään puuttumaan liian myöhäisessä vaiheessa. Tämän vuoksi asioiden hoitaminen on vaikeampaa ja vaatii enemmän voimavaroja perhetyöntekijältä. Auttamiskeinot on monesta syystä rajallisemmat, ja voidaan päätyä tilanteeseen, jossa ei todellisuudessa ole enää paljoakaan valinnanvaraa. Varhaisen toiminta-ajatuksen tavoitteena olisi ennakoiva puuttuminen huolenaiheisiin, ja tämä selkeyttää perheiden ja muiden toimijoiden yhteistyötä sekä edistää rakentavaa ja kunnioittavaa vuorovaikutusta osapuolten välillä. Tähän on kehitelty joukko voimavarakeskeisiä ja vuoropuheluun perustuvia dialogisia menetelmiä, jotka tähtäävät erityisesti lasta koskevan huolen varhaisen puheeksi ottamiseen sekä perheen läheisten ja perhetyöntekijöiden yhteistyöhön. (Rönkkö ym. 2010, 298–299.)

Väkivaltatilanteet perheessä voivat olla hetkellisiä tai toistuvia, mutta lapsella on tarve kertoa ja välittää tunteuksia, pelkojaan ja käsityksiään väkivallasta. Puhuminen auttaa lasta saamaan itselleen välineitä käsitellä ahdistaviakin tunteuksia. Tähän lapsi tarvitsee tuekseen turvallista aikuista: omaa vanhempansa, luotettavia sukulaisia tai perhetyöntekijää. Lapsella ei välttämättä ole aina taitoa kertoa sanallisesti kokemuksistaan, ja silloin on hyvä antaa lapsen ilmaista itseään muilla keinoilla, kuten piirtämällä tai keksimällä sanoja eri tunteilleen. Tässä apuna voidaan käyttää tunnekortteja. (Rönkkö ym. 2010, 254.)

Tulehtunut perhetilanne pitää pysäyttää ja väkivallan käyttö katkaista. Tilanne saattaa korjaantua siten, että perheen aikuinen hakee keskusteluapua ammattilaisilta tai menee turvakotiin lasten kanssa, jolloin viranomaiset pystyvät puuttumaan perheen tilanteeseen. Lapsen turvallisuudentunne kasvaa siitä, kun hän näkee, että aikuiset yrittävät selvittää tilannetta ja pyrkivät muuttamaan sitä. Pysäyttämässä auttaa asioiden selvittelyprosessin jäsentäminen kolmeen vaiheeseen: rauhoittumis-, päätöksenteko- ja toimintavaiheeseen. Tilanteet ovat usein kriisitilanteita, jolloin vaarana on, että tehdään hätäisiä ja epätoivottuja ratkaisuja perheen tilanteesta. Tässä on hyvä korostaa rauhassa etenemistä ja turvallisesti asioihin puuttumista. Perheen pysäyttäminen, asian näkyväksi tekeminen ja salaisuuden paljastuminen hätkäyttävät ja motivoivat vanhempia asioiden korjaamiseen. (Rönkkö ym. 2010, 255.)

1.2 Lapsen oikeus

Lastensuojelulaille turvataan lapsen oikeus turvalliseen ja virikkeitä antavaan kasvu-ympäristöön, tasapainoiseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun. Laissa määritellään lastensuojelu. Lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseen liittyvillä toimilla ehkäistään varsinaisen lastensuojelun tarvetta. Ehkäisevä lastensuojelu antaa apua ja tukea riittävän varhaisessa vaiheessa, jolloin saatetaan ehkäistä ongelmien syntyminen tai paheneminen. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1§.) Lapsen oikeuksien yleissopimuksen mukaan vanhemmilla ja huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta ja kehityksestä. Lapsen edun on määrättävä vanhempien toimintaa. (Lapsen oikeuksien yleissopimus 18 artiklan 1 kohta.)

Perustuslain mukaan julkisen vallan on tuettava perheen ja muiden lapsen huolenpidosta vastaavien mahdollisuuksia turvata lapsen hyvinvointi ja yksilöllinen kasvu. Julkinen valta voi puuttua perheen yksityisyyteen vain poikkeustapauksissa, kun lapsen oikeuksia ei voida muuten turvata. (Perustuslaki. 1999. 19 §.)

Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja huoltajilla. Vanhempien velvollisuus on vastata lapsen kasvatuksesta ja huolenpidosta. Vanhemmilla on oikeus määrätä siitä, miten lapsen kasvatusta ja huolenpitoa järjestetään. Lastensuojelulais-

sa korostetaan, että yhteiskunnan on pyrittävä tukemaan vanhempia kasvatustehtäväänsä ja tarjottava perheelle mahdollisuutta tähän apuun riittävän varhain. Perhe on tarvittaessa ohjattava lastensuojelunpiiriin. Silloin kun viranomainen puuttuu perheen yksityisyyteen ja toteutetaan lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua, on päätöksiä tehtäessä aina otettava huomioon vanhempien ensisijainen velvollisuus ja oikeus päättää lapsensa hyvinvoinnista ja kasvatuksesta. Viranomaisen on pyrittävä kaikin keinoin edesauttamaan sitä, että vanhemmat voivat toteuttaa kasvatustehtäväänsä silloin, kun järjestetään lastensuojelulain mukaisia palveluja. Viranomaisen on tarjottava perheelle omaaloitteisesti apua. Viranomaista koskevalla velvollisuudella on suora vaikutus kuntien määräraha-arviointiin, kun arvioidaan, missä laajuudessa kunnassa järjestetään palveluita lapsiperheille. Lapsella on oikeus erityiseen suojeluun. Mikäli vanhemmat eivät kykene huolehtimaan kasvatustehtävästään, julkisen vallan on velvollisuus puuttua tilanteeseen. Puuttumisessa on aina noudatettava lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta. Käytännössä on valittava se toimenpide, jolla vähiten puututaan perheen ja lapsen itsemääräämisoikeuteen. Toimenpiteitä mietittäessä on arvioitava, mikä tukitoimi parhaiten vastaa lapsen ja perheen yksilöllisiä tarpeita. (Lastensuojelulaki 2007.)

Lastensuojelulaissa on lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa määritelty lapsenhuollosta. Siinä on tarkoituksena turvata lapsen tasapainoinen kehitys ja hyvinvointi lapsen yksilöllisten tarpeiden ja toivomusten mukaisesti. Lapsenhuollon tulee turvata myönteiset ja läheiset ihmissuhteet erityisesti lapsen ja hänen vanhempiansa välillä. Lapselle tulee turvata hyvä hoito ja kasvatusta sekä lapsen ikään ja kehitystasoon nähden tarpeellinen valvonta ja huolenpito. Lapselle on pyrittävä antamaan turvallinen ja virikkeitä antava kasvuympäristö sekä lapsen taipumuksia ja toivomuksia vastaava koulutus. Lasta tulee kasvattaa siten, että lapsi saa osakseen ymmärtämystä, turvaa ja hellyyttä. Lasta ei saa alistaa, kurittaa ruumiillisesti eikä kohdella muulla tavoin loukkaavasti. Lapsen itsenäistymistä sekä kasvamista vastuullisuuteen ja aikuisuuteen tulee tukea ja edistää. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Lapsi tarvitsee päivärytmin ja rutiinit arjenhallintaan. Silloin vanhemmat keskustelevat yhdessä perhetyöntekijän kanssa siitä, miten lapsen elämään saadaan päivärytmi ja mikä on rutiinien merkitys lapsen kehitykselle ja kasvamiselle. Rutiinit koostuvat samoin tavoin tekemisestä. Esimerkiksi lapsen ilta tulee rauhoittaa, jotta nukkumaan meneminen sujuu paremmin. Lapsen elämään kannattaa luoda ikätasoisesti selkeitä sääntöjä ja

rutiineita. Lasta voidaan auttaa hahmottamaan ajankulua niin, että hänelle rakennetaan lukujärjestys päivätoiminnoista. Vanhempien kanssa voidaan neuvotella yhteiset pelisäännöt, joihin molemmat vanhemmat sitoutuvat. Näin lapsi ei voi käyttää hyväkseen vanhempien erilaista kasvatustyyliä, eikä lapsi myöskään joudu ristiriitaan vanhempien välissä. Tämä vähentää vanhempien toisiinsa kohdistamia paineita ja syytelyitä. (Rönkkö ym. 2010, 230.)

1.3 Avohuollon asiakassuunnitelma

Lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle tehdään avohuollon asiakassuunnitelma, jos asiakkuus ei pääty lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeen tai kysymyksessä ei ole perheen neuvonta. Sosiaalihuoltoa velvoittaa hoito- ja palvelussuunnitelman laatiminen. Suunnitelma on laadittava ja tarkistettava yhdessä lapsen ja hänen huoltajansa kanssa. Asiakassuunnitelman lähtökohtana on yhteistyö asiakkaan kanssa, mutta se on laadittava myös silloin, kun asianosaiset eivät halua osallistua sen laatimiseen tai he vastustavat sen tekemistä. Mikäli suunnitelma laaditaan yhteistyössä, mutta kaikista asioista ei päästä yhteisymmärrykseen, tulee suunnitelmaan kirjata eriävät näkemykset. Asiakassuunnitelmaan kirjataan ne olosuhteet ja asiat, joihin pyritään vaikuttamaan, kuten lapsen ja perheen tuen tarve, sekä palvelut ja tukitoimet, joilla tuen tarpeeseen pyritään vastaamaan. Asiakassuunnitelmaan kirjataan asianomaisten eriävät näkemykset tuen tarpeesta ja palvelujen sekä tukitoimien järjestämisestä. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Lastensuojelua toteuttaessa lapsen asioista vastaavan sosiaalityöntekijän tai perheyöntekijän tulee tavata lapsi asiakassuunnitelmaan tarkemmin kirjattavalla tavalla riittävän usein henkilökohtaisesti. Lapsi tapaa asioistaan vastaavaa työntekijää henkilökohtaisesti vähintään kaksi tuntia kuukaudessa aktiivisen työvaiheen aikana. Aktiivisella työvaiheella tarkoitetaan muun muassa lastensuojelutarpeen selvitystä, asiakkaana olevan lapsen tilanteen arviointia sekä sijoituksen valmistelua. Asiakassuunnitelmassa tulee määritellä arvioitu aika, jonka kuluessa tavoitteet pyritään toteuttamaan. Asiakassuunnitelma on tarkistettava tarvittaessa, kuitenkin vähintään kerran vuodessa. Lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteiden asettaminen on keskeistä asiakassuunnitelman laadin-

nassa. Tarvittaessa suunnitelmasta tulee ilmetä vastuuhenkilöt. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassuunnitelmasta ei tehdä hallintopäätöstä, eikä se ole sellainen kuntaa sitova asiakirja, jonka nojalla asiakas voi suoraan vaatia itselleen palveluita tai tukitoimia. Palveluja ja tukitoimia järjestetään erikseen tehtävien valituskelpoisten päätösten perusteella, joihin on mahdollista hakea muutosta, miten palvelun ja tukitoimen osalta laissa säädetään. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Kunnan on viivytyksettä järjestettävä lastensuojelun avohuollon tukitoimena riittävä taloudellinen tuki sekä korjattava asumisoloihin liittyvät puutteet tai järjestettävä tarpeen mukainen asunto, mikäli lastensuojelun tarve johtuu riittämättömästä toimeentulosta, puutteellisista asumisoloihin tai asunnon puuttumisesta tai jos mainitut asiat ovat esteenä lapsen ja perheen kuntoutumiselle (Lastensuojelun käsikirja 2014).

Sosiaalihuoltolaissa mainittujen sosiaalipalveluiden, kuten kotipalvelun ja toimeentulotuen ja lasten päivähoidon, lisäksi kunnan on laadittava lapsen ja perheen tuen tarpeisiin perustuva asiakassuunnitelma. Avohuollon tukitoimet tulee ottaa huomioon asiakassuunnitelmassa. Tukitoimet ovat lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämisen tuki, lapsen taloudellinen tukeminen, koulunkäynnin tukeminen, ammatin ja asunnon hankinnassa tukeminen, tuki työhön sijoittumisessa, harrastuksissa, läheisten ihmissuhteiden ylläpitämisessä sekä muiden henkilökohtaisten tarpeiden tyydyttämisessä, tukihenkilö tai -perhe, lapsen kuntoutumista tukevia hoito- ja terapiapalveluja, perhetyötä sekä koko perheen sijoitus perhe- tai laitoshoitoon, loma- ja virkistystoimintaa tai muita lasta ja perhettä tukevia palveluja ja tukitoimia. Lapsen ja perheen tilanteeseen sopivia tukimuotoja tulee järjestää heidän yksilökohtainen tarve huomioiden. Lastensuojelutyössä tulee olla käytössä monipuolinen valikoima erilaisia tukitoimia, jotta kullekin lapselle ja perheelle voidaan räätälöidä tarkoituksenmukainen tukitoimien kokonaisuus. Kuitenkaan se ei tarkoita sitä, että yhden perheen kohdalla tulisi käyttää kaikkia tarjolla olevia tukitoimia. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Lapsen terveyden ja kehityksen kannalta välttämättömät sosiaalihuollon palvelut sekä lasten päivähoido on järjestettävä sen mukaisesti, miten lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä on ne arvioinut lapsen tai vanhemman asiakassuunnitelmassa. Arvioinnin

jälkeen tarvittavat palvelut kirjataan asiakassuunnitelmaan. Kirjaamisen jälkeen syntyy kunnalle velvoite niiden järjestämiseen. Arvio lapsen kehityksen ja terveyden kannalta välttämättömistä sosiaalihuollon ja päivähoidon palveluista ei voi rajoittua pelkästään olemassa oleviin palveluihin. Palvelut tulee kirjata ja järjestää, jos sosiaalityöntekijä on ne arvioinut tarpeellisiksi. Lasta ja perhettä tukevia tukitoimia ovat pienten koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminta, kriisityö ja kriisipäivystys, seikkailu- ja perheleirit, tukiasunnot ja turvakotipaikat, taidelähtöiset menetelmät, vauvatyö, nuorten kanssa tehtävä työ ja läheisneuvonpito. Säännöksen tarkoituksena on mahdollistaa menetelmien ja toimintamuotojen kehittäminen. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Kunnan on huolehdittava siitä, että avohuoltoa järjestetään sisällöltään ja laajuudeltaan sellaisena kuin kunnassa esiintyvä tarve edellyttää. Laki ei velvoita kuntaa järjestämään kaikkia mainittuja tukitoimia. Laki ei myöskään tuo asiakkaalle subjektiivista oikeutta kaikkiin mainittuihin tukitoimiin. Kunnalla on korostettu järjestämisvastuu, myöskään lasta tai perhettä ei voida jättää ilman tukitoimia määrärahojen puutteen vuoksi. Yksittäisen lapsen ja perheen kohdalla arvioidaan tapauskohtaisesti tukitoimien tarve. Avohuollon järjestämisestä ja kustannuksista vastaa yleensä lapsen kotikunta. Mikäli lapsi sijoitetaan avohuollon tukitoimena toisen kunnan alueelle, sijoittajakunta ja sijoituskunta vastaavat yhteistyössä avohuollon järjestämisestä, mutta kustannusvastuu kuuluu sijoittajakunnalle. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

1.3.1 Asiakassuunnitelman laatiminen

Lastensuojelutarpeen selvityksen jälkeisen asiakassuunnitelman laatimisessa kirjataan yhteenveto- tai suunnitelmatapaamisessa sovitut konkreettiset toimenpiteet ja tavoitteet, joilla pyritään saamaan muutosta lapsen elämässä. Lastensuojelutarpeen selvityksen ja suunnitelmallisen työn yhteenvetotapaamisessa sovitaan, että tapaamisen tavoitteena on löytää konkreettiset asiat, joihin lapsen elämässä tarvitaan muutosta, ja löytää niihin sopivat toimenpiteet. Lapsen ja vanhempien kanssa sovitaan, mitä tehdään, miten tehdään ja kuka tekee mitäkin. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Arviointipalavereissa ovat perheen tilanteen mukaan läsnä lapsi, vanhemmat tai huoltaja ja lastensuojelun työntekijät sekä mahdollisesti perheen läheiset ja yhteistyötaho. Lastensuojelutarpeen selvityksen aikana perheessä on saattanut alkaa perhetyö tai perheelle on ehdotettu jotain muuta avohuollon tukitoimea. (Lastensuojelun käsikirja 2014.) Perhetyöhön kuuluu neuvotteluita perheen kotona ja sosiaalitoimistossa ja yhteisiä toimintatietoja yhden tai useamman perheen jäsenen kanssa sekä koko perheen yhteisiä tapaamisia. (Rönkkö ym. 2010, 213.) Tällöin suunnitelman laadinnassa on hyvä olla mukana kulloisenkin tukitoimen järjestäjä. Perheeltä ja lapselta on hyvä kysyä, keitä he halusivat, että tapaamisessa on paikalla. Kaikkien osallistujien on osattava perustella läsnäolonsa lapselle. Lapsen on hyvä olla suunnitelmatapaamisessa paikalla. Ainakin silloin, kun perheen aikuisen ja lapsen kanssa sovitaan selkeitä, lasta ja vanhempia koskevia konkreettisia toimenpiteitä lapsen arjen parantamiseksi. Mikäli lapsi on tapaamisessa paikalla, tulee vähintään yhden työntekijän huomioida erityisesti lapsi. Aluksi on hyvä käydä läpi, mistä tapaamisessa pitäisi kenenkin näkökulmasta puhua. Ennen lapsen tilanteen muutokseen liittyvistä tavoitteista on hyvä käydä keskustelua työskentelytavoista ja yhteistyöstä ja sopia siitä, miten työskennellään. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

1.3.2 Tavoitteiden asettaminen

Perheelle asetetut tavoitteet sovitaan käymällä läpi kaikkien mukana olevien ehdotukset siitä, mihin lapsen arjessa ja elämässä pitäisi saada muutosta. Lastensuojelutarpeen yhteenvedossa on tuotu esiin lapsen elämään liittyviä huolia ja kysymyksiä. Työskentelyn tavoitteita voi lähteä pohtimaan niiden pohjalta. Tavoitteena on, että asiakassuunnitelman tavoitteet olisivat mahdollisimman konkreettisia siten, että lapsen elämässä voisi tapahtua heti muutosta parempaan. Perhetyön tavoitteista voidaan olla osallistujien kanssa yhtä mieltä, mutta tavoitteet voivat vaihdella eri näkökulmista. Tärkeää on, että kukin osallistuja saa kertoa, mikä on omasta näkökulmasta ensisijainen tavoite. Tavoitteista sovittaessa on tärkeä pohtia sitä, kenen tavoitteesta on kysymys ja ovatko tavoitteet sellaisia, joihin asiakas voi sitoutua. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Perhetyöntekijä pyrkii keskusteluissa vahvistamaan asiakkaan toimintakykyä sekä välttämään valmiiden ratkaisumallien tarjoamista. Syyllisten ja syiden etsimisen sijasta

keskusteluissa keskitytään ratkaisujen etsimiseen. Keskusteluiden painopiste on tavoitteissa. Tavoitteiden laatimisessa on tärkeää, että tavoite on konkreettinen sekä määriteltävissä oleva, pieni, kiinnostava, realistinen, haasteellinen, merkittävä, saavutettavissa oleva sekä todennettavissa. Tavoite tulee muotoilla niin, että se aloittaa jotain parempaa ja sisältää jotain uutta. Yleensä asiakkaat itse toivovat pääsevänsä eroon jostain ongelmasta, jolloin he hahmottavat asetettavan tavoitteen ongelman kautta. Tavoite tulisi kuitenkin kuvata myönteisen ja tekemisen kautta. (Järvinen ym. 2012, 123.)

Tavoitepalaverissa käydään läpi mukana olevien ehdotukset, miten perhe pääsee tavoitteisiin. Lastensuojeluselvityksen aikaisissa tapaamisissa lapsi on tuonut toiveensa esiin ja sosiaalityöntekijä on kirjannut ne yhteenvetoon. Tavoitepalaveri tapaamisessa lapsen toiveet käydään läpi. Tapaamisessa mietitään, mikä voisi auttaa vanhempia ja lasta muutoksen aikaansaamisessa. Perheen aikuiset ja lapsi määrittelevät itse omin sanoin, millainen apu voisi olla sopivaa tai heidän mielestään tarpeen. Keinot on hyvä rakentaa lapsen, perheen ja sen verkostossa jo olevien voimavarojen varaan. Sosiaalityöntekijä voi tehdä ehdotuksia auttavista toimista ja avohuollon tukitoimista. Asiakkaiden osallisuus edellyttää, että he ovat tietoisia siitä, millaisia erilaisia avohuollon tukitoimia on tarjolla. Sosiaalityöntekijän tulee kertoa avoimesti erilaisista vaihtoehdoista. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Perheelle asetettujen tavoitteiden saavuttamisen kriteereistä sopimisessa etsitään vastausta kysymykseen, mistä tiedämme, että tavoitteen saavuttamisessa on edistytty tai se on saavutettu. Tällöin asiakkaat ovat tietoisia siitä, mitä heiltä odotetaan ja miten tavoitteita arvioidaan. Suunnitelman arvioinnista sovitaan se, milloin muutosta arvioidaan, kuinka pitkä työskentelyjakso on tarpeen sekä kuinka pitkän ajan tavoitteessa edistyminen ja lapsen tilanne tuntuisi vaativan. Samalla käydään läpi sitä, kuinka kauan lapsi voi odottaa tavoitteen toteutumista. Tavoitesuunnitelmatapaamisessa sovitaan, kenelle kirjattu suunnitelma annetaan tai lähetetään. Mikäli asiakassuunnitelmaa ei ole voitu laatia yhteistyössä kaikkien huoltajien kanssa, on se toimitettava sille huoltajalle, joka ei ollut paikalla palaverissa. Tässä on kuitenkin huomioitava alaikäisen asiakkaan kielto-oikeus sosiaalihuollon asiassa. Tapaamisen lopuksi arvioidaan itse tapaamista: käsiteltiinkö oikeita asioita, oliko työskentelytapa sopiva, oliko tapaamisesta perheelle hyötyä. (Lastensuojelun käsikirja 2014.) Perhetyön tavoitteet tulisi asettaa yhdessä työntekijöiden kanssa niin, että ne ovat kaikilla tasoilla selkeät. Perheen ja työntekijöiden välille tulisi

luoda sellaisia käytäntöjä, joilla saavutetaan vuoropuhelua. (Terveys- ja hyvinvointilaitos 2014, 34).

Sosiaalihuoltoa järjestettäessä on huomioitava asiakkaan etu sekä hänen toivomuksensa ja mielipiteet asiasta. Työntekijän tulee selvittää asiakkaalle hänen oikeutensa ja velvollisuutensa ja erilaiset toimintavaihtoehdot. Asiakkaalle on annettava mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa palveluittensa suunnitteluun ja toteuttamiseen. Sosiaalihuoltoa järjestettäessä asiakkaalle laaditaan hoito- ja palvelusuunnitelma. Suunnitelma tehdään yhdessä asiakkaan kanssa. (Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000 5 §.)

Lastensuojelun perhetyön tavoitteet määritellään asiakassuunnitelmanneuvottelussa perheen ja sosiaalityöntekijän sekä tarpeen mukaan muidenkin perheen kanssa työskentelevien tahojen kanssa. Lastensuojelun perhetyö on konkreettista apua, jota annetaan asiakkaan kotona. Perhetyö on tiivistä tukea ja ohjausta perheen arjessa ja vuorovaikutuksen ongelmatilanteissa. Perhetyö on vaikuttavaa muutostyötä. Sen avulla voidaan tehdä psykososiaalista toimintakyvyn arviointia. Perhetyöllä on saumaton yhteys lastensuojelun arviointiin, ja sen avulla saadaan tietoa perheen arjesta ja lasten hyvinvoinnista. (Järvinen ym. 2012, 82.)

1.3.3 Työskentelyn arviointi

Lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassuunnitelmaan kirjataan, miten työskentelejä ja tavoitteen saavuttamista arvioidaan, mitä arvioidaan, ketkä sen tekevät ja milloin. Avohuollon työhön tulee sisältyä arviointivaihe, jolloin arviointi on hyvin avointa ja selvää kaikille osapuolille. Arviointia ei pidä tehdä vain silloin, kun perheen tilanne on huono. Suunnitelmallisen työn arvioinnin yksinkertaisena ideana on katsoa, mitä on saatu aikaan, mikä on lapsen elämäntilanne arvioinnin ajankohtana ja mitä muutosta lapsen ja perheen arjessa on tapahtunut. Arviointi toteutetaan yhdessä asiakkaiden kanssa. Arviointivaihe pitää sisällään kaksi tasoa. Toisaalta arvioidaan sisältöä, miten tavoitteet on saavutettu ja mitä muutoksia lapsen arjessa on tapahtunut. Toisaalta arvioidaan työskentelytapaa, jolloin saadaan palautetta lastensuojelun toimintatavasta. Palautetta

pyydetään asiakkailta esimerkiksi lomakkeiden avulla tai yhdessä keskustellen. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Perhetyön toteutukseen kuuluu jatkuva työskentelyn arviointi ja palautteen kirjaaminen. Perheen edistyminen tehdään näkyväksi ja yhdessä perhetyöntekijän kanssa mietitään, mikä edistymiseen on vaikuttanut. Molemminpuolinen rehellisyys on tärkeää palautteen antamisessa. Palaute perustuu perheen omaan kokemukseen edistymisestä. Perhetyöntekijä kannustaa perhettä havaitsemaan omia vahvuuksiaan epäonnistumisen sijasta. Perhetyöntekijän tehtävänä on tehdä vahvuudet näkyviksi ja sanoittaa se. Palaute on hyvä kytkeä perheen tavoitteisiin ja vahvistaa heitä siten näkemään tulevaisuudessakin muutosten mahdollisuus. (Järvinen ym. 2012, 124–125.)

Suunnitelman toteutumisen arviointi ja yhdessä asiakkaiden kanssa tehty arviointi tulee kirjata asiakastietojärjestelmään. Voimassa oleva asiakassuunnitelma ja lapsen tilanne tulee arvioida perheen ja lapsen kriisitilanteen tai muun perhettä kohdanneen muutoksen jälkeen. Tällöin tehdään tilanteesta uusi arvio uuden asiakassuunnitelman pohjaksi, ja siihen kirjataan muuttuneet olosuhteet ja tilanne perheessä sekä se, mitkä ovat uudet tavoitteet ja työskentelyn tavat. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)

Lastensuojelussa arviointi koskee asiakkaita, työntekijöitä ja työyhteisöä. Laadukkaassa arvioinnissa huomioidaan työyhteisötasolla oma toiminta laadun parantamiseksi. Lastensuojelun arviointityö on tavoitteellista ja tukea antavaa toimintaa. Lastensuojelun asiakkuuden aikana tehtävässä arvioinnissa pitää selvittää lapsen ja perheen tilanne sekä heidän valmius ottaa perhetyön tukea vastaan. Arvioinnissa tulisi saavuttaa yhteinen näkemys perheen tuen tarpeista ja arvioinnin tavoitteista. Käytettävissä olevat vaihtoehdot tulisi käydä yhdessä läpi perheen kanssa. Perheeltä tulisi varmistaa, että he tietävät, mihin arviointi saattaa johtaa. (Terveys- ja hyvinvointilaitos 2014, 32.) Perhetyön kestolle ei ole määritelty aikarajaa. Perheen tilanteen mukaan perhetyö voi kestää muutamasta kuukaudesta pariin vuoteen. Kun perhetyölle määritelty aika päättyy, perhetyö on arvioitava uudelleen perheen, perhetyöntekijän ja perhetyötä ohjanneen sosiaalityöntekijän näkökulmasta. Pitkissä asiakasprosesseissa tarvitaan useita väliarviointeja ja lisäksi mahdollisesti tavoitteiden ja työn sisällön uudelleen määrittelyä. (Rönkkö ym. 2010, 213.)

1.3.4 Tavoitelähtöinen sosiaalityö

Sosiaalityössä on mahdotonta käsitellä ongelmanratkaisua pohtimatta sosiaalityön arvoja ja sosiaalityössä käytettäviä teorioita. Sosiaalityöntekijä soveltaa ongelmaratkaisutyössä teoreettista ja käytännöllistä tietoa. Sosiaalityöntekijä erittelee ammatillisiin arvoihin ja eettisiin valintoihin liittyviä haasteita ja ristiriitoja nojautuen sosiaalityön eettisiin periaatteisiin ja niiden toteutumista koskevaan keskusteluun ja omakohtaiseen pohdiskeluun. Ongelmanratkaisuprosessi on kolmivaiheinen. Ongelmanratkaisu lähtee tiedon, teorian ja taitojen selvittämisestä, ja sitä ohjaavat arvot ja eettiset periaatteet. Ensimmäinen vaihe on arviointi ja suunnittelu. Siinä käsitellään tilanteen selvittäminen sekä tavoitteista ja keinoista sopiminen. Asiakkaalle asetettu tavoite pitää olla realistinen, ja tavoitteessa pitää olla ajatus siitä, miten asiakasta tuetaan pääsemään tavoitteeseen. Toinen vaihe on suunnitelman toteutus eli interventio. Asiakasperheestä kerätään tarpeellinen tietopohja. Tavoitteet puretaan arkeen liittyviksi käytännön toimiksi ja toiminnaksi, tavoitteet koskettavat asiakasta itseään, vuorovaikutusta asiakkaan lähipiirin kanssa ja asiakkaan suhdetta lastensuojeluun. Tavoitteista muistuttelu on pitkälti perhetyöntekijän vastuulla. Kolmas vaihe sisältää arvioinnin (evaluaatio) sekä perhetyön päättämisen. Suunnitellusta päättämässä käydään koko perhetyön prosessi läpi tavoitteiden saavuttamiseksi. Suunnitelmallisessa lopetuksessa perhetyöntekijä voi etukäteen harkita, koska työskentely on tarkoituksenmukaista lopettaa. (Rostila 2001, 11–12, 86; Vaininen 2013.)

1.3.5 Tavoitteiden saavuttaminen

Perhetyön tavoitteisiin pääseminen ei ole helppoa, työskentelyn jäsentäminen auttaa. Asiakkaan edistymisen seuranta voidaan jäsentää neljäksi vaiheeksi. Ensiksi edistymisen seuraaminen mahdollistaa työskentelyn ja toimintatapojen vaikuttavuuden arvioinnin. Toiseksi edistymisen seuraamisella on asiakasta ohjaava merkitys. Kolmanneksi edistymisen seuraamisella on työntekijää ohjaava merkitys. Neljänneksi tulosten seuraamisella on asiakasta motivoiva merkitys ja motivointi ylläpitää asiakkaan työskentelyhalukkuutta. (Rostila 2001, 83–84.)

2 PERHETYÖN SUUNTAUTUMINEN

2.1 Perhetyön määrittely

Perhetyöllä tarkoitetaan perheen kotona tehtävää työtä, joka voi olla perhetyöntekijän antamaa keskusteluapua ja tukea erilaisissa arjen toiminnoissa. Perhetyöllä voidaan tukea vanhempia heidän kasvatustehtävässään, tehdä vanhemmuuden arviointia ja järjestää lapselle hänen hyvinvointiaan tukevaa toimintaa. Perhetyö on usein käytännön avun ja psykososiaalisen tuen yhdistelmä. (Reijonen 2013.)

Perhetyö aloitetaan aina yhteisellä arvioinnilla siitä, mikä perheen tilanteessa on sellaista, jota perhetyöllä voidaan tukea. Sosiaalitoimen lastensuojelun avopalvelun tukimuotona tarjoama perhetyö on monella tapaa haasteellista vuorovaikutuksen ja perhettä kuuntelevan yhteistyön rakentamisen kannalta. Perhetyön taustalla on aina viranomaisien huoli ja tarve selvittää asioita. Perhe saattaa olla puolustuskannalla viranomaisien puuttumista kohtaan, joten huomion kiinnittäminen hyvään vuorovaikutukseen ja yhteistyötä rakentaviin tekijöihin on erityisen tärkeää. (Rönkkö ym. 2010, 213.)

Laki ja ohjeet määrittävät perheen ja työntekijän välistä suhdetta. Niiden tarkoituksena on taata palveluiden käyttäjille turvallinen ja yksilöllisten tarpeiden mukainen kohtelu. Perhetyön toimintaa ohjaa sosiaali- ja terveydenhuollon keskeiset periaatteet ja eettiset ohjeet. (Järvinen ym. 2012, 17.)

Perhetyön tarkoituksen jatkuvuus ilmenee kahdessa merkityksessä. Perhetyöllä pyritään tarjoamaan intensiivistä ja pitkäkestoista tukea perheelle niin, että sillä olisi suhteellisen pysyviä vaikutuksia perheen toimintamalleihin ja perheen arkeen, toisin sanoen perhetyöllä saataisiin vaikuttavat interventiot. Toisaalta perhetyöllä pyritään tarjoamaan tukea, joka mahdollistaa lapsen kotona asumisen ja siten läheissuhteiden jatkuvuuden. Perhetyö on määräaikaista ja tarpeeseen kohdennettua työtä ja perustuu aina lastensuojelun asiakkuuteen. Lapsen etu ja tarpeet sanelevat ehdot perhetyön suunnitelmalle. (Myllärniemi 2007, 22.)

2.2 Perhetyö avohuollon tukitoimena

Perhetyö on lastensuojelulain mukaan yksi lastensuojelulain avohuollon tukitoimista. Lastensuojelun asiakkuutta edeltää lastensuojelutarpeen selvitys. Lastensuojelutarpeen perusteella sosiaalityöntekijä tekee päätöksen lastensuojelun asiakkuudesta. Sosiaalityöntekijöittäin on vaihtelua siinä, millainen ilmoitus johtaa lastensuojelutarpeen selvitykseen ja millainen selvitys asiakkuuteen. Perhetyöntekijä toimii sosiaalityöntekijän työparina lastensuojelutarpeen selvitysprosessissa useissa kunnissa. Lastensuojelun asiakasperheet tulevat perhetyön asiakkuuteen tilanteessa, jossa perheen ongelmat ovat yleensä jo kasaantuneet. Lastensuojelun avohuollon perhetyö tulisi aloittaa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Käytännössä lastensuojelun avohuollon perhetyö aloitetaan liian myöhään lastensuojeluprosessin sekä perhetyön tavoitteiden kannalta. (Järvinen ym. 2012, 82.)

Lastensuojelun avohuollon perhetyö on tarvesidonnaista ja tarvitsee aina lapsesta lähtevän lastensuojelullisen huolen tai lapsen kohdistuvan ilmoituksen huolesta. Lastensuojelun avohuollon perhetyöhön perheillä ei ole subjektiivista oikeutta, vaan se vaatii aina lastensuojelun asiakkuuden ja ajatuksen siitä, että perhetyöllä voidaan perhettä auttaa. Lastensuojeluperheille perhetyö on maksutonta. Lastensuojelun perhetyöhön kuuluu perheen motivointi ja tuki. Lastensuojelun perhetyö on interventio perheen yksityisyyteen, ja näin ollen perhetyö pitää sisällään kontrollin elementtejä. Perheeseen kohdistunut kontrolli on näkyvää, ja sillä pyritään rajoittamaan meneillään olevia prosesseja, muuttamaan epätoivottua tilannetta ja saamaan aikaan muutosta perheessä. Mikäli perheen tilanne tai olosuhteet eivät takaa lapselle turvallista elämää, perhetyön avulla voidaan puuttua perheen elämään, vaikka perheenjäsenet eivät itse huomaisi olevansa avun tarpeessa. Perheelle tulee antaa aikaa tuottaa asioita omaehtoisesti. Lastensuojelussa motivoinnin, suostuttelun ja velvoittamisen raja on häilyvä. Tärkeää on motivoida asiakasta hyvään yhteistyöhön. Hyvä yhteistyö viranomaisten kanssa edellyttää työskenteilyn läpinäkyvyyttä ja sitä, että epämieluisistakin asioista voidaan puhua suoraan, kuten huostaanoton riskistä. (Järvinen ym. 2012, 82, 100.)

Huostaanotto on viimeisiä keinoja haitallisen tilanteen pysäyttämiseksi. Huostaanotossa on aina kyse vakavasta puuttumisesta perheen oikeuksiin. Vaikeissa työtilanteissa käytetään vuorovaikutteista ja arvostavaa työtettä, vanhemmat ja lapset tulevat kuulluiksi

ja perheessä voidaan pohtia erilaisia vaihtoehtoja purkaa jännittyneisyyttä. Jännitteisimmissä tilanteissa tarvitaan yhteistyötä rakentavia työtapoja. Huostaanotto ei ole päämäärä tai tavoite työlle vaan keino, jolla pyritään takaamaan lasten turvallisuus. Vaikka huostaanottoon päädyttäisiin, se pyritään tekemään yhteisymmärryksessä vanhempien kanssa. Tämä luo pohjaa tulevalle yhteistyölle. Koko prosessin ajan kaikki perheenjäsenet tarvitsevat monenlaista tukea ja kuuntelua, jotta he voivat käydä tunteuksiaan läpi, tukea toinen toistaan sekä ilmaista itseään ja mielipiteitään – myös loukkaantumisen ja häpeän tunteita. (Rönkkö ym. 2010, 268.)

Eettisyys korostuu perhetyössä tilanteessa, jossa on huostaanoton uhka. Tällöin sosiaalityöntekijä voi pyytää perhetyöntekijältä näyttöä siitä, että perhettä ei voida auttaa enää lastensuojelun avohuollon tukitoimilla. (Järvinen ym. 2012, 84.) Perheelle annetaan lastensuojelun perhetyön avulla mahdollisuus tilanteensa kohentamiseen ja jopa välttämään lasten huostaanotto. Perheenjäsenillä on oikeus tietää, mitkä asiat on muututtava ja mitä heiltä vaaditaan sekä miten heidän tilannettaan arvioidaan. Tuki ja kontrolli tulee olla lastensuojelun perhetyössä avoimesti läsnä. (Järvinen ym. 2012, 82.)

Kriisissä perheen aikaisemmat kokemukset ja opitut reaktio-, ongelmanratkaisu- tai toimintamallit eivät riitä tunteiden ja akuutin tilanteen ymmärtämiseen tai hallitsemiseen sekä siinä toimimiseen. Kriisillä tarkoitetaan yleensä käänteentekevää muutosta, ratkaisuvaihetta tai murrosta perheen jäsenten elämässä. Kriisi haastaa tai toisaalta antaa mahdollisuuden pakottaa muuttumiseen. Silloin, kun jokin asia perheen jäsenten elämässä kriisiytyy, on pakko etsiä uusia toimintatapoja selvitäkseen siitä. Yksilön kriisi vaikuttaa koko hänen lähipiiriinsä ja aiheuttaa muutospaineita koko perhesysteemissä. (Rönkkö ym. 2010, 215.)

Työskentely perheen kanssa on intensiivistä ja kestää pääsääntöisesti pidemmän ajan. Yleensä perheessä on paljon kasaantuneita ongelmia, ennen kuin perhetyö saadaan alkamaan, että niiden selvittäminen perhetyön avulla vie vuodesta puoleentoista vuoteen. Perheelle voidaan tarvittaessa antaa puoli vuotta siirtymäaikaa. Perhetyö voidaan lopettaa tehottomana, mikäli tavoitteita ei saavutettu jostain syystä tai joku muu taho ottaa perheestä vastuun. Lastensuojelun perhetyötä toteutetaan moniammatillisena työryhmänä. Perheelle nimetään tukitiimi, jonka kokoonpano määritellään perheen tuen tarvetta

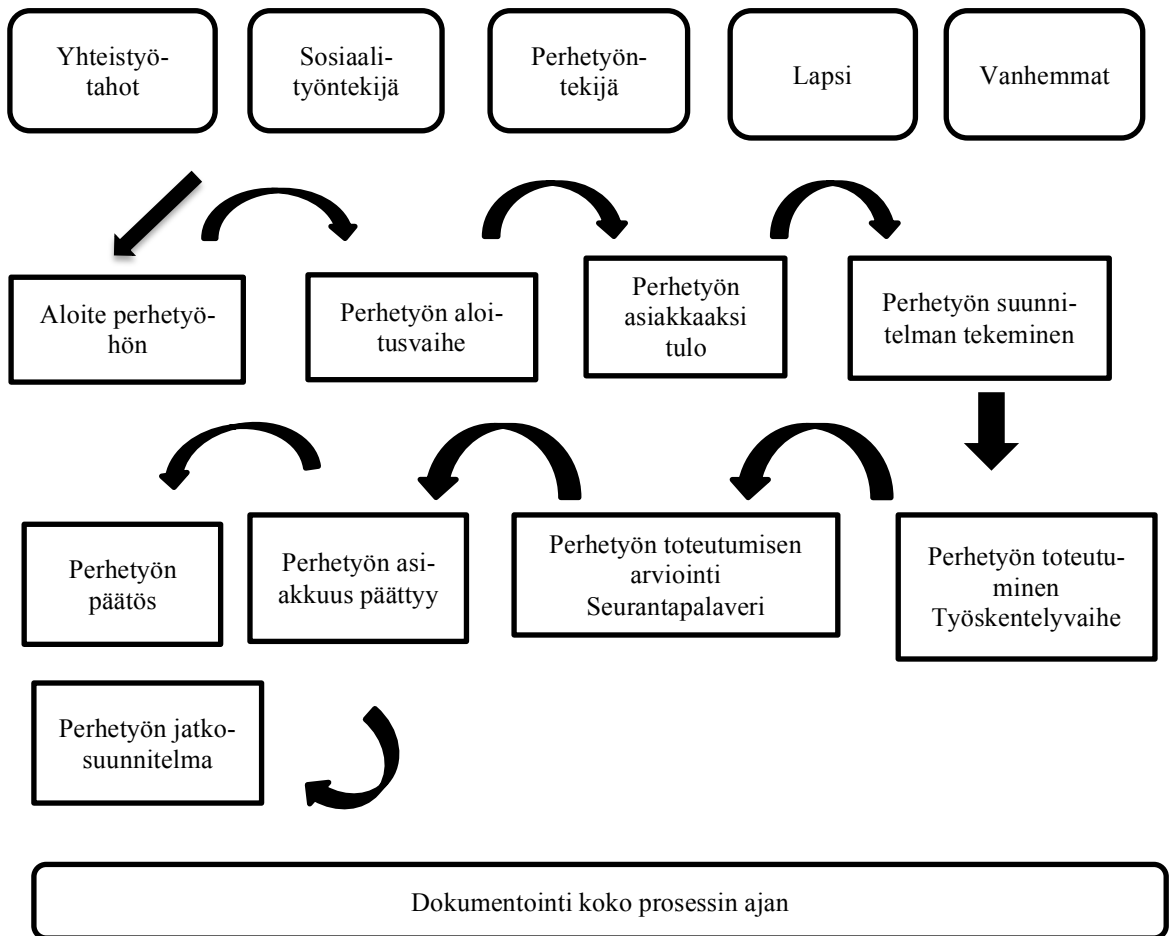
vastaavaksi. Tiimin jäsenet työskentelevät yhteistyössä perheen kanssa arjen parantamiseksi. (Järvinen ym. 2012, 84.)

Tietojen kirjaamiseen lastensuojelun avohuollon perhetyössä tulisi kiinnittää huomiota ja vahvistaa perhetyöntekijöiden osaamista dokumentoinnissa sekä sopia kirjaamisen menettelyistä. Kannettavien laitteiden avulla, asiakaskirjaukset ja -suunnitelmat voitaisiin tehdä asiakkaan kanssa yhdessä kotikäynneillä ja neuvotteluissa. Työn avoimuus, dokumentaation ajantasaisuus ja asiakkaan osallisuus lisääntyisivät olennaisesti. (Terveys- ja hyvinvointilaitos 2014, 33–34.)

2.3 Perhetyön prosessi

Perhetyön prosessi on perheen tilanteeseen ja tarpeiden kokonaisuuteen liittyvien tapahtumien muodostama suunnitelmallinen sarja, jonka aikana odotetaan perheen tilanteessa tapahtuvan vaiheittainen muutos haluttuun suuntaan. Toiminta perustuu perheen yksilöllisen tilanteen arviointiin ja perhelähtöisten tavoitteiden määrittämiseen sekä niiden saavuttamiseksi käytettävien toimintamenetelmien valitsemiseen. Prosessi perustuu perheen ja työntekijän väliseen suhteeseen, ja sen eri vaiheissa työntekijä on vuorovaikutussuhteessa perheen kanssa. Perhetyönprosessi etenee perheessä esiin tulevien tilanteiden mukaisesti. Perhetyöntekijöiden moniammatillisuuden vahvistamiseksi ja perheen saamien palveluiden varmistamiseksi kaikkien perheen kanssa sovittujen yhteistyötahojen on oltava tietoisia perhetyön prosessin kulusta. Perhetyönprosessi koostuu kolmesta päävaiheesta: perhetyön aloitus (LIITE 2), perhetyön toteutus (LIITE 3) ja perhetyön työskentelyn päättäminen (LIITE 4). (Järvinen ym. 2012, 102.)

Perhetyönprosessi kaaviona

Perhetyönprosessin aloitusvaiheessa kuka vain voi olla aloitteen tekijä ja ilmaista huolen aiheensa. Usein neuvolan terveydenhoitaja, päiväkodin työntekijä, kuraattori tai seurakunnan työntekijä tunnistaa perheen tilanteeseen liittyvän huolen aiheen. Luottamuksellisen suhteen rakentumiseksi on tärkeää, että huolen havainnut henkilö keskustelee perheen kanssa avoimesti huolestaan ja perhetyön mahdollisuudesta auttaa perhettä. Huolen puheeksi ottanut henkilö pyytää perheeltä lupaa olla yhteydessä lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijään saadakseen häneltä alustavan arvion perhetyön mahdollisuudesta auttaa perhettä. Perhe vahvistaa suostumuksensa allekirjoittamalla kirjallisen sopimuksen, joissa on yksilöidysti määritelty ne henkilöt, joihin voidaan olla yhteydessä. Mikäli lapsen etu vaatii, voi huolen havainnut henkilö ilman asiakkaan suostumustakin keskustella sosiaalityöntekijän kanssa perheen tilanteesta. Lastensuojelulakiin vedoten työntekijä voi keskustella lastensuojelun sosiaalityöntekijän kanssa. Tässäkin tilan-

teessa työntekijän on tärkeää kertoa vanhemmille, että huoli ja vastuu lapsen hyvinvoinnista edellyttää yhteydenottoa. (Järvinen ym. 2012, 102–104.)

Tarkoituksenmukaisen palvelukokonaisuuden etsimisessä perhettä voidaan tarkastella palveluohjausprosessina. Palveluohjaus on asiakaslähtöinen työmuoto. Perhelähtöisessä palveluohjauksessa perhe on tärkein sosiaalinen yhteisö, joka takaa jäsenilleen huolenpitoa. Palveluohjauksella tuetaan perhettä sitoutumaan jäsentensä hyvinvointiin ja vahvistetaan perheen voimavaroja. Palveluohjauksessa perheelle nimetään vastuuhenkilö, joka tukee perhettä sopivien palveluiden valinnassa. Perheen tilanteen ja siihen liittyvien tukitoimien näkeminen kokonaisvaltaisesti ja lisäksi yksittäisen jäsenen näkökulmasta on tärkeää. Palveluohjauksen tehtävänä on ratkaista palvelujärjestelmän yhteistyöhön liittyviä kysymyksiä perheen tilanteesta ja tarvittavista palveluista. Palveluohjaus on kokonaisvaltaista perheiden auttamista, jossa keskitytään olennaisiin asioihin perheen kannalta. (Järvinen ym. 2012, 104.)

Perhetyössä tavoitteena on, että perheen avunpyyntöön reagoidaan nopeasti. Perheen ja perhetyöntekijöiden ensimmäinen yhteinen tilanteen arviointitapaaminen järjestetään perheen kotona tai työntekijän toimipisteessä. Tapaamiseen osallistuvat perheenjäsenten lisäksi perhetyöntekijä ja muut perheen valitsemat työntekijät. Tapaamisessa perheelle tarjoutuu tilaisuus saada tietoa lastensuojelun perhetyön toimintatavoista, ja he voivat tutustua perhetyöntekijöihin. Palvelutarpeen arvioinnissa lähtökohtana ovat ne asiat, joihin perhe haluaa muutosta. Perheelle tulee kertoa heidän oikeutensa, yhteistyöstä eri toimijoiden välillä sekä jokaisen perheenjäsenen tehtävistä ja vastuusta perhetyössä. (Järvinen ym. 2012, 104–106.)

Perhetyötä aloitettaessa perheen sosiaalityöntekijä laatii lastensuojelun perhetyön suunnitelman, joka perustuu selvitettyyn palvelutarpeeseen. Ensimmäinen suunnitelma tehdään, kun huolen aihe tai ilmoitus lastensuojelun tarpeesta on tullut lastensuojelun sosiaalityöntekijälle. Hän tekee ensimmäisen asiakassuunnitelman. Lastensuojelun perhetyön alkaessa perhetyöntekijä tekee yhdessä perheen kanssa tavoitesuunnitelman. Suunnitelma on yhteistyösopimus, jossa sovitaan perhetyön tavoitteet, työn sisältö, käytettävät menetelmät, osapuolten vastuut ja työn arviointiaika. Perhetyön suunnitelma laaditaan kirjallisena ja toimitetaan kaikille osapuolille. Suunnitelma tarkistetaan ennalta sovittujen väliaikojen aikana. (Järvinen ym. 2012, 106.)

Perhe sitoutuu asettamaan itselleen tavoitteet ja määrittelee, mihin perhetyöllä pyritään. Toisinaan tavoitteiden selkeyttämiseksi tarvitaan useitakin keskusteluita. Perhetyöntekijän ja perheenjäsenten tavoitteet voivat olla erilaisia. Perhe ja perhetyöntekijä sekä perheen kanssa työskentelevät muut henkilöt sitoutuvat toimimaan yhteistyössä tavoitteiden saavuttamiseksi. Tavoitteiden realistisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta arvioitaessa otetaan huomioon perheenjäsenten voimavarat ja motivaatio sekä perheen ulkopuoliset tekijät. Tavoitteille asetetaan realistinen määräaika. Yleensä aikaa kuluu kolmesta kuukaudesta puoleen vuoteen tavoitteiden saavuttamiseen, mutta tähän vaikuttaa perheen kokonaistilanne. (Järvinen ym. 2012, 106–107.)

Perheen ja perhetyöntekijän kontaktit toteutuvat suunnitelman mukaisina etukäteen sovittuina tavoitteellisina kotikäynteinä, perhetapaamisina ja keskusteluina. Työskentelyn alkuvaiheessa olennaista on toimivan luottamuksellisen suhteen syntyminen. Perhetyöntekijä käy jatkuvaa arvioivaa keskustelua perheen kanssa. Työskentelyn eteneminen ja yhteistyön kirjaaminen ovat olennainen osa perhetyön prosessia. (Järvinen ym. 2012, 107–108.)

Arviointia tapahtuu koko perhetyönprosessin aikana, ja siitä on hyvä sopia perheen kanssa jo asiakassuunnitelmaa tehtäessä. Toivottavaa olisi sopia tapaamiset, joissa erityisesti tarkistetaan toimintaa, suunnitelmien toteuttamisen vaikutusta ja vuorovaikutussuhdetta. Mikäli tavoite on saavutettu, voidaan siirtyä uuden tavoitteen asettamiseen tai päättää perhetyö. Mikäli haluttuun tilaan ei päästy, on tärkeää selvittää siihen johtaneet syyt. Jossakin tilanteessa saatetaan joutua palaamaan prosessin alkuvaiheille miettimään, mikä on estänyt mahdollisen tavoitteen saavuttamisen. On tilanteita, kun joudutaan toteamaan, että perhetyöllä ei voida auttaa perhettä, jolloin palvelun tarve tulee arvioida uudelleen. (Järvinen ym. 2012, 108.)

Siinä vaiheessa, kun tavoitteet on saavutettu, on aiheellista vähentää perhetyön tapaamisia ja päättää perhetyö asteittain kokonaan. Perhetyön päättäminen voi tapahtua suunnitelman mukaisesti perheenjäsenen tai perhetyöntekijän ehdotuksesta. Aina perhetyöntekijän ja perheen välille ei muodostu luottamuksellista vuorovaikutussuhdetta, ja työ joudutaan päättämään ikään kuin kesken. Asiasta on neuvoteltava, ja perhetyöntekijän on huolehdittava, että perhe saa tarvitsemansa avun muualta. (Järvinen ym. 2012, 108–109.)

Perheen siirtyessä muiden palveluiden piiriin on tarpeellisten tietojen siirtäminen olennaista. Esimerkiksi silloin, kun perheen kanssa on aloitettu ennalta ehkäisevä perhetyö ja työskentelyn aikana perheen tilanteessa tulee esille asioita, joiden perusteella on tarkoituksenmukaista jatkaa lastensuojelun perhetyötä. Jossakin prosessin kulussa voi käydä ilmi, että lastensuojelun avohuollon tukitoimet eivät riitä lapsen edun turvaamiseen. Perhetyöntekijän tehtäväksi muodostuu vanhempien tukeminen lapsen huostanoton valmisteluvaiheiden ja tarvittaessa sijoituksen aikana. (Järvinen ym. 2012, 109.)

Perhetyön tulisi päättyä perheelle sopivassa vaiheessa. Perhetyön päättymisestä sovitaan yhteisessä tapaamisessa jo suunnitelmavaiheessa. Kontakteja vähennetään asteittain ja päätösvaiheessa kokemuksista keskustellaan avoimesti perheen kanssa erityisesti lapset huomioon ottaen. Perheen kanssa voidaan sopia, että perhetyöntekijä ottaa yhteyttä vielä kolmen kuukauden kuluttua. Perheelle voidaan tarjota mahdollisuutta ottaa tarvittaessa itse yhteyttä, mikäli perhe kokee yhteydenoton tarpeelliseksi. Lisäksi perhetyöntekijän on hyvä antaa palautetta perheelle. (Järvinen ym. 2012, 109.)

2.3.1 Erään kunnan perhetyönprosessi

Tähän tutkimukseen valitun kunnan perhetyönprosessi on seuraavanlainen. Perheen lapsesta on tehty lastensuojeluilmoitus paikalliseen lastensuojelutoimistoon. Huoli lapsesta tai perheen tilanteesta on kasvanut. Sosiaalityöntekijä saa tiedon perheen tilanteesta ja määrittelee avohuollon tukitoimet. Sosiaalityöntekijä käy perheen kotona tai tutustuu koko perheeseen toimistolla, ennen kuin suunnitellaan perhetyön aloitusta. Perheelle ei luvata perhetyötä ennen kuin on kartoitettu perhetyöyksikön tilanne ottaa vastaan uutta perhettä. Sosiaalityöntekijä selkiyttää perhetyön aloitusta sekä sitä, mikä on perhetyön tarve ja millaiset ovat perhetyön tavoitteet. (LIITE 2)

Sosiaalityöntekijä selvittää perhetyöyksiköstä, onko yksiköllä mahdollisuutta ottaa vastaan uutta perhettä. Jonotusaika perhetyöyksikköön on enintään kaksi viikkoa, ja sinä aikana tehdään perhetyön aloitussuunnitelma. Mikäli perheessä tarvitaan kriisiapua, jonotusaika on enintään kaksi vuorokautta. (LIITE 2)

Sosiaalityöntekijä keskustelee perheen kanssa perhetyöstä ja jakaa perhetyöesitteen. Perhetyöyksikköön lähetetään uusi perhe -lomake. Sosiaalityöntekijä ja perhetyöntekijä keskustelevat perheestä ja sen tilanteesta ennen yhteistä kotikäyntiä. (LIITE 2)

Perheen kotiin tehdään aloituskäynti, ja perhetyön toiveena on, että koko perhe on paikalla. Aloituskäynnillä puhutaan avoimesti huolen aiheesta ja syystä, miksi perhetyö aloitetaan. Aloituskäynnillä tehdään asiakassopimus, jonka sosiaalityöntekijä täyttää, ja siinä määritellään perhetyön alustavat tavoitteet. Perheelle tehdään lisäksi lakisääteinen palvelusopimus. (LIITE 2)

Aloituspäivä on sovittu tavoitepalaveri noin kahden kuukauden päähän aloituskäynnistä. Työskentely alkaa perheessä sovitun mukaisesti perheeseen tutustumalla ja alustavien tavoitteiden mukaan. Työskentelyn enimmäisaika yhden perheen kohdalla on noin vuodesta puoleentoista vuotta. Jos perheellä on vielä tarvetta perhetyön jatkamiseen, pidetään sosiaalityöntekijän kanssa palaveri, missä määritellään mahdollisuutta perhetyön jatkoon, joka on enintään puoli vuotta. (LIITE 3)

Tavoitteet suunnitellaan yhdessä perheen kanssa, ja perhe sitoutuu niihin. Tavoitteet voidaan pilkkoa osatavoitteisiin lapsen näkökulmasta katsottuna. Perhetyöntekijä kirjaa tavoitteet ja kopioi ja antaa asiakassopimuksen perheelle sekä sosiaalityöntekijälle. Perhetyöntekijä käy tavoitteet läpi yhdessä perheen kanssa. Tavoitteet tarkistetaan väliarvioinnissa ja niihin tehdään tarkennuksia tai muutoksia tarpeen mukaan. Tavoitepalaverissa sovitaan seuraava väliarvioinnin päivämäärä ja se kirjataan tavoitepaperiin. Väliarviointit suoritetaan tavallisesti kolmen kuukauden välein. (LIITE 3)

Perhetyön lopetuskäyntipalaverissa käydään läpi perhetyön työskentelyä. Perhetyöntekijät tekevät tarvittaessa perheeseen seurantakäyntejä kahden kuukauden ajan noin kerran kuukaudessa. Mikäli perhetyön käynnit lopetetaan, mutta lastensuojelun asiakkuutta jatketaan, tehdään perheelle perhetyön jatkosuunnitelma. (LIITE 4)

2.4 Asiakslähtöisyys perhetyössä

Sosiaali- ja terveystoimessa tarkoitetaan asiakslähtöisyydellä asiakkaiden tarpeiden ja toiveiden kuulemista. Tähän kuuluvat asiakkaan oikeuksien tiedottaminen ja niiden lisääminen. Asiakslähtöinen lähestymistapa tukee perhetyön prosessissa perheen valinta- ja päätösvaltaa ja edistää asiakkaan tietoisuutta. Tämä tarkoittaa perheenjäsenten edellytyksiä parantaa omaa elämäänsä ja sen jäsenten kokemusta vahvistumisesta. Tietoinen asiakas ymmärtää oman tilanteensa paremmin, tunnistaa mahdolliset ongelmat ja niiden seuraukset, ja hän on motivoitunut työskentelemään asioiden muuttamista varten. (Järvinen ym. 2012, 18.) Asiakslähtöisyyttä kuvaavat asiakkaan kunnioittaminen, jolla tarkoitetaan asiakkaan itsemääräämisoikeuden ja muiden ihmisoikeuksien tunnustamista ja niiden voimaan saattamista ja voimassa pitämistä. Perhetyöntekijän asiakkaalle osoittaman aidon kunnioituksen voimavaraistava merkitys saattaa olla sitä suurempi, mitä vähemmän asiakas saa osakseen kunnioitusta omassa sosiaalisessa verkostossaan. (Järvinen ym. 2012, 18–19.)

Jokaisen perheen oman tarinan ja kokemuksen ainutkertaisuus sekä muutostyö johtavat siihen, että perhetyöntekijä luottaa perheen omaan harkintaan ja toimintaan. Perhetyössä keskitytään juuri tämän perheen tilanteeseen. Perhettä tuetaan aktiiviseksi toimijaksi ja muutoksen vastuulliseksi toteuttajaksi sekä oman perhe-elämän asiantuntijaksi. (Järvinen ym. 2012, 19–20.)

Avoimuus, rehellisyys ja luottamuksellisuus, perheen kokonaisuus ja valinnan mahdollisuus ovat perhetyön kaltaisessa vuorovaikutuksessa onnistumisen tekijöitä. Luottamuksellisessa suhteessa vuorovaikutus on avointa, ja asioista uskalletaan olla eri mieltä. Palautetta annetaan puolin ja toisin. Hyvin toimivassa yhteistyössä huolen aiheita pystytään käsittelemään niin, ettei kenenkään tarvitse pelätä jonkun vetäytymistä pois työskentelystä. (Järvinen ym. 2012, 21–22.) Perhetyössä perheiden asioita käsitellään kokonaisvaltaisesti. Työskentelyn aikana perheelle tulee antaa valinnan mahdollisuuksia. Perhetyön tehtävä on tarjota välineitä perheen muutoksen suunnitteluun ja perheen ongelmien ratkaisemiseen. (Järvinen ym. 2012, 22–23.)

Perhetyö antaa mahdollisuuden kehittää erilaisia näkökulmia ja työtapoja sekä menetelmiä. Perheiden kanssa tehtävä perhetyön tulee vastata perheiden muuttuviin tarpei-

siin, sillä perhetyö elää ja muuttuu perheiden tarpeiden mukana. (Rönkkö ym. 2010, 300.)

Perhetyötä kehitetään nykyisin eri tahoilla ja erilaisista lähtökohdista. Koska perhetyö on konkreettista työtä, jota tehdään lähellä perheen arkea, sen mahdollisuuksia voidaan pitää suurina. Perhetyölle voidaan asettaa ristiriitaisiakin tavoitteita, perhetyön rajallisuus ja hienovaraisuus ja vaativat työotteet saattavat toisinaan unohtua. Perhetyö on osa perheiden kanssa tehtävästä työstä, eikä sillä voida ratkaista kaikkia perheiden ongelmia. (Rönkkö ym. 2010, 298–299.)

2.5 Lapsilähtöisyys perhetyössä

Perhetyö rakentuu jokaisen asiakasperheen ja sen jäsenten omien arvojen, elämäkokemusten ja perheen käytössä olevien voimavarojen pohjalle. Perhetyön työntekijältä tämä malli edellyttää tutustumista kunkin perheen arkeen ja eri perheenjäsenten ajattelu- ja toimintatapoihin. Työskentelyssä huomioidaan kaikki perheenjäsenet, vaikka toimenpiteet keskittyvätkin vain osaan perheenjäsenistä. (Järvinen ym. 2012, 23.) Perhelähtöisessä työskentelyssä painottuu perhe oman tilanteensa ja arkensa asiantuntijana. Perhe itse määrittää, mitä asioita käsitellään yhdessä tai erikseen jonkun perheenjäsenen kanssa. Työskentelyn tavoitteita määritettäessä otetaan perhe huomioon kokonaisuutena. (Järvinen ym. 2012, 24.)

Perhe muodostuu perheenjäsenten välisistä suhteista. Perhetyössä on keskeistä tarkastella perheen elämäntilannetta kokonaisuutena ja kohdata perheen jäsenet perheenjäsenten välisissä suhteissa. Perhekeskeisen työotteen perusteluina tuodaan esiin se, että koko perhe huomioimalla saadaan käyttöön perheen kaikki voimavarat ja perheenjäsenet voivat tukea toisiaan muutosprosessissa. Vuorovaikutuksen huomioivassa perhekeskeisessä työskentelyssä perheen vuorovaikutus vahvistuu. Perhe saa valmiuksia toimintamallien muuttamiseen ja yhteisen ongelmansa kohtaamiseen. Perhetyön vaikuttavuuden kannalta on merkityksellistä, että vaikuttamalla yhteen perheenjäsenen kanssa voidaan saada aikaan muutoksia myös muiden perheenjäsenten tilanteissa. (Myllärniemi 2007, 38.)

Perheen sisällä tapahtuvat asiat vaikuttavat perheessä kaikkeen, joten muutos yhdessä perheenjäsenessä vaikuttaa muihin jäseniin ja heidän keskinäisiin suhteisiinsa. Jokaisella perheenjäsenellä on lisäksi verkostonsa kodin ulkopuolella. Nämä verkostot heijastuvat perheen sisäisiin suhteisiin. Perhetyössä käsitellään perheenjäsenten välisiä sekä perheen verkoston välisiä suhteita ja niiden merkityksiä. (Järvinen ym. 2012, 24.)

Perhetyössä perhe nähdään kokonaisuutena. Perheenjäsenet vaikuttavat toisiinsa. Usein perheen toiveena on yhteenkuuluvuuden tunteen vahvistaminen. Perheet kokevat, että heillä ei ole riittävästi yhteistä aikaa, mikä näkyy pienten lasten perheissä. Uuteen arkeen totuttelu tuo mukanaan yllätyksiä, joihin ei ole osattu varautua. Pikkulapsiperheen arkea ovat työnjakokysymykset, yhteisen ajan puute ja työelämän vaatimukset. Perheen verkostoon kuuluu yleensä ystäviä ja sukulaisia. Perhetyön aikana voidaan pohtia perheen verkostoa ja sitä, miten verkostoa voitaisiin laajentaa perheen tarpeen mukaan. (Järvinen ym. 2012, 25.)

Perhetyössä perheenjäsenet otetaan yksilöinä. Perheenjäsenet hyötyvät siitä, että he voivat työskentelyn aikana pohtia elämäänsä eri näkökulmista. Yhteisissä keskusteluissa perheenjäsenet näkevät toisensa myös eri rooleissa ja kuulevat toistensa toiveita. Lapset voivat toivoa omia erillisiä huomiota perhetyöntekijältä. Lapsen kautta esille tulleet ongelmat ovat usein perhetyön lähtökohtana. (Järvinen ym. 2012, 25–26.)

Lapsilähtöisyydellä tarkoitetaan perhetyössä sitä, että lapsi otetaan huomioon moniulotteisesti. Lapsilähtöisyys ei tarkoita vain lapsimyönteisyyttä, vaan se on konkreettisia valintoja prosessitasolla sekä ihmisten kohtaamisessa. Lapsella on oikeus turvalliseen ympäristöön. Hänen ympärillään ei saa olla uhkia, jotka vaarantavat hänen fyysisen ja psyykkisen kehityksen. Kansainvälinen YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus (1991) korostaa lapsen edun merkitystä kaikissa lapsia koskevissa päätöksissä. Lasta on kuunneltava häntä koskevissa päätöksissä. (Järvinen ym. 2012, 26.) Lapsilähtöisessä perhetyössä korostuu lapsen näkökulman huomioon ottaminen. Lapsen kanssa työskentelyn haasteena on nähdä esiin tulevat ongelmat lapsen näkökulmasta. Yleisesti lapsen asioita kuvataan vanhempien ja perheen ongelmien kautta. Perhetyöntekijän vastuulla on huolehtia siitä, että lasta kuunnellaan ja lapsen tarpeet otetaan huomioon. Lapsen kohtaamisessa on otettava huomioon lapsen erityisyys ja vuorovaikutuksessa olemisen tavat.

Kohtaamisessa suositetaan erilaisia toiminnallisia työskentelytapoja ja havainnointia puheen rinnalla. (Järvinen ym. 2012, 27.)

2.6 Perhetyön suuntautumisen kehykset

Lastensuojelu on organisaatio, joka on historiansa kuluessa kehittynyt käsittelemään perhettä, vanhemmuutta ja lasta kohtaavia ongelmia. Lastensuojelulaissa korostetaan perhekokonaisuuden ja vanhempien tukemisen tärkeyttä. (Myllärniemi 2007, 23.) Lastensuojelulain (417/2007) mukaan lain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja erityiseen suojeluun. Ensisijainen vastuu lapsen hyvinvoinnista on lapsen vanhemmilla ja muilla huoltajilla. Lastensuojelua on lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jota toteutetaan tekemällä lastensuojelutarpeen selvitys ja asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avo- huollon tukitoimia. (Lastensuojelulaki 417/2007, 1–3 §.) Perhekeskeisyys käsitteenä ja perheen keskeisyys ovatkin olleet periaatteina sosiaalityössä. Sosiaalitoimen lastensuojelutyö sisältää perheiden tukemisen lisäksi lapsen oikeuksien valvontaan liittyviä työtehtäviä. Perhetyön suuntautumisessa keskeistä on koko perheen tukeminen, rinnalla kulkeminen ja pyrkimys vuorovaikutukseen vanhempien kanssa. Kumppanuuden idea ja terapeuttien lähestymistapojen lisäksi toiminnallisuus ja menetelmällisyys suuntaavat perhetyötä. (Myllärniemi 2007, 23.)

Perhetyön ammattikäytännöt ja suuntautuminen eivät ole toimintakokonaisuus, vaan ne rakentuvat useammista toimintakehyksistä. Toimintakäytännöistä voi löytää useita kehyksiä tai työskentelysuuntia, joita työntekijät käyttävät. Suuntaukset rakentavat ja ylläpitävät toimintoja. Kehys määrittää ne ominaisuudet, velvollisuudet ja oikeudet, joita vuorovaikutuksen osanottajat olettavat itsellään ja toisillaan olevan. Lapsilähtöinen suuntaus näkyy käytäntönä ja tavoitesuuntauksena kaikessa perheiden kanssa tehtävässä sosiaalialan työssä. Lapsen paras ja sen toteuttaminen toimivat perheiden kanssa työskentelevien ammattiryhmien yhteisenä ja jaettuna työnäkynä. (Myllärniemi 2007, 24.)

Perhekehitys toimii perheongelmien ja -ratkaisujen tulkinnan kehyksenä. Perhetyöntekijät ovat yhteiskunnassamme yksi perheeseen liitettävien ongelmakäsitysten määrittelijätaho. Lastensuojelun ytimenä on huoli lapsista. Vanhemmat ovat usein huolen lähteitä ja lapset huolen kohteena. Perhekeskeisyyteen liittyy ajatus, että perheellä on keskeinen merkitys lasten ja vanhempien ongelmien kuin niiden ratkaisujenkin määrittäjänä. Perhetyön käytännöissä on vallitseva tulkintapa, jossa keskeistä on ymmärtää perheenjäsenten ongelmien syy-yhteyksiä. Perheen ongelmia arvioidaan lapsinäkökulmasta. Samalla arvioidaan, mikä merkitys perheen ongelmilla on lapsen kehitykselle ja tulevaisuudelle. (Myllärniemi 2007, 25.)

Perhetyö on määritelty suuntautumistapoina, jotka jäsentävät tehtävässä käytettävää tiedollista ainesta. Suuntautumistapojen muotoutumiseen vaikuttavat koulutus, osaaminen, ammatti-identiteetti, ammattitehtävä ja sen tavoitteet sekä asiakastilanne. Suuntautumisen käsite kuvaa niitä tietorakenteita ja suunnitelmallista toimintaa, jotka vaikuttavat tapaan, jolla perhetyötä tekevät sosiaalihoajaajat suuntautuvat asiakastyössään. Työn ammatillisuuden jäsentäminen edellyttää sen näkyväksi tekemistä, miten työntekijät mieltävät oman tehtävänsä sekä sen tavoitteet ja päämäärät. Perhetyön tavoitesuuntautumisesta muodostuu eräänlainen työn tietorakenne, joka koostuu ammatillisen osaamisen eri elementeistä ja työn tavoitteista. (Myllärniemi 2007, 19.)

Vanhemmuuskehikseen sisältyy vanhemmuuden vahvistamiseen ja läpikäymiseen keskittyvä vanhemmuustyö ja vanhemmuuden tukeminen. Vanhemmuustyön kehiksessä tulkinnat ja toiminta palautuvat aina lapsi–vanhempi-suhteeseen. Vanhemmuus määrittyy perhetyön käytännöissä ensisijaisesti vuorovaikutustapahtumaksi aikuisen ja lapsen välillä. Vanhemmuuden arviointi, tukeminen ja vahvistaminen sekä vanhempien toiminta suhteessa lapseen ovat työskentelyn keskiössä. Lapsi hahmottuu suhteen passiivisempänä osapuolena, jollaisena häntä autetaan parhaiten tukemalla vanhemmuutta. Perheen kohtaaminen sekä lapsen ja vanhempien avun tarpeen arviointi tapahtuvat tässä kehiksessä vanhempien kautta. Vanhemmuuden työstämisen yksi keskeinen ulottuvuus on lapsen ja vanhemman välinen vuorovaikutus. Vuorovaikutuksessa keskeisiä elementtejä ovat muun muassa vanhemman kyky vastata lapsen tarpeisiin, kyky olla emotionaalisesti läsnä sekä kyky säädellä ja ottaa vastaan lapsen tunteita. (Myllärniemi 2007, 26.)

Lisääntynyt tietoisuus lapsen oikeuksista ja yhteiskunnallisen suojelun tarpeesta on nostanut perhekeskeisyyden periaatteen uuteen tarkasteluun. Lastensuojeluun sisältyy jännitteitä sekä vapaaehtoisuuden ja pakon, että vanhempien auttamisen ja lasten tarpeiden ja oikeuksien välillä. Lastensuojelua on kritisoitu siitä, että lastensuojelun avohuollon työkäytännöt painottuvat vanhempien kanssa työskentelyyn, jolloin varsinaisena suojelun kohteena on nähty vanhemmat ja idea perheen yhtenäisyyden suojelemisesta. (Myllärniemi 2007, 23.)

Vanhemmat ovat keskeinen osa lapsen elinympäristöä ja olosuhteita. Vanhempien voimavarojen ja perheen kokonaistilanteen merkitys on erityisen suuri silloin, kun pyrkimyksenä on puuttua ongelmiin ajoissa ja löytää avohuollollisia ratkaisuja yhteistyössä perheen kanssa. Vanhemmat määrittyvät työntekijöiden puheessa ja asiakastyössä toimijoiksi ja lapset perhekehityksen keskiössä oleviksi kohteiksi. Vanhemmat ovat toimijoita, jotka tuottavat toiminnallaan asiantiloja, jotka vaikuttavat koko perheeseen. Vanhemmat kohdataan toimijoina ja heihin kohdistetaan vaatimuksia muutoksesta. Lapset määrittyvät perheen tilannetta heijasteleviksi kohteiksi, jotka kärsivät vanhempien toiminnasta. Perhekehityksessä perheenjäsenten tilanteita ja toimintaa tarkastellaan usein suhteina. Vanhempien toiminnan arviointi palautetaan aina lapsen hyvinvointiin. Keskeisin suhde on lapsen ja vanhemman suhde. Muita perhesuhteita ovat vanhempien keskinäinen suhde, vanhempien muut suhteet sekä sisarusten väliset suhteet. (Myllärniemi 2007, 23, 25.)

Vanhempien voimavarojen ja perheen kokonaistilanteen merkitys on silloin suuri, kun pyrkimyksenä on puuttua perheen ongelmiin ajoissa ja löytää avohuollollisia ratkaisuja yhteistyössä perheen kanssa. (Myllärniemi 2007, 28.) Toimintaperiaatteeksi ja ohjenuoraksi on asetettu varhainen puuttuminen lapsiperheiden ongelmiin ja vanhemmuuden tuki. Tämä on herättänyt yhä useammat pohtimaan, miten sosiaalityössä voitaisiin tarjota varhaista tukea perheille silloin, kun ongelmat eivät ole kärjistyneet. Lastensuojelu ja lastensuojelun perhetyö asettuu useimmiten viimesijaiseksi, ongelmia korjaavaksi työksi. Vasta silloin, kun perheellä on riittävästi ongelmia, heidät ohjataan lastensuojelun asiakkaiksi, jolloin heillä on mahdollisuus saada lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettavaa perhetyötä. (Myllärniemi 2007, 23.)

Lapsen yksilöivässä kehyksessä perhe näyttäytyy yhtenä niistä merkityksellisistä yhteisöistä, joihin lapsi kiinnittyy sosiaalisena toimijana ja joissa lapsi aktiivisesti kommunikoi, vaikuttaa ja luo suhteita. Tässä kehyksessä tarkastelun kohteena ovat lapsen perheen ulkopuoliset suhteet, esimerkiksi koululuokka. Kehyksessä lapsi määrittyy erityisenä ja erikseen kohdattavana. Työntekijät pyrkivät tietoisesti ja aktiivisesti erilliseen ja erityiseen vuorovaikutukseen lapsen kanssa. Perhetyössä ajatellaan, että aikuisten ja ammattilaisten tulee erityisellä tavalla kohdata lapset erityisine tarpeineen ja kehitysvaiheineen. Lasten kohtaamisen erityisyydestä antaa viitteitä se, että erityisesti lasten kanssa työskenneltäessä perhetyöntekijät turvautuvat erilaisiin vuorovaikutusta tukeviin työvälineisiin, kuten tunnekortteihin ja kirjoihin. Lapsen kohtaamisen tärkeyttä voidaan perustella sillä, että muut ammattilaiset kohtaavat lapsen rajatumasta näkökulmasta, kun perhetyöntekijöillä on mahdollisuus kuulla lapsen esiin nostamia asioita ja perehtyä lapsen arkeen ja elämänpiiriin. Lapsinäkökulman, suoran kontaktin ja lapseen kiinnittyvän omakohtaisen tiedon ajatellaan laillistavan lastensuojelullisen valvontatehtävän, työntekijöiden asiantuntemuksen ja toiminnan nimenomaan lasten työntekijöinä. Toisaalta perhetyön suuntautumisessa lapselta saatu tieto nähdään erityisen tärkeäksi ja arvokkaaksi, koska lapsilta saadun tiedon uskotaan vaikuttavan vanhempiin ja toimivan näin pohjana vanhemmuuden työstämiselle ja vanhemman kanssa työskentelylle. Lapsinäkökulmaa ja lapsen oikeuksia painottava keskustelu on noussut ammattikäytännössä keskeiseksi ohi perhekeskeisyyden. Lapsi on haluttu nostaa yksilönä työskentelyn keskiöön. Lapsi on nostettu lastensuojelussa asiakkaaksi, ja lapsen suojelemisesta ja osallisuudesta on tullut työskentelyn tavoite. (Myllärniemi 2007, 23, 27–28.)

Lapsensuojelun työskentelyä kehystää lasta suojeleva suuntautuminen. Kehyksen aktiivinen läsnäolo ei luonnehdi perhetyön asiakastyötä. Lastensuojelullinen huoli ilmenee asiakastyössä hiljaisena tietona, eikä se ole näkyvänä asiakastyössä. Huoli on asiakassuhteissa harvoin kovin selväpiirteinen tai sanoiksi puettavaa. Lasta suojeleva suuntaus liittyy vahvemmin ammattilaisten keskinäiseen puheeseen ja ammatilliseen ymmärrykseen. Lasta suojelevassa kehyksessä perhekehys asettuu usein työntekijän tulkintojen ja ymmärryksen taustaksi. Tämä ilmenee tapana palauttaa lastensuojelulliset ongelmat perhesuhteisiin. Lasten tilanne ja ongelmat koetaan suhteessa perhesuhteisiin, esimerkiksi äidin omaan traumaattiseen menneisyyteen, poissaolevaan isään, negatiiviseen sukupolviperimään tai kotioloihin. Toisin sanoen lastensuojeluongelmien syy-yhteydet ymmärretään perhenäkökulman avulla. (Myllärniemi 2007, 28.)

Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työtä suuntaa selvimmin lapsen suojelusuuntaus, kun taas perhetyötä raamittaa selkeämmin perhekeskeinen, vanhemmuuden tuen ideaan nojaava suuntautuminen. Lastensuojelun sosiaalityön keskiössä on lapsen asiakkuus ja suojelun tarve. Lastensuojelua suuntaavat näkyvämmiin lapsen oikeuksien ja tarpeiden käsitteet sekä juridinen ja hallinnollinen viitekehys. Lastensuojeluprosessin kannalta toiminnan painopiste on korjaavassa työssä eli lakisääteisissä tukitoimissa ja interventioidissa. Tässä suuntautumisessa kontrollin elementtejä ei pyritä häivyttämään, vaan ne tehdään näkyviksi asiakkaille. (Myllärniemi 2007, 23.)

Asiakkaiden arjen kohtaaminen ja asiakaslähtöinen vuorovaikutus ovat osaamisen ydin-alueita. Lapsikeskeisyyden idea läpäisee perhetyön suuntautumisen. Perhetyössä lapsikeskeisyys näkyy siinä, että työstä puhuttaessa korostetaan lasten tapaamisen tärkeyttä. Perhetyössä on tärkeää kohdata lapsi ja lapsen kokemukset. Perhetyön vanhemmuustyöskentelystä on tullut tietoisemmin lapsilähtöistä siten, että vanhemmuuden kysymyksiä käsitellään entistä tietoisemmin suhteessa lapseen ja lapsen tarpeisiin. Käytännön tasolla sekä sosiaalityössä että perhetyössä työskennellään eniten äitien kanssa, koska tavoitteena on vaikuttaa perheiden tilanteisiin ja aikaansaada niissä muutoksia. Äideillä ja äitien voimavaroilla on ratkaiseva rooli. Perhetyössä vanhemman kohtaaminen on nostettu tärkeäksi. Taustalla on ajatus, että lapsi tarvitsee vähintään yhden hänestä kiinnostuneen luotettavan aikuisen ja vanhempi tarvitsee tunteen, että elämä on mielekästä, riittävän jäsentynyttä, ennustettavaa ja selitettävää ja hänellä on riittävästi voimia vastata erilaisiin vaatimuksiin, kuten vanhemmuuteen. (Myllärniemi 2007, 24.)

2.7 Lastensuojelun avohuollon perhetyön tavoitesuuntautuminen

Lastensuojelun perhetyössä työskennellään perheen ehdoilla. Perhetyössä keskeisiä toimintaperiaatteita ovat tapauskohtaisuus, asiakaslähtöisyys, yhteistyö ja palveluhenkisyys. Perhetyö halutaan nähdä ennen kaikkea perheiden palveluna ja lastensuojelun avohuollon tukimuotona, ja siinä olennaista on lastensuojelun tuen toteutus. Perhetyön palveluluonne jättää ammatillisuuden toteuttamiselle laajan toiminta-alan. Työssä voidaan keksittyä vuorovaikutukseen ja lainata ideoita muista sosiaalialan käytännöistä. Lakisääteinen lastensuojelutehtävä ja lastensuojelun asiakassuunnitelma sitovat perhe-

työntekijää. Lapsen etu asettaa toiminnalle reunaehdot, mutta tavassa toteuttaa perheyötä on tapauskohtainen vapaus. Luottamuksellinen, asiakkaan suostumukseen ja yhteistyöhaluun perustuva asiakassuhde on työskentelyn onnistumisen edellytys. (Myllärniemi 2007, 20.)

Vanhemmuus on ideana ja perusteluna perhetyön keskiössä. Perhetyöntekijä on vanhemmuuden tukemisessa aktiivisena toimijana ja toteuttajana. Vanhemmuustyöskentelyssä työpanos kohdentuu ensisijaisesti vanhemmuuden vahvistamiseen ja lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen edesauttamiseen ja suhteen vahvistamiseen. Lapsikeskeisyyden aatesuunta jäsentää vanhemmuustyöskentelyä. Vanhemmuutta tarkastellaan suhteessa lapseen ja lapsen tarpeisiin. Vanhemmuuden kysymyksistä pyritään erottamaan vanhemman omaan elämäntilanteeseen liittyvät kysymykset ja tarpeet. Vanhemmuuden tukemisen taustalla on toimintalogiikka, jossa lapsen ensisijaisena tarpeena nähdään tarve pysyviin läheissuhteisiin ja niiden jatkuvuuden turvaaminen. (Myllärniemi 2007, 20.)

Lastensuojelun perhetyö toimii arjen toiminnan tasolla, ja siinä on tuntuma ihmisen arkeen. Vahvuutena on, että siinä on mahdollista havainnoida perhettä ja olla mukana erilaisissa arkisissa vuorovaikutustilanteissa perheiden kotona. Keskeisenä tavoitteena on perheen arjen sujuvuuden ja vuorovaikutuksen tukeminen toiminnallisesti. Perheen arkeen mukaan meneminen edellyttää luottamuksellisen asiakassuhteen rakentamista ja sen tiedostamista, että lastensuojelun perhetyö on interventio perheen yksityisyyteen. (Myllärniemi 2007, 21.)

Ratkaisukeskeinen painostus tulee siitä, että ollaan kiinnostuneita enemmänkin siitä, mikä on näkyvillä eli havaittavasta vuorovaikutuksesta. Voimavarakeskeisyys eli perheenjäsenten vahvuuksien tukeminen ja etsiminen on keskeistä perhetyössä. Perheenjäseniä autetaan tunnistamaan ongelmiaan ja etsimään muutokseen johtavia ratkaisuja. Muutosorientoitumisen keskeisiä elementtejä ovat konkreettisuus ja muutossuuntautuneisuus. Työskentelyssä käännetään huomio pois ongelmista ja kohdennetaan huomio voimavaroihin ja ongelmien ratkaisuihin. Myönteinen luottamuksellinen vuorovaikutus on tärkeää asiakkaan ja työntekijän välillä, ja keskeistä on työntekijän usko asiakkaan kykyihin ratkaista ongelmia. Työntekijä auttaa asiakasta löytämään kyvyt ja voimavarat ratkaista ongelmat. Asiakasta aktivoidaan pyytämällä häntä itseään pohtimaan asioita,

jotka pitäisi muuttua. Kyky rakentaa luottamuksellinen asiakkuus- ja yhteistyösuhde määrittyy perhetyön ammattilaisen pätevyudeksi. (Myllärniemi 2007, 21.)

Voimavarakeskeisyydestä huolimatta usein perheen asiakkuuden varsinaisia syitä ovat lastensuojelulliset ongelmat. Esimerkiksi vanhemman päihdeongelma on pidettävä koko työskentelyn ajan näkyvänä lähtökohtana, koska se heijastuu perheenjäsenten vuorovai-
kutukseen, vanhemmuuteen ja siten lasten hyvinvointiin. (Myllärniemi 2007, 21.) Perheissä ilmenevä päihdeongelma on usein kietoutunut erilaisten vaikeuksien ja ongelmien sekaan, ja päihdeongelma ilmenee eri perheissä eri tavoin ja eriasteisena. Päihdetyös-
sä on kehitetty työtapoja, joissa hoitoon hakeutuvaa päihdeongelmaista ei tarkastella ja hoideta vain yksilönä, vaan päihdeongelmallisen perheen kokemukset tulisi ottaa huomioon ja olla osa työtä. Erityisesti lasten tilanteen selvittämisen pitäisi olla säännönmu-
kainen työtehtävä. Usein päihdeongelmasta puhutaan varsin vahvasti henkilökohtaisena ongelmana, vaikka siitä koituvat haitat koskettavat koko perhettä eli puolisoa ja lapsia eri tavoin. (Rönkkö ym. 2010, 265.) Keskeistä on kuitenkin pyrkiä vaikuttamaan asioi-
hin, joita päihdeiden käytöstä seuraa lapsen hyvinvoinnille. Tällöin varsinaiseen ongelmaan voidaan pyrkiä vaikuttamaan asettamalla vanhemmalle konkreettisia ja helpommin saavutettavia pieniä tavoitteita, jotka parantavat perheen elämäntilannetta, arjen sujuvuutta tai lasten turvallisuutta ja joihin vanhemman on helpompi sitoutua. (Myllärniemi 2007, 21.)

Perhetyössä on tärkeää toimia lapsen tarpeiden tulkkina ja niiden toteutumisen edesauttajana perheen vanhempien ja sosiaalityöntekijän suuntaan. Perhetyössä pyritään vaikuttamaan vanhemmuuteen lapsen kehityksen tukemiseksi. Keinoina ovat lapsen kokonaisvaltainen tukeminen ja lapsen kanssa työskentely sekä lapsen tarpeista lähtevä vanhemmuuden tukeminen. Perhetyön toteuttaminen edellyttää joissain tapauksissa kontrollia. Perhetyö edellyttää lapsen hyvinvoinnin ja vanhemmuuden arviointia myös. Ongelmallisissa tilanteissa lapsen ja vanhemman edut voivat olla ristiriidassa keskenään, jolloin tehtävänä on lapsen tarpeiden toteutumisen turvaaminen. (Myllärniemi 2007, 21–22.)

Perhetyön taustalla on pyrkimys ymmärtää tapahtumia ja vanhemman toimintaa käymällä läpi vanhemman menneisyyttä ja lapsuuden olosuhteita, jolloin tavoitteena voi olla lapsi–vanhempi-suhteen emotionaalisen kohtaamattomuuden sukupolven ylittävän

ketjun katkaiseminen. Terapeuttiset lähestymistavat voivat olla ristiriidassa ratkaisukeskeisen työskentelytavan kanssa. Lastensuojelukäytäntöjä on kritisoitu vanhempien liiallisesta ymmärtämisestä ja lasten välittömän avun tarpeen sivuuttamisesta. (Myllärniemi 2007, 22.)

Vuorovaikutus eli ihmisten kohtaaminen sekä asiakkaan kuuleminen ja kuunteleminen on perhetyön tärkein työmenetelmä. Läsnäolo ja asiakkaan ehdoilla työskentelyn lisäksi tavoitteellinen menetelmällisyys ja toiminnallisuus ovat keskeisiä elementtejä. Toisaalta työn kohteena ovat niin ikään sosiaaliseen vuorovaikutukseen liittyvät ilmiöt. Erityisesti äiti-lapsi-suhteen tukeminen ja perheenjäsenten vuorovaikutuksen tietoinen havainnointi ja vahvistaminen ovat keskeinen osa työtä. (Myllärniemi 2007, 22.)

Toimivan perhetyön ja työntekijä suhteen edellytyksiä ovat motivaatio, avoimuus ja molemminpuolinen luottamus. Asiakassuhteen laatu perhetyössä on tärkeä elementti työn onnistumisen kannalta. Hyvän asiakassuhteen luominen ei saa viedä huomiota itse asiasta eli perhetyön tapauskohtaisilta tavoitteilta. (Myllärniemi 2007, 22.)

3 TUTKIMUSASETELMA

3.1 Tutkimustehtävä

Tutkimus toteutettiin arviointitutkimuksena ja arviointia lähestyttiin vaikuttavuuden arvioinnin ja tavoitearvioinnin näkökulmasta. Lastensuojelun perhetyöllä pyrittiin muuttamaan perheiden elämää. Lastensuojelun perhetyössä vaikuttavuutta haettiin perhetyön avulla. Lastensuojelun avohuollon perhetyö oli interventio perheeseen. Perhetyön muutosprosessin avulla perheelle haettiin voimaantumista, jonka jälkeen lastensuojelun asiakkuus pystytään yleensä päättämään. Käytännössä sellaiset perheet olivat kuitenkin harvassa, jotka selvisivät kokonaan ilman tukea perhetyön loputtua. Perheiden taustalla oli paljon sellaisia tekijöitä, mitkä heikensivät perheiden hyvinvointia. Perhetilanteeseen

vaikuttivat monet muut asiat enemmän kuin pelkästään lastensuojelun asiakkuus tai huoli lapsesta. Perhetyössä perheitä tuettiin elämässä eteenpäin ja varmistettiin perheen itsenäistä pärjäämistä.

Tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, saavutettiinkö lastensuojelun perhetyön asiakaskohtaiset tavoitteet sosiaalityöntekijöiden arvioimana. Lastensuojelun perhetyön tavoitteiden saavuttamista tutkittiin yhden kunnan lastensuojelupalvelujen puitteissa analysoimalla perhetyön asiakassopimuksia ja haastatteleamalla asiakasperheiden sosiaalityöntekijöitä.

Tutkimus käsittää kaksi aineistoa, jotka tehtiin tutkimuksen eri vaiheissa. Ensin tehtiin dokumenttianalyysi asiakassopimuksista, ja analyysi koostui 57 asiakasperheestä. Asiakasperheet luokiteltiin matriisin avulla ja ne ryhmiteltiin asiakasperheille lastensuojelun avohuollossa määriteltyjen ongelmien mukaan viiteen perhetyyppiluokkaan. Varsinainen tutkimusaineisto koostui lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöiden haastattelusta. Haastattelin viisi lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijää puolistrukturoiduilla haastattelukysymyksillä, ja kysymyksiä esitettiin viisitoista samassa järjestyksessä. Sosiaalityöntekijöiden haastattelut äänitettiin. Litteroin haastattelut sana sanalta -menetelmänä. Näin oma tulkinta haastattelusta jäi hyvin pieneksi. Litteroinnin jälkeen luokittelin haastattelut, ja niistä muodostui viisi osa-aluea. Ensimmäinen koski tavoitteiden asettamista, eli miten tavoitteet oli asetettu ja mitä tavoitteet konkreettisesti tarkoittivat. Toinen osa-alue koski sitä, miten muutos näkyi perheessä, mitä odotuksia perhetyö toi perheelle ja millaista muutosta perheessä toivottiin, miten perhetyö näkyi perheen arjessa ja miten sosiaalityöntekijä oli huomannut muutoksen perheessä. Kolmantena oli perheen kanssa tehtävä yhteistyö ja se, miten tavoitteita oli käsitelty perheessä sekä millaisia olivat perhetyön keinot auttaa perhettä. Neljäs osa-alue koski sitä, miten tavoitteet oli saavutettu, ja viides prosessin merkitystä perhetyössä.

3.2 Vaikuttavuuden arviointi

Vaikuttavuudessa on kysymys muutoksesta, johon interventiolla pyritään. Toisaalta, oliko havaittu muutos syntynyt intervention tuloksena vai onko interventio muutoksen syy? Kysymys on kausaalinen. Siihen voi vastata käsittelemällä asiakasmuutosta koske-

vaa tietoa tietyllä tavalla. Jos tätä tietoa tapauskohtaisesta asiakasmuutoksesta ei ole, ei vaikuttavuutta voida selvittää. Suurin haaste on tuottaa osana ammatillista käytäntöä järjestelmällisesti luotettavaa tietoa asiakasmuutoksesta. Kun tämä toimintatapa on sisäistetty ja osa ammatillista käytäntöä, voidaan selvittää vaikuttavuus. Vaikuttavuuden arvioinnin keskeinen näkökulma on asiakasmuutoksen ja intervention välisen suhteen eli varsinaisen vaikuttavuuden, vaikuttavuutta koskevan tiedon hyödyntäminen. (Paasio 2003, 23–25.)

Toiminnan vaikuttavuudella tarkoitetaan kyseisen toiminnan kykyä saada aikaan muutoksia tietyssä kohdejoukossa. Vaikuttavuuden arvioinnissa pitäisi päästä kiinni mekanismeihin, joita interventiot saavat aikaan erilaisissa toimintaympäristöissä ja jotka mahdollistavat muutoksia asiakkaiden elämässä. Kysymys on interventioiden, kontekstien, mekanismien ja tulosten kokonaisuudesta, jossa keskeisiä ovat kysymykset: mikä vaikuttaa, mihin vaikuttaa, miten vaikuttaa, milloin vaikuttaa ja millä edellytyksin vaikuttaa. Mekanismin käsitteen avulla interventio, konteksti ja tulokset liittyvät yhteen ja auttavat tarkastelemaan vaikuttamisen prosesseja moniulotteisemmin kuin pelkän asiayhteystarkastelun avulla. (Kempainen & Ojaniemi 2012, 52–53.)

Mekanismi toimii aina ihmisen toiminnan ja tulkintojen kautta. Käytännössä kontekstit ja mekanismit toimivat keskenään vuorovaikutuksessa. Mikäli tilanteessa havaitaan yhteys intervention ja tulosten välillä, tulee tilannetta tarkastella interventioon liittyviä konteksteja ja mekanismeja toisiinsa liittyvinä ja vaikuttavina tekijöinä. Erilaiset mekanismit vaikuttavat kontekstitekijöiden mekanismeja laukaisevien merkitysten ja vaikutusten syntyyn. (Kempainen ym. 2012, 54-55.)

Arvioinnissa selvitetään jonkin intervention arvo mahdollisimman luotettavalla menetelmällä ja tätä tietoa hyödynnetään päätöksenteossa ja toiminnan kehittämisessä. Arviointi kohdistuu aina interventioon. Palvelun kuvaus ilman arvon määrittelyä ei ole arviointia. Interventioiden arvoista tulee ymmärtää, kuinka ne saadaan aikaan ja mihin arviointia tarvitaan juuri tuon arvon luomisessa. Arvioinnissa pyritään vastaamaan todellisiin kysymyksiin. Arviointikysymyksiin on oltava vastaus, jotta interventiolla olisi arvoa. Intervention arvo määräytyy viime kädessä sen vaikuttavuuden kautta. (Paasio 2003, 5.)

Vaikuttavuuden arvioinnin kannalta oli ratkaisevaa, että perhetyönprosessi ja sille asetetut tavoitteet yhdistettiin ja niitä tarkasteltiin yhdessä. Näin saatiin käsitys siitä, miten jokin interventio tuotti prosessin kautta tuloksen. (Dahler-Larsen 2005, 7.) Dahler-Larsenin mukaan sana ”vaikuttavuus” valittiin, koska se kuvaa tulosta, vaikutusta ja vaikuttamisen prosessia. Analyyseissä tulisi huomioida saavutettujen tulosten sekä niihin johtavien prosessien vaikuttavuus. Vaikuttavuus pohjautuu johonkin tavoitteelliseen toimintaan tai interventioon. (Pohjola 2012, 24.) Tämä on keskeinen asia suuressa osassa arviointityötä, ja siitä saadaan vaikutuskysymys. Vaikutuskysymyksessä on kyse siitä, missä määrin saavutetut tulokset ovat toteutetun intervention tuottamia. (Dahler-Larsen 2005,7.) Kaikille vaikutuksia koskeville puheille on yhteistä se, että syy-seuraussuhteen oletetaan olevan niissä mukana, toisin sanoen, kun esitetään kysymys tulosten syy-seuraussuhteesta, on kyse vaikutuskysymyksestä. Vaikutukset voivat olla ennakoituja tai ennakoimattomia, myönteisiä tai kielteisiä ja tahallisia tai tahattomia. Vaikutukset voivat olla enemmän tai vähemmän paikallisia tai yleistettäviä. (Dahler-Larsen 2005, 7.) Kausaalihypoteesien esittäminen on olennainen osa koko arviointiprosessia. Jos ei julkituoda oletusta asioiden välisestä syy-seuraussuhteesta, ei pystytä korjaamaan puutteellisia oletuksia eikä ymmärrys kehity. (Paasio 2003, 6.)

Vaikuttavuuden arvioinnissa on tärkeää tiedostaa sosiaalisen ongelman ja sosiaalipalveluiden tarpeessa olevan kohdeväestön tunnistaminen ja määrittely. Arviointi ja koko toiminnan vaikuttavuus ovat kiinni kohteena olevan ongelman ja ilmiön määrittelystä ja ymmärtämisestä. (Paasio 2003, 6.) Vaikuttavuuden arviointi edellytti ensin tavoitteiden asettamista. Tavoite sisälsi käsityksen asiakkaan tarpeista. Toiminta oli vaikuttavaa, jos sen avulla saatiin aikaan halutun suuntainen muutos perheen tilanteeseen. (Rousu 2007, 141.)

Vaikuttavuuden arvioinnin lähtökohtana on käsitys siitä, miksi ja miten jokin tietty interventio vaikuttaa. Näitä käsityksiä kutsutaan ohjelmateorioiksi. Ohjelmateoriolla selitetään, miten interventio muutetaan tulokseksi. (Dahler-Larsen 2005, 23.) Tässä tutkimuksessa ohjelmateorialla tarkoitetaan jäsentynyttä kuvausta siitä, miksi ja miten toimintatapa tai interventio vaikuttaa joihinkin perheisiin. (Kemppainen ym. 2012, 44.) Arvioinnin pääkysymys on, voimmeko vahvistaa, hylätä tai kehittää ohjelmateoriaa ottaen kaikessa huomioon intervention jatkuvan parantamisen. Vaikuttavuuden arviointiin sisältyy sekä vaikuttamisenprosessi että prosessin seuraus eli vaikutus. Vaikutta-

vuuden arviointi rakentaa sillan prosessien ja niiden vaikutusten välille. (Dahler-Larsen 2005, 23.)

Arvioinnissa pyritään tutkimaan järjestelmällisesti kaikki ohjelmateorian osat. Vaikuttavuuden arvioinnin ajattelutapa on niin yleisluontoinen, että mallia voidaan käyttää hyvinkin erilaisilla interventioalueilla. Malli voidaan käytännössä toteuttaa eri tavoin ja laajentaa yksinkertaisesta monimutkaiseen. Arvioijan ei tarvitse itse olla vakuuttunut ohjelmateorian oikeellisuudesta. Arvioija voi vaikuttavuuden arvioinnin jälkeen esittää ehdotuksia intervention parantamiseksi. (Dahler-Larsen 2005, 23.)

Vaikuttavuuden arvioinnin käynnistämisessä ymmärretään sosiaalityön käytännöt prosesseina. Sosiaalialan prosessi nähdään joustavana asiakastyön käytäntönä, mikä yhdistää työskentelyn eri vaiheet tavoitteelliseksi kokonaisuudeksi. Työskentely etenee sosiaalityöntekijän ja asiakkaan asteittaisella yhteistyöllä. Eteneminen ei ole aina lineaarista vaan mahdollistaa toistot työssä. Sosiaalityölle ominaisen luonteen prosessi saa, kun siinä otetaan huomioon työn yhteiskunnallinen ja sosiaalinen toimintaympäristö liitettynä asiakkaan elämäntilanteeseen. (Kemppainen ym. 2012, 58.)

Vaikuttavuuden arvioinnissa keskeisiä ovat toiminnan teoria ja arviointi. Ammatillinen tieto kumuloituu toiminnan teoriana ja näkemyksenä siitä, millä toiminnalla on vaikuttavuutta missäkin tilanteessa. Intervention, toiminnan teorialla tarkoitetaan niitä oletuksia, joita meillä on toimintamme ja sen tavoitteleman hyvinvoinnin välisestä suhteesta. Nämä oletukset vastaavat kysymykseen, miksi juuri tämä toiminta vähentää sosiaalisia ongelmia tai lisäävät hyvinvointia. Mikäli on tarkoitus arvioida intervention tai palvelun vaikuttavuutta, siitä tulee vaikeaa ja sattumanvaraista, mikäli ei ole kuvattu oletuksia siitä, mikä yhteys interventiolla on ihmisen elämäntilanteen muutokseen. Yleisin interventiteoria tällä hetkellä on, että asiakkaan elämäntilanteen positiivinen kehys syntyy palveluita kuluttamalla, ja tätä positiivista kehitystä voi aikaan saada palveluita tuottamalla. (Paasio 2003, 12–15.)

Sosiaalityössä arvostetaan käytännön osaamista ja käytännöistä rakentuvaa tietoa. Alan asiantuntijat luottavat kokemukseen siitä, että käytännön työ tuottaa tuloksia ja toiminta on asiakkaalle merkityksellistä. (Pohjola 2012, 19.) Asiakaslähtöisyyden tavoitteen korostuessa esiin nousee asiakasvaikuttavuuden käsite, mikä viittaa asiakkaan tarpeisiin

vastaamiseen ja hänen saamaansa apuun ja siten muutokseen asiakkaan tilassa. Tässä tarkoitetaan perhetyön seurauksena syntyneitä vaikutuksia asiakkaan elämäntilanteeseen. (Pohjola 2012, 23.) Voidaan myös pohtia, missä olosuhteissa ja millä ehdoilla käytännön työn toimivuus toteutuu (Pohjola 2012, 19).

Käytännön kokemusta on vaikea jäsentää ja käsitteellistää, joten se jää helposti hiljaiseksi ja näkymättömäksi tiedoksi. Siksi sitä on vaikea jakaa toisille. Kokemustieto ilman jäsentävää analyysiä jää helposti ihmisten inhimilliseksi pääomaksi kehittämättä jaetuksi tietoperustaksi. Vasta analysoituna ja tutkittuna se käsitteellistyy ja kumuloituu osaltaan työn vaikuttavuuden osoittamista tukevaksi tiedoksi. (Pohjola 2012, 35.) Vaikuttavuudesta keskustelu on usein kiertynyt arviointinäkökulman ympärille (Pohjola 2012, 22). Vaikuttavuuden arvioinnilla testataan käytännössä käsityksiä siitä, miten interventio vaikuttaa. Vaikutuksen arvioinnin jälkeen voidaan erotella tapaukset, joissa interventio perustuu virheelliseen ajatukseen, ja tapaukset, joissa interventiota voidaan korjata erilaisilla täsmennyksillä. Vaikuttavuuden arviointi voi auttaa kehittämään käytettäviä arviointikriteerejä niin, että mitataan vain saavutettavissa olevia ja oleellisia vaikutustavoitteita. Ajatuksena on, että vaikutustietoa hankitaan vaatimukset täyttävän prosessitiedon avulla. Vaikuttavuuden arvioinnissa voidaan osoittaa ja tutkia intervention sivuvaikutuksia. Vaikuttavuuden arviointia voidaan käyttää tiedon keräämiseen ja välittämiseen. Vaikuttavuuden arviointi voi luoda kahdensuuntaista kommunikaatiota käytännön arvioinnin ja ammatillisen, teoreettisen tiedon välille. (Dahler-Larsen 2005, 23–24.)

Suomessa keskustellaan ammattitasolla niin kutsutusta hiljaisesta tiedosta ilman, että keskustelu on johtanut mihinkään käytännön toimiin. Ongelman analyysi ja erittely on konkreettinen asia, jossa voisi käytännön äänetön kokemus muuttua julkilausutuksi ja yhteisesti jaetuksi ymmärrykseksi. Tämä on välttämätön edellytys sille, että vaikuttavuuden arviointi toteutuu osana ammatillista käytäntöä. (Paasio 2003, 10.)

Vaikuttavuus-käsitettä tarkastellaan tavallisesti jonkin toiminnan tai intervention jälkeen toteutuvana ja havaittavana vaikutuksena. Tällaisen ex post -asetelman ohella saattaa unohtua sosiaalityössä hyvin keskeinen ex ante -ulottuvuus eli vaikuttavuuden ennakointi etukäteen. (Pohjola 2012, 25.) Lastensuojelun avoimuuden perhetyössä ennakointia tarvitaan ennalta ehkäisevässä toiminnassa ja varhaisessa puuttumisessa.

3.3 Tavoitearviointi

Tavoitelähtöisessä tyylissä keskitytään vaikutuksiin toiminnan tavoitteiden saavuttamisena ja vaikutukset nähdään kausaalisina tietyn intervention seurauksina. (Pohjola 2012, 24–25.)

Tavoitelähtöisessä arvioinnissa tarkasteltiin sitä, kuinka hyvin toiminnalle asetetut tavoitteet saavutettiin. Tavoitteiden saavuttamisaste oli onnistumisen mittari. Tämä edellytti, että tavoitteet oli perheelle asetettu oikein. Tavoitelähtöinen arviointi oli vaikuttavuuden arvioinnin lähestymistapa. Sosiaalisiin prosesseihin kohdistuvien muutosten mittaaminen ja tulosten arviointi saattavat olla heikkoja, mikäli muutokset jäivät vähäisiksi. Mittaamisen ja arvioinnin tulokset voivat olla heikkoja myös väärin mittareiden vuoksi, mikäli ei tunnisteta niitä tekijöitä, joista ilmiö riippui tai jotka vaikuttivat ilmiöön. Vaikutusten ja vaikuttavuuden mittaamisen ongelmaksi muodostui todellisten syy-seuraussuhteiden löytyminen tai se, että muutos saattoi johtua toimenpiteistä tai kolmansista tekijöistä. (Kananen 2012, 155, 157.)

3.4 Aineiston analyysimetodit

3.4.1 Sisällönanalyysi

Aloitin työskentelyn perhetyöyksikössä lastensuojeluperheiden asiakassopimusten läpikäymisellä. Kirjasin perheiden tavoitteet ja koostin niistä matriisin. Matriisissa luokittelin samantyyppiset perheet viideksi tyyppiperheluokaksi. Nimesin luokat lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassopimukseen perheille kirjattujen haasteiden mukaan: arjenhallintaperhe, lapsilähtöinen ongelma -perhe, päiväkotikäinen lapsi -perhe, vanhemman mielenterveysongelma -perhe ja väkivalta- ja päihdeperhe. Haastattelin lastensuojelun avohuollon sosiaalityöntekijöitä, ja tallensin haastattelut ja litteroin ne käyttämällä yleiskieltä. Teoriatietoa kirjoitin raporttiini koko tutkimukseni ajan.

Analyysimenetelmänä käytin sisällönanalyysiä. Sitä voidaan pitää yksittäisenä metodina, joka voidaan liittää analyysikokonaisuuksiin. Tässä laadullisessa tutkimustehtävässä sillä tarkoitetaan kirjoitettujen, kuultujen ja nähtyjen sisältöjen analyysiä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91.)

Sisällönanalyysillä voidaan analysoida dokumentteja. Dokumentti tarkoittaa tässä yhteydessä perhetyön asiakassopimusta, johon on kirjattu perheelle asetetut tavoitteet. Sosiaalityöntekijöiden haastattelut ovat kuultua materiaalia. Lähdekirjallisuudella viitataan teorian tietoon, jota lastensuojelun perhetyöstä on kirjoitettu. Sisällönanalyysillä etsitään tekstin merkityksiä. Sisällönanalyysi sopii strukturoidun aineiston analyysiin. Analyysimenetelmällä pyrittiin saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä muodossa. Sisällönanalyysillä saatiin kerätty aineisto järjestetyksi johtopäätösten tekoa varten. (Tuomi ym. 2009, 103.)

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistettiin käsitteitä ja saatiin vastaus tutkimustehtävään. Sisällönanalyysi perustui tulkintaan ja päättelyyn, jossa edettiin empiirisestä aineistosta kohti käsitteellisempää näkemystä tutkittavasta ilmiöstä. Teoriaa ja johtopäätöksiä verrattiin koko ajan alkuperäisaineistoon uutta teoriaa muodostettaessa. Tuloksissa kuvattiin luokittelujen pohjalta muodostetut käsitteet ja niiden sisällöt. Johtopäätöksissä pyrittiin tarkastelemaan asioiden merkityksiä. Pyrin ymmärtämään sosiaalityöntekijöitä heidän omasta näkökulmastaan tutkimukseni kaikissa vaiheissa. (Tuomi ym. 2009, 110, 112–113.)

Aineistolähtöinen laadullinen eli induktiivisen aineiston analyysi oli kolmivaiheinen prosessi, joka käsitti aineiston pelkistämisen eli redusoinnin. Tässä tutkimuksessa analysoitava tieto oli perhetyön asiakassopimukset, joihin oli kirjattu perheille asetetut tavoitteet. Asiakassopimukset pelkistettiin siten, että aineistosta karsittiin tutkimukselle epäolennainen tieto, ja asiakassopimukset tiivistettiin luokittelemalla. Aineisto koostettiin matriisiksi. (Tuomi ym. 2009, 108–110.) Aineiston ryhmittely eli klusterointi toteutettiin siten, että aineiston alkuperäisilmaukset käytiin läpi tarkasti ja aineistosta etsittiin samankaltaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet yhdistettiin ryhmiksi ja nimettiin luokan sisältöä kuvaavilla käsitteillä. Luokitteluyksikkönä oli tutkittavan perheen ominaisuus. Luokittelussa aineisto tiivistyi, koska yksittäiset tekijät sisällytettiin yleisempiin käsitteisiin. (Tuomi ym. 2009, 110.) Teoreettisten käsitteiden

luomisessa eli abstrahoinnissa erotettiin tutkimuksen kannalta olennainen tieto ja valikoidun tiedon perusteella muodostettiin teoreettisia käsitteitä. (Tuomi ym. 2009, 111.)

3.5 Lastensuojelun perhetyön asiakassopimukset tutkimusaineistona

Tutkimuksessa käytettiin kahta aineistoa: lastensuojelun perhetyön asiakassopimuksia ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden haastatteluja.

Tutustuin lastensuojelun perhetyöyksikössä 57 lastensuojelun avohuollon asiakasperheen asiakassopimukseen, joihin oli kirjattu perheille asetetut tavoitteet. Luokittelin perheet perheen muodon ja henkilöluvun mukaan ja sen jälkeen perheelle lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassopimukseen kirjattujen perheen ongelmien ja perhetyölle asetettujen tavoitteiden mukaan. Perheitä, joissa oli molemmat vanhemmat, oli 15. Yksinhuoltajaperheitä oli 41, joista 37:ssä oli huoltajana äiti ja neljässä huoltajana oli isä. Aineistossa oli yksi perhe, jossa lastensuojelun asiakkuus kohdistui vain perheen yhteen lapseen. Perhetyön piirissä oli 121 lasta. Eniten lapsia oli lapsilähtöinen ongelma -perheissä, joissa oli 30 lasta. Seuraavaksi eniten lapsia oli päiväkotikäinen lapsi -perheillä, joissa oli 29 lasta. Yksinhuoltajaisia oli kaikissa muissa perheluokissa yksi, paitsi päiväkotikäinen lapsi -perheissä, joissa yksinhuoltajaisia ei ollut yhtään. Yksinhuoltajaäitejä oli kaikissa perheluokissa. Eniten heitä oli päiväkotikäinen lapsi -perheissä, joissa heitä oli 12, ja toiseksi eniten heitä oli lapsilähtöinen ongelma -perheissä, joissa heitä oli 11. Väkivalta- ja päihdeperheissä oli yleisimmin molemmat vanhemmat, ja näitä perheitä oli viisi. Lapsilähtöinen ongelma- ja päiväkotikäinen lapsi -perheitä oli vähintään niiden perheiden keskuudessa, joissa oli molemmat vanhemmat. Molemmissa perhemuodoissa oli kaksi perhettä. Taulukossa 1 on havainnollistettu perheiden kokoa ja lasten osuutta perhetyössä.

Taulukko 1. Perhemuodot ja lasten osuus perheissä

PERHEMUOTO	äiti +isä+ lapsi	yh-isä	yh-äiti	vain lapsi	yht.
PERHEITÄ					57
Arjenhallintaperheet	3	1	6		10
lapsia perheessä	6	2	16		23
Lapsilähtöinen ongelma -perheet	2	1	11	1	15
lapsia perheessä	5	1	23	1	30
Päiväkoti-ikäinen lapsi -perheet	2		12		14
lapsia perheessä	4		25		29
Vanhemman mielenterveysongelma -perheet	3	1	7		11
lapsia perheessä	7	1	16		24
Väkivalta- ja päihdeperheet	5	1	1		7
lapsia perheessä	13	1	1		15

Jokainen lastensuojelun asiakasperhe oli numeroitu, mikä helpotti perheen seuraamista tutkimuksen eri vaiheissa. Perheiden henkilötiedot eivät tallentuneet tutkimuksen missään vaiheessa. Perheiden asiakassopimuspapereita ei myöskään viety perhetyöyksiköstä pois. Järjestysnumerolla löysin perheen sosiaalityöntekijän.

Matriisin avulla kartoitin, mitä ongelmia näille perheelle oli kirjattu lastensuojeluasiakkuutensa vuoksi perhetyön asiakassopimukseen. Perheille kirjatut ongelmat olivat samankaltaisia kuin heidän perhetyölle asetetut tavoitteet. Asiakassopimuksissa ei ollut avattu yksityiskohtaisesti perheille kirjattuja ongelmia. Asiakassopimuksista löytyi perhetyön piirissä oleville perheille kolmetoista yhdistävää tekijää. Perheiden asiakassopimukseen kirjattuja yhteisiä tekijöitä oli: kiireellinen sijoitus, taloudelliset vaikeudet, äidin jaksaminen / isän jaksaminen, aikuisten mielenterveysongelmat, arjesta selviytymisen haasteet, ruokailuun liittyvät haasteet, siivoukseen liittyvät haasteet, lapsen mielenterveysongelmat, käytöshäiriöt, haasteet kasvatuksessa, rajojen asettamisen vaikeus, vuorovaikutussuhteet, vanhemmuuden tukemisen haasteet, lastensuojelupaikka päiväkodissa, lasten koulunkäynnin tukeminen, erityiskoulun käyminen, tukiperheen/tukihenkilön löytäminen, päihdeongelmat ja väkivaltaisuus.

Lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassopimuksiin kirjatut perheiden haasteet oli kirjattu yleisellä tasolla muutamalla sanalla. Perheelle kirjattuja tavoitteita ei oltu avattu eikä niihin oltu kirjattu perheessä käytettäviä menetelmiä eikä keinoja, miten perheen tilannetta voitaisiin parantaa niin, että lastensuojelutoimet pystyttäisiin lopettamaan.

Perheille kirjattujen haasteitten luokittelun jälkeen ryhmittelin perheet viiteen perhe- luokkaan. Näin muodostuivat aineiston analyysiluokiksi seuraavat perhetyypit: arjenhal- lintaperheet, lapsilähtöinen ongelma -perheet, päiväkotikoti-ikäinen lapsi -perheet, vanhem- pien mielenterveysongelma -perheet sekä väkivalta- ja päihdeperheet.

Luokiteltuani perheet haasteiden mukaisiksi perhetyypeiksi kokosin taulukoon 2. per- heille perhetyön asiakassopimuksiin merkityt haasteet, tavoitteet ja muut huomioitavat asiat. Valitsin perhetyön asiakasperheistä viisi perhetapausta, joista kukin edusti yhtä perhetyypistä. Pyrin ottamaan tutkimukseeni sellaisia asiakasperheitä, joilla oli paljon merkintöjä asiakassopimuksessaan ja joilla oli ollut pitkä asiakassuhde lastensuojelun avohuollossa jo ennen perhetyön aloittamista. Tutkimustehtävässä oli tarkoitus tutkia aitojen perhetapausten perhetyön tavoitteiden toteutumista.

Taulukko 2. Asiakasperheidenhaasteet ja -tavoitteet kirjattuna perhetyön asiakassopi- muksen mukaan taulukoksi

Asiakasperhetyypit	Asiakasperheenhaas- teet	Asiakasperheentavoit- teet	Muuta huomioitavaa
Arjenhallintaperhe	Kodin siisteys. Perheen taloudellinen tilanne on huono. Äidin vointi Perheen ruokailut Arjen hallinta Lapsen koulunkäynnin seuranta ja tukeminen	Ruokalistan ja ostosten suunnittelua, ruuanlaiton opastusta, lapsi mukaan ruuanlaittoon. Budjetti: laaditaan suunnitelma rahan käytöstä (toimeentulotuen hake- minen). Asianmukaiset vaatetuk- set perheelle. Annetaan konkreettista neuvontaa ruuanlaittoon, siivoukseen ja pyykki- huoltoon. Kolmen kuukauden kuluttua tehdyt tar- kennukset tavoitteisiin	Äiti raskaana.

		<p>Edelliset tavoitteet ja perhe tulee tarvitsemaan paljon tukea.</p> <p>Toimeentulotuki kuukausittain.</p> <p>Äidin konkreettinen ohjaus ruuanlaitossa ja siivouksessa.</p>	
Lapsilähtöinen ongelma –perhe	<p>Äiti soittanut lastensuojeluun ja pyytänyt apua.</p> <p>Lapsi sijoitettu kiireellisesti vastaanottokotiin pysäyttämiseksi, sen jälkeen alkanut perhetyö.</p> <p>Lapsi ei noudata hänelle annettuja sääntöjä, oli käynyt väkivaltaisesti äitinsä päälle ja heiteltyt tavaroita.</p> <p>Äidin ja lapsen välisten roolien asettaminen kohdalleen.</p> <p>Vuorovaikutustilanteet</p>	<p>Lapsen pitää lopettaa varastelu ja valehtelu.</p> <p>Äidin asettamien sääntöjen noudattaminen. Lapsen kotiintuloaikojen noudattaminen.</p> <p>Raha-asioista puhuminen ja neuvottelu äidin kanssa.</p> <p>Kodin siisteyden tukeminen ja koulun käynnin tukeminen.</p> <p>Lapsi sopii äidin kanssa kaverinäkemisestä.</p> <p>Kolmen kuukauden kuluttua tehdyt tarkennukset tavoitteisiin Äidin pitää tietää, kenen kanssa lapsi liikkuu ja missä hän on. Kodin sääntöjen noudattaminen. Varastelun ja valehtelun lopettaminen. Nuorten vastaanotossa käynnit ja kuljetukset sinne.</p> <p>Kolmen kuukauden kuluttua tehdyt tarkennukset tavoitteisiin Kodin sääntöjen noudattaminen ja kotiin yöksi tuleminen. Valehtelun ja varastamisen lopettaminen.</p> <p>Kolmen kuukauden kuluttua tehdyt tarkennukset tavoitteisiin Lapsen kasvatuksen tukeminen ja vanhemmuuden tukeminen. Haasteellisten asioiden</p>	<p>Perheen lastensuojelutarve on alkanut silloin, kun lapsi on ollut pieni.</p> <p>Perhe saanut avoimuuden tukitoimena taloudellista tukea,</p> <p>Perhetyön aloitus, kun lapsi kotiutuu vastaanotokodista.</p> <p>Nuorten vastaanotossa psykologikäynnit.</p>

		purku ja käsittely. Kan- nustaminen ja tukeminen kodin järjestämiseen.	
Päiväkoti-ikäinen lapsi –perhe	Äidin jaksaminen Epäsäännöllisestä arki- rytmistä huolehtiminen. Rajojen asettaminen. Perheen ruokailusta huolehtiminen. Virikkeistä huolehtimi- nen. Perheen taloudellinen tilanne oli heikko.	Äidin tukeminen jaksami- sessa. Lasten arkirytmien saa- vuttaminen. Ruokailusta, rajoista ja virikkeistä huolehtiminen. Taloudellinen tuki tarvit- tava, ensisijaisesti toi- meentulotuki. Avustetaan työvoima- palvelutoimiston palve- luiden piiriin äiti. Kolmen kuukauden kuluttua tehdyt tar- kennukset tavoitteisiin Tilanteen seuraaminen. Äidin tukemista säännöl- lisessä arjessa. Lapsille rajojen asetta- minen. Ruokailuissa konkreettisesti apuna.	Tukiperhe Lasten neurologian tut- kimukset kesken. Lapset lastensuojelupai- kalla päiväkodissa.
Vanhemman mielen- terveysongelma –perhe	Vanhempien päihdeon- gelmat perheessä ja äidin mielenterveyson- gelma.	Vanhimmalle lapselle rajat ja säännöt. Äidin sitoutuminen päi- väsairaalakäynteihin. Kolmen kuukauden kuluttua tehdyt tar- kennukset tavoitteisiin Päihitteettömyyden tuki, avoimuus molemmin puolin, lasten kasvatuk- sen tuki, yhdessä pohti- mista äidin hoidon jat- kumisen tukeminen. Kolmen kuukauden kuluttua tehdyt tar- kennukset tavoitteisiin Tukeminen päihitteetö- myyteen, äidin tukemi- nen päiväsairaalaan, vanhempien tukeminen lasten kasvatukseen. Yhdessä sääntöjen aset- taminen vanhimmalle lapselle.	Äiti ollut kolme kuukaut- ta sairaalassa jaksamat- tomuuden ja ”tissutte- lun” vuoksi. (itsemur- hayritys) Isää huolehtaa, pystyykö hän olemaan raittiina ja hakee estolää- kitystä ja tukea raittiui- teen. Perheen vanhimmalla lapsella eri isä. Psykososiaaliset palvelut perheen tukena. Mielenterveyskeskus äidin tukena. Lapset päiväkodissa. Lapset kesän kesäkodis- sa. Lopuksi vanhemmat erosivat. Äiti muutti lasten kanssa pois per- heen kodista. Äidillä on uusi miesystävä.

<p>Väkivalta- ja päihdeperhe</p>	<p>Isäpuolen väkivaltainen käytös lapsia kohtaan. Hänet oli tuomittu vahingonkorvauksiin edunvalvojan kautta.</p> <p>Lapset sijoitettuna lastensuojelulaitokseen.</p> <p>Äiti sairastunut masennukseen.</p>	<p>Vanhemmuuden tukeminen.</p> <p>Perheen sisäisten vuorovaikutusten tukeminen. Ristiriitatilanteiden läpikäyminen.</p> <p>Kotihoidollista ja taloudellista asioista keskustelua.</p> <p>Lasten ja vanhempien terveyden seuranta ja tukeminen.</p> <p>Kolmen kuukauden kuluttua tehdyt tarkennukset tavoitteisiin Vanhempien tukeminen rajojen asettamisessa.</p> <p>Kolmen kuukauden kuluttua tehdyt tarkennukset tavoitteisiin Lasten koulunkäynnin tukeminen.</p> <p>Lasten käytösasioista keskusteleminen.</p> <p>Kolmen kuukauden kuluttua tehdyt tarkennukset tavoitteisiin Samat tavoitteet.</p>	<p>Vanhemmat ja neljä lasta, lapset sijoitettuna lastensuojelulaitokseen.</p> <p>Perheen kaksi nuorimmaista sijoitetaan kotiin, aloitetaan perhetyö, isän sitoutuminen Jussi-Työhön®.</p> <p>Lastensuojelulaitoksen tuki ja vanhemmuustyö vanhempien lasten kohdalla.</p> <p>Vanhimmilla lapsilla oli eri isä kuin perheen kahdella nuorimmaisella lapsella. Vanhemmat lapset tapaavat säännöllisesti isäänsä, joka asuu toisella paikkakunnalla.</p> <p>Perheen kahdella lapsella on Aspergerin oireyhtymä. He käyvät erityiskoulua. Erityiskoulu on perheen tukena.</p> <p>Lapsen sairaudenhoito reumapoliklinikalla.</p> <p>Perheen vanhimmalla lapsella on ylivilkkautta ja neurologian sekä psykiatrian asiakkuus.</p> <p>Lastensuojelun sosiaalityöntekijän tuki ja ohjaus ja äidin terapia mielen-terveyskeskuksessa.</p> <p>Jussi-työ®?</p>
---	---	--	---

3.5.1 Arjenhallintaperheet

Lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassopimuksissa oli kymmenen perhettä, joille tuotti vaikeuksia huolehtia kodin siisteydestä, ruuanlaitosta, taloudenpidosta ja pyykinhuollosta. Perheillä oli haasteita lasten arjessa, eivätkä he pystyneet asettamaan rajoja lapsilleen, mikä näkyi lasten kasvatuksellisena ongelmana. Perheiden vanhempien oma

jaksaminen näkyi uupumuksena ja voimattomuutena. Määrittelin nämä perheet arjenhallintaperheiksi. Arjenhallinnalla tarkoitetaan tässä tutkimuksessa kodin puhtaana pitämiseen liittyviä asioita sekä yksittäisiä tehtäviä, kuten siivoamista tai pyykinpesua. Lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakasperheitä yhdisti huoli omasta jaksamisesta. Perheillä jäi usein asiat hoitamatta, eikä lapsilla ollut säännöllistä päivärytmiä. Tämän vuoksi perheet tarvitsivat tukea vanhemmuuteen ja kodin siisteyteen liittyvissä asioissa. Näistä perheistä on valittu yksi perhe tähän tutkimukseen, ja kartoitin perhetyön asiakassopimukseen perheelle kirjattuja haasteita ja tavoitteita.

Arjenhallinta-asiakasperheeseen kuului yksinhuoltajaäiti ja kaksi lasta. Äiti odotti kolmatta lasta. Perhetyön toiminta asiakasperheen kohdalla oli arjenhallintaan liittyvää ohjausta ja neuvontaa sekä konkreettista tekemistä, jolloin perhettä ohjattiin kädestä pitäen. Perheelle annettu tuki vietiin niin pitkälle, kun perhe tukea tarvitsi. Perheessä oli työskennelty pitkään, mutta kun perhetyö oli lopetettu jossakin vaiheessa, perheen tilanne oli mennyt huonoon kuntoon, minkä vuoksi perhetyö aloitettiin uudelleen. Edellisessä perhetyön jaksossa perhetyö oli ollut pääasiassa ”sohvalla istumista” ja verkostokartan (LIITE 5) täyttämistä. Perhetyöntekijä antoi perheelle suullista ohjausta ja neuvontaa sekä keskusteluapua. Kyseinen arjenhallintaperhe ei kuitenkaan hyötynyt tällaisesta perhetyöstä. Arjenhallintaperheessä oli ilmennyt hankala tilanne, ja perhetyöntekijä oli pyytänyt sosiaalityöntekijän paikalle. Sosiaalityöntekijän mielestä perhetyöntekijän olisi pitänyt pystyä hoitamaan hankalia tilanteita perheessä myös itsenäisesti. Perhetyöntekijä teki yhdessä perheen kanssa niitä tehtäviä, joissa perhe tarvitsi apua. Perhetyön tehtävänä oli tunnustella, kuinka paljon perhe tarvitsi tukea, ja perhetyöntekijä antoi tukea niin pitkään kuin sitä tarvittiin.

Perhetyön asiakassopimukseen oli kirjattu asiakasperheen haasteiksi kodin siisteys, perheen huono taloudellinen tilanne, toimeentulotukihakemuksen täyttäminen, äidin voinnin seuraaminen, perheen ruokailut, arjenhallinta, lapsen koulunkäynnin seuranta ja tukeminen.

Perhetyön asiakassopimukseen oli tavoitteeksi asetettu perheelle ruokalistan ja ostoslistan suunnittelu. Lapsi otettiin mukaan ruuanlaittoon. Perheelle laadittiin budjetti rahankäytöstä. Perheelle haettiin toimeentulotukea ja lapsille ostettiin asianmukaiset vaatteet. Kolmen kuukauden kuluttua tavoitteita tarkistettiin ja perhetyön asiakassopimukseen

kirjattiin, että perheelle annettiin konkreettista neuvontaa ja ohjausta ruuanlaitossa, siivouksessa ja pyykkihuollossa. Seuraavassa kolmen kuukauden tavoitepalaverissa todettiin, että perheessä pidettiin edelleen edelliset tavoitteet ja perhe tarvitsi paljon tukea perhetyöntekijältä. Toimeentulotukea haettiin perheelle kuukausittain. Perhetyöntekijä ohjasi äitiä ruuanlaitossa ja siivouksessa.

3.5.2 Lapsilähtöinen ongelma -perheet

Lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassopimuksissa oli viisitoista perhettä, joilla oli lapsilähtöinen ongelma. Perheen vaikeudet ilmenivät lapsen käytöshäiriöinä ja lapsen rajattomuutena. Lapset uhmasivat perheelle asetettuja sääntöjä, ja heillä esiintyi väkivaltaista käytöstä. Vanhemmilla oli huoli koulunkäymisestä ja läksyistä. Perheiden lapsilla oli vaikeuksia tunteidenhallinnassa ja vuorovaikutussuhteissa. Perheiden vanhemmilla oli jaksamattomuutta ja uupumista perheen tilanteen vuoksi. Nämä perheet on määritelty lapsilähtöinen ongelma -perheiksi. Yhteiseksi näille lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakasperheille oli asiakassopimukseen kirjattu tavoitteeksi vanhemmuuden tukeminen ja perheen yhteisen tekemisen löytäminen.

Tutkimuksessa mukana olevaan perheeseen kuuluu yksinhuoltajaäiti ja teini-ikäinen nuori. Perhe oli ollut pitkään lastensuojelun asiakkaana. Lastensuojelun asiakkuus oli jatkunut lapsen lapsuudesta nuoruuteen. Perheen asiakkuus oli alkanut vanhempien ongelmasta ja erityisesti vanhemmuuden ongelmasta. Lastensuojelu oli alkanut silloin, kun lapsi oli ollut kaksivuotias. Äiti oli ottanut yhteyttä lastensuojeluun, koska oli ollut huolissaan omasta jaksamisestaan. Perheeseen oli tullut avioero, ja äidillä oli ollut mielenterveysongelmia. Äidin yritys oli ajautunut konkurssiin, koska äiti ei ollut kyennyt hoitamaan yrityksensä asioita mielenterveysongelmien vuoksi. Nykyinen perhetyö oli alkanut kaksi vuotta sitten. Perheen nuori oli sijoitettu kiireellisesti nuorten vastaanottokotiin pysäyttämistä varten, koska äiti ei ole saanut nuorta hallintaan. Nuori oli tullut kotiin milloin halusi. Nuoren ja äidin välillä oli ollut myös vähän ”käsikähmää”. Äidillä oli vaikeuksia rajoittaa nuorta, koska nuori ei välittänyt äidin säännöistä. Perheessä olivat menneet sekaisin vanhemman ja lapsen roolit. Äidillä oli vaikeuksia hyväksyä kasvava lapsi, koska he olivat eläneet elämänsä kahdestaan. Nyt nuori oli hakeutunut kave-

reittensa kanssa kodin ulkopuolelle ja viihtyi siellä eikä ollut enää tiiviisti äidin kanssa. Siitä seurasi nuoren uhmaaminen ja tottelemattomuus äitiä kohtaan. Nuoren kotiutuksen ehtona oli perhetyön aloitus perheessä.

Perheessä oli tehty perhetyötä kahteen otteeseen. Perheellä oli ollut aikoja, kun perhetyötä ei ollut tehty eikä perhetyön asiakkuutta ollut. Perheessä oli ollut tukitoimia ja avohuollon sijoitus muutaman kerran. Tässä perheessä äiti ja nuori tarvitsivat rinnalla kulkemisen tukea. Lastensuojelun ajatuksena oli, että perhetyö päättyi sovitusti syksyllä, mutta lastensuojelun asiakkuus jatkuu niin kauan, kunnes nuori täyttää 18 vuotta.

Perhetyön asiakassopimukseen oli kirjattu asiakasperheen haasteeksi perheen nuoren väkivaltainen ja muuttunut käytös. Haasteena asiakasperheessä oli, että perheen lapsi ei noudattanut hänelle annettuja sääntöjä. Nuori oli käyttäytynyt väkivaltaisesti äitiään kohtaan ja heitellyt tavaroita. Asiakasperheen haasteena oli äidin ja lapsen roolien asettaminen kohdalleen sekä vuorovaikutustilanteet.

Asiakasperheelle oli perhetyön asiakassopimuksessa kirjattuna paljon tavoitteita. Tavoitteet kuvasivat perheen tilannetta. Tavoitteet oli asetettu perheelle kirjatuista haasteista. Tavoitteet oli laadittu kotikäynnillä perhetyöntekijöiden, nuoren ja äidin kanssa yhdessä. Ajatuksena oli, että perhetyöllä tuettiin nuoren kotiutumista vastaanottokodista. Sosiaalityöntekijä oli perheen kanssa jo vastaanottokodissa kiireellisen sijoituksen yhteydessä miettinyt, mihin perheessä apua tarvittiin, ja yhdessä perhetyönohjaajien kanssa tavoitteita tarkennettiin kolmen kuukauden välein.

Perhetyön asiakassopimukseen oli asetettu tavoitteeksi, että nuoren piti lopettaa varastelu ja valehtelu, hänen tuli noudattaa äidin asettamia sääntöjä, kuten kotiintuloaikoja, ja rahan käytöstä tuli puhua ja neuvotella yhdessä äidin kanssa. Nuoren tuli osallistua kodin siisteydestä huolehtimiseen, ja hänen koulunkäyntiään tuettiin. Nuoren tuli sopia äidin kanssa kaverinäkemiset. Kolmen kuukauden tavoitepalaverissa tavoitteita tarkennettiin siten, että äidin tuli olla tietoinen siitä, kenen kanssa nuori liikkui ja missä hän vietti aikaansa. Lapsi jatkoi nuorten vastaanotossa psykologin luona käyntejä, ja kuljetukset hoiti perhetyöntekijä. Kolmen kuukauden tavoitepalaverissa tavoitteita tarkennettiin jälleen ja silloin kirjattiin edelleen kodin sääntöjen noudattaminen ja kotiin yöksi tuleminen ja valehtelun ja varastamisen lopettaminen. Kolmen kuukauden kuluttua ta-

voitteita tarkennettiin taas ja perhetyön asiakassopimukseen kirjattiin lapsen kasvatuksen ja vanhemmuuden tukeminen, haasteellisten asioiden purku ja käsittely sekä kannustaminen ja tukeminen kodin järjestämiseen.

3.5.3 Päiväkoti-ikäinen lapsi –perheet

Lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassopimuksissa oli neljätoista perhettä, joilla oli haasteita vanhempien jaksamisessa. Perheitä rasitti muuttuva arki ja arjenhallinta sekä kodin siisteys. Asiakasperheiden lapset olivat päiväkodissa lastensuojelupaikalla. Perheillä oli taloudellisia vaikeuksia ja yleisesti päihteiden käytöstä aiheutuvia ongelmia. Perheet tarvitsivat tukea kasvatukseen ja vanhemmuuteen. Perheillä oli vaikeutta rajojen asettamisessa ja perheiden vuorokausirytmien säilyttämisessä. Perheet tarvitsivat tukea lasten ruokailuista huolehtimisessa. Yhteistä näille lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakasperheille oli se, että perheillä oli alle kouluikäisiä lapsia. Nämä perheet on määritelty päiväkotikäinen lapsi –perheiksi.

Tutkimuksessa mukana olevaan päiväkotikäinen lapsi –perheeseen kuului yksinhuoltajaäiti ja kaksi lasta. Perheen taloudellinen tilanne oli heikko, ja arkirytmi oli epäsäännöllinen. Perhe tarvitsi vanhemmuuden tukemista ja konkreettisten toimenpiteiden näyttämistä äidille. Konkreettisilla toimenpiteillä tarkoitettiin tässä yhteydessä sitä, että äitiä ohjattiin kädestä pitäen kodin töihin, siivoukseen, ruuanlaittoon ja pyykkihuoltoon sekä avustettiin toimeentulotuen hankinnassa. Perhetyön toiminta asiakasperheen kohdalla oli keskittynyt vanhemmuuden tukemiseen ja vanhemmuuden selkeisiin käytännön konkreettisten toimenpiteiden näyttämiseen. Esimerkiksi lapsen ilta tuli rauhoittaa, jotta nukkumaan meno sujui paremmin. Lapsen elämään kannattaa luoda ikätasoisesti selkeitä sääntöjä ja rutiineita. Lasta voidaan auttaa hahmottamaan ajankulua niin, että hänelle rakennetaan lukujärjestys päivän toiminnoista. Äidin kanssa voidaan neuvotella yhteiset pelisäännöt, joihin äiti sitoutuu. Lapsilla oli neurologian tutkimukset kesken. Lapset olivat päiväkodissa lastensuojelupaikalla. Perhetyö antoi tukea vanhemman jaksamiseen ja tuki lapsia siinä, missä perheeltä muu verkosto puuttui.

Perhetyön asiakassopimukseen oli kirjattu asiakasperheen haasteeksi äidin jaksamattomuus, epäsäännöllisestä arkirytmistä huolehtiminen, rajojen asettaminen lapsille, ruokailusta huolehtiminen, lasten virikkeistä huolehtiminen sekä perheen heikko taloudellinen tilanne.

Perhetyön asiakassopimukseen oli asetettu tavoitteeksi äidin jaksamisen tukeminen, lasten arkirytmien saavuttaminen, perheen ruokailusta huolehtiminen, lasten rajojen asettaminen, lasten virikkeistä huolehtiminen ja perheen taloudellisen tilanteen tukeminen toimeentulotukena. Perhetyöntekijät ohjasivat perheen äidin työvoimapalveluiden piiriin. Kolmen kuukauden jälkeen väliarvioinnissa tavoitteita tarkennettiin ja perhetyön asiakassopimukseen kirjattiin äidin tukeminen säännöllisessä arjessa ja lasten rajojen asettamisessa. Perhetyöntekijä oli perheen ruokailussa konkreettisesti apuna ja ohjauttamassa lapsia rauhalliseen ruokailuun. Äitiä ohjattiin ruuanvalmistuksessa ja rahan käytössä. Lapset saivat tukiperheen perhetyön aikana, ja lapset vierailivat tukiperheessä viikonlopun kerran kuukaudessa.

Perheen tavoitteet oli asetettu perheen tarpeiden mukaan. Tavoitteissa kerrottiin, mihin perhetyön avulla pitää puuttua. Tavoitteet oli asetettu perhetyön arvioinnin yhteydessä. Tavoitteena olivat ne asiat, jotka vanhemman kuuluu ottaa huomioon perheessä. Sosiaalityöntekijä oli käynyt perheessä, ja he olivat yhdessä miettineet, mitä perhetyö tarkoitti kyseisen perheen kohdalla, minkä jälkeen tavoitteet asetettiin konkreettisesti. Tavoitepalavereita pidettiin perheen kanssa kolmen kuukauden välein. Perhe tarvitsi paljon konkreettista apua perhetyöntekijältä ja opastusta arjessa selviytymisessä. Perheelle oli kuvattu tukiverkostona tukiperhe.

3.5.4 Vanhemman mielenterveysongelma –perheet

Lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassopimuksissa oli yksitoista perhettä, joissa ongelmana oli vanhempien jaksaminen. Perheet tarvitsivat tukea vanhemmuudessa, lasten rajoittamisessa sekä lasten kasvattamisessa. Osalla perheistä oli ollut lisäksi lapsen fyysistä kurittamista ja lapseen kohdistunutta fyysistä väkivaltaa. Perheillä oli taloudellisia vaikeuksia, vaikeutta arjen rytmityksessä, kodin siisteydestä huolehtimisessa,

lasten koulunkäynnin huolia ja ongelmia vuorovaikutustilanteissa. Nämä perheet määriteltiin vanhemman mielenterveysongelma –perheiksi, koska yhteistä näille lastensuojelun avohuollon asiakasperheille oli perheen haasteiden lisäksi se, että jommallakummalla vanhemmalla oli mielenterveydestä johtuva sairaus.

Tutkimuksessa mukaan olevaan vanhemman mielenterveysongelma -perheeseen kuuluvat äiti ja isä sekä kaksi lasta, josta vanhin lapsi oli äidin edellisestä suhteesta. Perheen lastensuojeluasiakkuus oli pitkä. Perhetyötä tehtiin perheessä silloin, kun lapset olivat kotona. Perheen ongelmana oli äidin mielenterveysongelma ja isän päihdeongelma. Perheen äiti ei ollut avoin perhetyöntekijöitä kohtaan. Äiti oli salannut perhetyöntekijöiltä sen, että oli iltaisin nauttinut alkoholia. Perhetyöntekijät eivät tienneet tätä ja eivätkä osanneet edes epäillä, koska kodissa ei näkynyt pulloja eikä muitakaan merkkejä alkoholin käytöstä. Alkoholi oli ollut perheen isän ongelma, ja isä oli ollut päihdekuntoutuksessa. Alkoholi ei sopinut yhteen äidin mielenterveyslääkkeiden kanssa, ja äiti oli yrittänyt itsemurhaa unilääkkeitten avulla. Itsemurhayrityksen jälkeen äiti oli ollut kolme kuukautta sairaalassa jaksamattomuuden ja alkoholinkäytön vuoksi.

Perhetyön asiakassopimukseen oli kirjattu asiakasperheen haasteeksi päihteet ja mielenterveys. Ongelmana oli äidin salassa nautittu alkoholi ja isän päihdekuntoutus. Äidin tuli sitoutua käymään päiväsairaalassa. Isää huoletti, pystyikö hän olemaan raittiina, minkä vuoksi isä haki itselleen alkoholistolääkityksen ja tukea raittiuteensa päihdepalveluista.

Perhetyön asiakassopimukseen oli kirjattu tavoitteeksi perheen vanhimmalle lapselle rajojen asettaminen ja kodin sääntöjen noudattaminen. Perheen tavoitteita tarkennettiin kolmen kuukauden väliarvioinnissa, jossa kirjattiin tuen tarpeeksi vanhempien päihteettömyyden tukeminen. Vanhemmilta toivottiin myös avoimuutta perhetyöntekijöitä kohtaan. Perhe tarvitsi tukea lasten kasvatuksessa, ja perhetyöntekijän kanssa pohdittiin arjen sujumista sekä äidin hoidon jatkumisen tukemista. Seuraavassa kolmen kuukauden väliarvioinnissa tavoitteita tarkennettiin ja päädyttiin päihteettömyyden tukemisen jatkamiseen, äidin päiväsairaalakäyntien tukemiseen, vanhempien tukemiseen lasten kasvatuksessa sekä yhdessä perhetyöntekijän kanssa sääntöjen asettamiseen vanhimmalle lapselle.

Sosiaalityöntekijä oli asettanut tavoitteet, ja tavoitteet oli lausuttu ääneen perheen läsnäolon aikana. Perhetyöntekijät olivat täyttäneet asiakasperheestä perhetyön välityöpaperein, ja siinä olevat tavoitteet oli kerrottu asiakasperheelle. Perheellä oli laaja-alaiset ongelmat. Heille oli asetettu runsaasti tavoitteita, ja väliarvioinnissa tavoitteita oli tarkennettu. Perheen tavoitteet oli kirjattu perhetyön asiakassopimukseen, perheelle ei ollut kuvattu tukiverkostoa.

Perheessä oli tapahtunut muutoksia viimeisen tavoitepalaverin jälkeen, vanhemmat olivat eronneet. Tähän uuteen elämäntilanteeseen ei oltu vielä asetettu tavoitteita. Äiti asui lasten kanssa vuokra-asunnossa kaupungin keskustassa, ja hänellä oli uusi miesystävä. Isän päihdeongelma oli ollut liian voimakas, jotta äiti olisi jaksanut sitä. Perhe tarvitsi nyt perhetyön tukea äidin sairauden ja vanhemmuuden tukemisen vuoksi.

3.5.5 Väkivalta- ja päihdeperheet

Lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassopimuksissa oli seitsemän perhettä, joiden elämään alkoholin liikkäyttö ja väkivaltaisuus aiheuttivat ongelmia. Perheen vanhemmat tarvitsivat tukea päihdeettömyyteen ja väkivallan hallintaan. Perheillä oli haasteita selviytyä arjessa. He tarvitsivat ohjausta perhetyöntekijältä arjen haasteissa ja vanhemmuuden tukemisessa. Perheillä oli ongelmia vanhempien jaksamisessa. Perheiden taloudelliset vaikeudet tuottivat perheille huolta arjessa selviytymisessä. Perheet tarvitsivat kasvatuksessa ja rajojen asettamisessa tukea. Yhteistä näille lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakasperheille oli alkoholista johtuvat haasteet elämässä ja väkivallanhallinta. Nämä perheet määriteltiin väkivalta- ja päihdeperheiksi.

Tutkimuksessa mukana olevaan väkivalta- ja päihdeperheeseen kuuluivat äiti ja isä sekä neljä lasta. Lapset oli sijoitettuna lastensuojelulaitokseen. Perheen kahdella vanhimmalla lapsella oli eri isä kuin nuoremmilla. Vanhemmat lapset olivat äidin edellisestä suhteesta. Vanhemmat lapset tapasivat säännöllisesti isäänsä, vaikka hän asui toisella paikkakunnalla. Perheen vanhimmilla lapsilla oli ylivilkkautta, ja Asperger-oireyhtymä. Lapset kävivät erityiskoulua ja heillä oli neurologian ja psykiatrian asiakkuudet. He olivat sijoitettuna lastensuojelulaitokseen, eikä heitä oletettavasti sijoiteta perheeseen. Perheen

isällä oli ollut väkivaltaista käytöstä. Perheen isä oli saanut toimistaan rangaistuksen ja joutunut maksamaan vahingonkorvauksia lapsille edunvalvojan kautta. Perheen kaksi nuorimmaista lasta sijoitettiin kotiin ja tuolloin päädyttiin aloittamaan perhetyö.

Perheen lapset kävivät erityiskoulua. Perheen isän piti sitoutua Jussi-Työhön®, mikä oli asetettu lasten kotiutumisen ehdoksi. Jussi-Työ® on tarkoitettu miehille, jotka haluavat ehkäistä tai lopettaa väkivallan käytön lähisuhteissaan ja tarvitsevat apua kriisinsä selvittämisessä. Jussi-Työn® tavoitteena on tukea miehiä löytämään väkivallattomia ongelmanratkaisukeinoja sekä auttaa miehiä elämään turvallisesti itsensä ja läheistensä kanssa. Jussi-Työ® tarjoaa kriisiapua, terapeutista keskusteluapua, vertaistukiryhmiä ja neuvontaa sekä ohjausta. Toimintaa järjestetään kymmenellä eri paikkakunnalla, ja siitä vastaa Ensi- ja turvakotiliitto. Toiminta on pääsääntöisesti maksutonta, tai Jussi-Työhön® voi saada maksumääräyksen kunnalta. (Ensi- ja turvakotien liitto 2015.)

Perhetyön asiakassopimukseen oli kirjattu asiakasperheen haasteeksi isäpuolen väkivaltainen käytös lapsia kohtaan ja äidin sairastuminen masennukseen. Perhetyöntekijä käy perheessä joka kolmas viikko. Perhetyöntekijän käynnit perheessä olivat enemmän kontrolloivia, koska perheessä oli ollut lapsiin kohdistunutta väkivaltaa, perheenjäsenillä oli vuorovaikutusongelmia ja vanhemmilla oli vanhemmuuden ongelmia.

Perhetyön asiakassopimukseen oli kirjattu tavoitteeksi perheelle vanhemmuuden tukeminen, perheen sisäisen vuorovaikutuksen tukeminen, ristiriitatilanteiden läpikäyminen, kotihoidosta ja taloudellisista asioista keskusteleminen, lasten ja vanhempien terveyden seuranta ja tukeminen, vanhempien tukeminen rajojen asettamisessa, lasten koulunkäynnin tukeminen ja lasten käytösasioista keskusteleminen. Kolmen kuukauden väliarvioinnissa perheelle tarkennettiin tavoitteita, ja siinä todettiin vanhempien tukeminen rajojen asettamisessa, lasten koulunkäynnin tukeminen ja lasten käytösasioista keskusteleminen. Seuraavissa kolmen kuukauden väliarvioinneissa oli kirjattuna samat tavoitteet. Perheen tavoitteet oli asetettu ennen nykyisen sosiaalityöntekijän työn aloittamista, ja viimeisessä tavoitepalaverissa sosiaalityöntekijän kertoman mukaan perhetyöntekijä oli tarkistanut asetetut tavoitteet. Perheessä oli pidetty usein väliarviointipalavereja. Tavoitepaperiin oli kirjattu ”samat tavoitteet”, koska perheen tilanteen muuttuminen oli ollut vähäistä näinä vuosina. Perheelle asetetut tavoitteet oli asetettu perheen haasteiden mukaan.

Tukiverkosto oli laaja-alaisesti perheen ympärillä. Perheen sosiaalityöntekijä oli vaihtunut useasti, mikä vaikutti perheeseen ja perhetyön kokonaisuuteen. Perheellä oli ollut kolme eri sosiaalityöntekijää lastensuojelun avohuollon asiakkuuden aikana. Perhe on jälkihuollon asiakkaana siihen asti, kunnes perheen lapset täyttävät 21 vuotta.

Asiakasperheen tukiverkostoon oli kirjattu lastensuojelun sosiaalityöntekijän tuki ja ohjaus, äidin terapiakäynnit mielenterveystoimistossa, lapsen sairaudenhoito reumapoliinikalla, lastensuojelulaitoksen tuki ja lastensuojelulaitokseen sijoitettuina olevia vanhempia lapsia koskeva vanhemmuustyö.

3.6 Sosiaalityöntekijöiden haastattelut tutkimusaineistona

Lastensuojelun avohuollon perhetyön tarkoituksena oli, että lastensuojelun asiakkuus loppuisi ja perhe voisi hyvin ja voimaantuisi. Perheillä ei ollut itsenäisesti mahdollisuutta saavuttaa heille asetettuja tavoitteita, ja lastensuojelun ajatus oli, että perheet tarvitsivat perhetyöntekijän tuen tavoitteiden saavuttamiseen. Sosiaalityöntekijä oli asettanut perheelle tavoitteet, ja perhetyöntekijä otti perheessä keinot käyttöön. Lopullisena ajatuksena oli, mitä muutosta perheeseen piti tulla, että perhe ei tarvitsisi enää lastensuojelun tukitoimia ja miten perhe pääsisi asetettuihin tavoitteisiin. Yleensä perhetyö oli alkanut kriisivaiheessa, jolloin perhetyön avulla perheeseen yritettiin saada riittävä tasapaino. Perhetyön loputtua toiset perheet jatkoivat kannatteluperheinä perhetyössä. Haastatteluista nousi esiin se, että sellaisia perheitä oli vähän, joissa intensiivisen perhetyö jakson jälkeen perhetyö voitiin lopettaa kokonaan. Usein perheitä saatettiin vielä eteenpäin kannatteluperheinä. Perheiden taustalla oli paljon sellaisia tekijöitä, jotka heikensivät perheiden hyvinvointia. Perheen tilanteeseen vaikuttivat suhteessa muut asiat enemmän kuin lastensuojelun asiakkuus tai huoli lapsesta. Haastatteluista ilmeni yleisenä käytäntönä, että perheille asetetut tavoitteet oli käännetty perheille kirjatuista haasteista. Perhetyön tavoitteet asetettiin työlle, koska perhetyö oli keino saavuttaa tavoitteet.

Sosiaalityöntekijä antoi lähetteen perheestä lastensuojelun avohuollon perhetyölle ja kuvasi perheen tilannetta perhetyöntekijöille. Alustavasti tavoitteita mietittiin, ja perhe-

työllä oli tarkoitus tukea perheitä. Asiakasperheessä täytyi tapahtua muutoksia, jotta tavoitteet pystyttiin saavuttamaan. Käytännössä tavoitteet asetettiin perhetyölle, mutta perheen ongelmat saattoivat helpottaa ilman perhetyötäkin. Sosiaalityöntekijät kuitenkin arvioivat, että tavoitteet saavutettiin perhetyön avulla.

Perhetyöllä haettiin perheen tilanteeseen muutosta. Sosiaalityöntekijä pohti, mikä olisi se tavoitetaso, mihin perheen tulisi päästä, ja mikä olisi se taso, joka olisi perheestä katsottuna realistinen taso. Tavoitteena perheessä oli se, että perheen arki olisi sen verran hyvää, että lapset pystyvät asumaan kotona. Sosiaalityöntekijät eivät tavoitelleet suuria muutoksia perheeseen, vaan perheet tarvitsivat arjen ylläpitämisessä tukea. Perhetyössä perheen tilanteen muutoksesta oli vaikea sanoa, mikä johtui perhetyöstä ja mikä jostain muusta asiasta, kuten vanhempien voimaantumisen tai perheen muiden asioiden tai tilanteen parantumisesta. Sosiaalityöntekijöiden mielestä muutosta perheissä oli vaikea arvioida, koska muutos näkyi hyvin pieninä asioina, kuten vanhempien jaksamisena ja voimaantumisenä. Näitä asioita oli vaikea arvioida konkreettisella tasolla. Sosiaalityöntekijät kuitenkin tiesivät, millaiseksi perheen tilanne muuttuisi, jos perhetyöntekijä ei kävisi perheessä. Tutkimuksessa mukana oleviin tyyppiperheisiin ei kaikkiiin haettu muutosta perhetyön avulla, vaan perheeseen haluttiin pysyvyyttä ja tilanteen ylläpitämistä. Perheille asetetut tavoitteet olivat olleet oikeita, koska perheet selviytyivät arjesta. Perhetyö oli ollut ratkaiseva muutoksentehtävä perheessä. Muutokset näkyivät perheessä niin, että perheet olivat vastaanottavaisempia myös muille muutoksille. Sosiaalityöntekijä huomasi perheiden voimaantumisen myös niin, että perheistä ei tullut lastensuojeluilmoituksia.

Tutkimuksessa mukana olevien perheiden kohdalla puhuttiin pitkäkestoisesta perhetyöstä, jolloin saadaan aikaan myös pitkäkestoisia muutoksia. Nopealla aikavälillä perheiden tilanteisiin ei saatu aikaan suuria muutoksia. Perhetyön käyntien määrästä pystyttiin arvioimaan, miten perheessä voitiin ja mikä oli perheen tuen tarve. Joskus käyntejä perheessä lisättiin ja joskus harvennettiin, eli perheissä edettiin perheen tilanteen ja tarpeen mukaan.

Sosiaalityöntekijät pitivät tavoitepalavereita hyvin tärkeinä perhetyöntekijöiden ja perheiden kanssa. Asiakassopimuksessa oli jana, johon perhe sai merkitä, millaiseksi he kokivat oman tilanteen. Perheille asetetut tavoitteet eivät olleet vain sosiaalityöntekijän

tavoitteita, vaan niistä ilmeni, mitä perhe teki. Tavoitteet lähtivät perheen omista aidoista tarpeista ja epätoivosta. Sosiaalityöntekijät pohtivat sitä, olisiko helpompaa perhetyöntekijöille, jos tavoitteet olisi valmiiksi pilkottu pienempiin osiin.

Sosiaalityöntekijät pohtivat sitä, onko perhetyö konkreettisten asiakasperheiden luona turhauttavaa perhetyöntekijälle, jos perheentilanteessa ei tapahdu tavoiteltuja muutoksia. Sosiaalityöntekijälle ei tule turhautumista, koska arjen ylläpitäminen oli perheen tavoite perhetyössä. Perhetyön näkökulma oli, että tavoitteet saavutettiin, ja sosiaalityöntekijän tavoite oli, että lapset voivat asua kotona, mikä onnistui vain perhetyön keinoin.

Haastattelemani sosiaalityöntekijät olivat sitä mieltä, että perhetyöntekijällä oli perheessä konkreettinen toimintavastuu. Sosiaalityöntekijät toivoivat, että perhetyö olisi yhdessä konkreettisesti tekemistä perheen kanssa. Perhetyöntekijöillä oli mahdollisuus antaa tukea perheelle silloin, kun perhe sitä eniten tarvitsi, eli iltaisin ja viikonloppuisin.

Sosiaalityöntekijä kuvasi perhetyötä prosessina, joka alkaa ja loppuu, eikä prosessi voi toimia, jollei siihen ole laadittu tavoitteita. Perhetyölle määritettiin ensin ongelma, mihin perhetyöllä haluttiin muutosta. Prosessissa pitää olla välitavoitteita, joita arvioidaan. Perhetyölle asetetut tavoitteet tarkistettiin kolmen kuukauden välein. Perhe tarvitsee vision tulevaisuuden näkymästään ennen kuin prosessi voidaan lopettaa. Perhetyön prosessissa perhetyöllä oli tarkoitus vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuun ja kehityksen tukemiseen.

Kun tavoitteita kirjattiin tavoitesuunnitelmapalaverissa, työ perustui paljon puhumiseen. Perhetyöntekijöiden tuli konkreettisesti kirjata tavoitteita lomakkeisiin ja jakaa niitä pienempiin osiin, jotta perhe näkisi avatut tavoitteet paperilla. Palaverissa tavoitteet oli kerrottu ääneen, ja ne kirjattiin asiakassopimukseen yhdellä tai kahdella rivillä. Tämä käytäntö oli sosiaalityöntekijän mielestä iso puute, koska asiakassopimus oli tärkeä dokumentti perheelle. Sosiaalityöntekijän mielestä lastensuojelun avoimuuden asiakassopimuksessa ei ollut saraketta, johon olisi voinut kirjata niitä keinoja ja menetelmiä, joilla perhe pääsi tavoitteeseen. Menetelmien ja auki avattujen tavoitteiden tulisi olla selviä myös perheelle. Perheen kanssa keskusteltiin siitä, miten perhetyö voisi auttaa perheen haasteissa. Perheelle oli tärkeätä, että asiat oli kirjattu ja asioihin puututtiin perhetyön

avulla. Kun keinot ja menetelmät olisi kirjattu tiettyyn kohtaan, välitavoitteiden tekeminen helpottuisi. Perhetyön tavoitteissa näin merkittävä asia voitaisiin hoitaa erilaisella kirjauksella. Vaikka lastensuojelussa oli tähdennetty kirjaamisen tärkeyttä, kirjaukset olivat jääneet puutteellisiksi.

3.7 Sosiaalityöntekijöiden haastattelut

Lähetin sähköpostilla tyyppiperheiden sosiaalityöntekijöille lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettavan perhetyön asiakassopimukseen kirjatut tavoitteet ja haastattelukysymykset etukäteen tutustuttavaksi. Haastattelin sosiaalityöntekijät puolistrukturoidulla lomakehaastattelulla. Haastattelutilanteesta pyrin luomaan mahdollisimman luontevan, ja haastattelupaikkana oli pääsääntöisesti sosiaalityöntekijän oma työhuone.

Tässä tutkimustehtävässä näkökohta oli tavoitteiden toteutuminen lastensuojelun perhetyössä. Haastattelussa sosiaalityöntekijällä oli mahdollisuus kertoa omista kokemuksista perhetyöstä ja sen vaativuudesta. (Eskola & Vastamäki 2007, 25–26.) Osassa sosiaalityöntekijän haastatteluissa oli mahdollisuus vastavuoroiseen keskusteluun, ja saatoinkin esittää tarkentavia kysymyksiä haastattelun edetessä. Kysymykset mahdollistivat syvällisemmän tutkiskelun asiakasperheen tilanteesta.

Tutkimuksessani päädyin sosiaalityöntekijöiden haastatteluun, koska se oli tässä tutkimuksessa pätevin aineistonkeruumenetelmä. Haastattelulla sain sosiaalityöntekijöiltä kerätyksi tietoa asiakasperheistä, ja haastattelu mahdollisti tarkentavien kysymysten esittämisen. Haastattelulla oli mahdollisuus kerätä uusia näkökulmia perhetyön asiakassopimusten tueksi ja saada parempaa ymmärrystä perhetyön asiakassopimuksista. (Ojasalo, Moilanen, Ritalahti 2009, 95.) Äänitin haastattelut, koska näin pystyin keskittymään ja kuuntelemaan haastateltavaa, pystyin tekemään tarkentavia kysymyksiä ja jälkikäteen kuuntelemaan uudestaan haastatteluja. Litteroin haastattelut tekstiksi, ja äänitteiden kuunteleminen mahdollisti puheen sävyn huomioimisen. Keräsin haastattelulla aineistoa, jossa vastausten sisällöllä oli merkitystä. Sosiaalityöntekijöiden haastattelut kirjoitin käyttämällä yleiskieltä. (Ojasalo ym. 2009, 95–96.)

Haastattelujen analysoinnin aloitin lukemalla litteroidut aineistot useaan kertaan. Luokittelin tekstit ja löysin yhteyksiä käytettyyn teoriaan. Luokittelussa ryhmittelin perheet yhteisten ongelmien mukaan. Haastatteluaineistosta etsin säännönmukaisuuksia ja poikkeamia. (Ojasalo ym. 2009, 99–100.) Analysoinnissa käytin apuna värejä. Samanlaiset perheiden haasteet/tavoitteet väritin samalla värillä, ja värit auttoivat raportin kirjoittamisessa.

Haastattelujen määrä ja analysointitapa riippuvat tehtävän luonteesta ja sen tavoitteista. Aineiston määrä ei välttämättä korvaa laatua. Haastatteluja oli tarpeeksi, kun uudet haastattelut eivät tuottaneet tutkimustehtävän kannalta mitään uutta tietoa. (Ojasalo ym. 2009, 100.) Viiden sosiaalityöntekijän haastattelu toi mielestäni riittävästi haastatteluaineistoa tutkimukseen. Laadultaan haastattelut olivat hyvin erilaisia. Haastattelun tasoon saattoi vaikuttaa sosiaalityöntekijän ammatillisuus ja kokemus lastensuojelun perhetyöstä sekä sosiaalityöntekijän mielenkiinto omaa työtään kohtaan tai mielenkiinto kehittää omaa työskentelyään. Haastattelun tavoitteena oli tutkimustehtävän ratkaisua edistävän aineiston kerääminen. Haastattelijan ja haastateltavan tulisi ymmärtää toisiaan, koska vain tuloksellisella haastattelulla voitiin saada tutkimusaineistoa. (Ojasalo ym. 2009, 97.) Haastattelu oli vuorovaikutusta, mikä oli etukäteen suunniteltua ja haastattelijan alulle panema sekä ohjaama tilaisuus. Haastattelu vaati haastateltavan motivoimista ja motivaation ylläpitämistä sekä molemminpuolista luottamusta. (Ojasalo ym. 2009, 95–96.)

Sosiaalityöntekijöiden haastattelujen jälkeen luokittelin ja yhdistin haastattelujen vastaukset viiteen ryhmään. Ensimmäiseksi yhdistin sosiaalityöntekijöiden vastaukset tavoitteiden asettamisesta, eli miten tavoitteet oli asetettu ja mitä tavoitteet konkreettisesti tarkoittivat (1–3). Toiseksi kysyttiin, mitä muutoksia perheessä oli ja mitä odotuksia perhetyö toi perheelle (4) sekä, miten perhetyö näkyi perheen arjessa ja miten sosiaalityöntekijä huomasi perheessä tapahtuneen muutoksen (8–9). Kolmanneksi selvitettiin perhetyön yhteistyötä perheen kanssa ja miten tavoitteita käsiteltiin perheessä ja miten perhetyö pystyi auttamaan perhettä (5–7). Neljänneksi kysyttiin, miten tavoitteet saavutettiin perheessä (10–13), ja viidenneksi perhetyön prosessin merkitystä perhetyössä (14–15). Luokat nimettiin seuraavasti: tavoitteiden asettaminen, muutoksen näkyminen perheessä, yhteistyö perheen kanssa, perhetyön tavoitteiden saavuttaminen ja prosessin

merkitys perhetyössä. Sosiaalityöntekijöiden haastatteluaineisto koostettiin näistä luokista.

3.8 Tutkimuksen eettisyys

Tutkimussuunnitelman eettisenä sisältönä oli saada sosiaalityöntekijöiden suostumus haastatteluun ja taata heille luottamuksellisuus haastattelussa. Tutkimuksessa huomioitiin tyyppi- ja asiakasperheiden tunnistamattomuuden. Tutkimuksessa tärkeäksi nousivat tavoitteet, ei perheiden tai sosiaalityöntekijöiden asema. Tutkimuksen ydinkysymys oli saavutettiin perhetyölle asetetut tavoitteet sosiaalityöntekijän arvioimana.

Sosiaalityöntekijöiden haastattelun litterointi nosti esiin luottamuksellisuuden: miten sain kirjallisen litteroinnin noudattamaan sosiaalityöntekijöiden suullisia lausumia. Litterointi suoritettiin sana sanalta -menetelmällä. Analyysin eettisyydellä viitattiin siihen, miten kriittisesti haastattelut analysoitiin ja miten sosiaalityöntekijöitä oli tulkittu. Halusin saada haastatteluista totuudenmukaisia ja aitoja tilanteita, joihin ei vaikuttaisi minun ajatukset tulevasta tutkimuksesta. Eettinen velvollisuuteni oli raportoida tietoa, joka oli lähtöisin sosiaalityöntekijältä. Haastattelujen raportoinnissa olin ottanut huomioon luottamuksellisuuden ja vaitiolovelvollisuuden, koska haastateltavien ja perheiden henkilöllisyyttä ei ole kirjoitettu tutkimustehtävän missään vaiheessa. Näin olen minimoinut ne seuraukset, joita julkaistulla tutkimustyöllä olisi haastateltaville tai heidän työyhteisölleen. (Hirsijärvi & Hurme 2000, 20.) Tutkimuksessa olin huomionnut sosiaalisen asemani tutkijana. Tutkimustyössä vastaan tuli salassa pidettäviä asioita, ja työ tehtiin siten, ettei perheiden ja sosiaalityöntekijöiden henkilöllisyys ole tunnistettavissa missään tutkimuksen vaiheessa. Työstä syntynyt materiaali hävitetään asianmukaisesti tutkimuksen valmistuttua.

Ammattietiikka pohtii työtä ja ammatillisuutta. Eettisten ohjeiden tarkoituksena on antaa työntekijöille ohjeita, kuinka toimitaan ja suojataan asiakkaita väärinkäytöksiltä. Sosiaalialalla on erityinen suhde etiikkaan ja ihmisoikeuksiin. Katsotaan, että koko sosiaalialan työ on saanut alkunsa niihin liittyvien kysymysten pohtimisesta. Sosiaalialan työn tavoitteena on hyvän tekeminen, ihmisten auttaminen, muutos ja kehitys. Perustus-

lain mukaan yhteiskunnalla on velvollisuus huolehtia kaikista jäsenistään, ja sosiaalialalla toteutetaan tätä velvoitetta. (Talentia 2005, 5.)

4. TULOKSET

4.1 Sosiaalityöntekijän arvio tavoitteiden asettamisesta perhetyölle

Arjenhallintaperhe oli ollut lastensuojelun piirissä useamman vuoden, ennen kuin heillä oli aloitettu perhetyö. Perhetyön tavoitteet muodostettiin perheen ongelmien mukaan. Sosiaalityöntekijän mielestä pelkkä keskustelun ohjaaminen ei tuottaisi tulosta, vaan perheen kanssa täytyi toistaa tehtäviä, jotta arki alkaisi sujua. Sosiaalityöntekijä pohti, mikä olisi perheen tavoitetaso ja mikä taso perheestä katsottuna olisi realistista. Tavoitteena oli, että arki olisi niin hyvää, että lapset pystyisivät asumaan kotona. Perheen ongelmat eivät olleet kuitenkaan sellaisia, että niistä olisi vahinkoa lapsille. Perhe tarvitsi konkreettista kannattelua, jotta perheen päivärytmi säilyisi. Perhetyön näkökulmasta tavoitteet asetettiin niin, että työ saataisiin päätökseen, ja sosiaalityöntekijän tavoitteena oli, että lapset pystyivät asumaan kotona, mikä taas onnistui vain perhetyön keinoin. Tässä perheessä perhetyön päättymisen ei ollut tavoite.

Lapsilähtöinen ongelma -perheessä ajatuksena oli, että perhetyö tukisi nuoren kotiutumista vastaanottokodista. Perheen kanssa oli etukäteen mietitty vastaanottokodissa, mihin perhe tukea tarvitsi. Tavoitteet oli asetettu kääntämällä perheen huolet tavoitteeksi, johon päästiin perhetyön avulla yhdessä perheen kanssa. Tavoitteet eivät ole olleet perhetyöntekijöiden tavoitteita, vaan ne lähtivät perheen omista tarpeista. Perhetyöntekijän kanssa tavoitteita oli täsmennetty perheen kotona.

Päiväkoti-ikäinen lapsi perheessä -perheen tavoitteet oli laadittu siten, että tavoitteet perustuivat aiempaan työskentelyyn perheen kanssa ennen perhetyön aloittamista. Tavoitteissa oli pohdittu sitä, millaisia avoimuuden tukitoimia perhe tarvitsi. Lastensuoje-

lun avohuollon perhetyössä sosiaalityöntekijä käy perheen kanssa keskustelua ensin siitä, mitä perhetyö olisi perheen kohdalla. Keskustelun jälkeen tavoitteet asetettiin perheelle konkreettisesti ja yhdessä perhetyöntekijän kanssa tavoitteita täsmennettiin. Perheelle asetetut tavoitteet olivat edelleen voimassa. Perheen tilanteessa oli tapahtunut muutos, kun perheen vanhemmat olivat eronneet. Tähän uuteen perhetilanteeseen ei ollut vielä asetettu uusia tavoitteita.

Väkivalta- ja päihdeperheen tavoitteet oli asetettu perhetyön arvioinnin yhteydessä. Asiakassopimukseen oli kirjattu ne asiat, jotka vanhemman kuului ottaa huomioon perheessä. Perheen ongelmat ilmenivät, kun perheessä keskusteltiin siitä, mihin perhetyön tukea tarvittiin. Tavoitteet oli asetettu perhetyöntekijän ajatusten pohjalta, koska sosiaalityöntekijä ei tuntenut perheen tilannetta vielä.

4.2 Sosiaalityöntekijän arvio muutoksen huomaamisesta perheessä

Arjenhallintaperheeseen haettiin muutosta perhetyöllä. Perhetyöllä ei tavoiteltu suuria muutoksia vaan perusasioita, kuten arjen ylläpitämisessä tarvittavien asioiden toistuvuutta. Vaikka perheessä olikin jonkinlainen päivärutmi, lämmintä ruokaa ei ollut joka päivä. Perheellä oli myös vaikeuksia raha-asioiden hallinnassa, mihin perhetyöllä haettiin muutosta. Sosiaalityöntekijän mukaan arjenhallintaperheessä olivat jotkut asiat hoituneet hyvin. Perhetyön ansiota olivat seuraavat asiat: asioiden järjestyminen, pyykinpesu ja lämmin ruoka päivittäin. Sosiaalityöntekijän arvion mukaan perhetyö näkyi konkreettisissa asioissa, koska perhetyöntekijä oli arjessa mukana. Perhetyön tavoitepalveluissa käytiin tavoitteita läpi, ja joskus niissä ilmeni turhautumista. Sosiaalityöntekijöillä ei ilmennyt turhautumista, koska arjen ylläpitäminen oli perheen tavoite. Perhetyöntekijä saattoi kuitenkin turhautua työssään, koska perheessä ei tapahtunut tavoiteltuja muutoksia. Perhetyöntekijät työskentelivät arkeen liittyvien toistuvien asioiden kanssa.

Perhetyöjakson alkaessa lapsilähtöinen ongelma -perheessä äiti ei ollut huomannut, että lapsi kasvoi ja itsenäistyi. Perheen tuli löytää uusi tapa olla yhdessä, koska vanha pikkulapsi-äiti-suhde ei enää toiminut. Äidille muutos tulisi sitä kautta, että hän saisi elä-

määnsä omia asioita, esimerkiksi työpaikan. Perheessä tapahtuneesta muutoksesta oli vaikea päätellä, mikä johtui perhetyöstä ja mikä esimerkiksi äidin voimaantumisen tai lapsen kasvamisesta. Perhetilanne oli nyt parempi kuin ennen perhetyön aloittamista. Kodin siisteys oli kuitenkin edelleen jonkinlainen ongelma. Perheen muutos näkyi positiivisempina mielenä äidissä ja nuorena. Tulevaisuus ei näyttänyt enää synkeältä eikä pelottavalta vaan valoisalta. Äidin jaksaminen oli parantunut, koska perheessä tuettiin monia asioita. Mikäli perhetyöntekijä sai vanhemman jaksamista tuettua käyntien avulla, perhe alkoi olemaan vastaanottavainen myös muille muutoksille. Äidin itkuisuus oli myös vähentynyt, ja sosiaalityöntekijä huomasi, että äiti pystyi vastaanottamaan ohjeita. Perheestä ei tullut enää lastensuojeluilmoituksia. Perhetilanne oli tällä hetkellä paremmassa tilassa verrattuna siihen, kun perhetyö oli alkanut.

Päiväkoti-ikäinen lapsi –perheessä haettiin muutosta perheen tilanteeseen ja haettiin tukea vanhemman jaksamiseen. Perhetyön avulla perhettä ohjattiin rytmittämään perheen arkea niin, että asioilla olisi aina selkeä järjestys. Säännöllisesti samalla tavalla toimimalla perheen arkea pystyttiin rytmittämään, ja säännönmukaisuus auttoi vanhemman jaksamista lasten kanssa. Perhetyöntekijät olivat läsnä perheen arjessa ja opastivat arjessa. Joskus perhetyöntekijät jakoivat työtehtävänsä niin, että toinen oli lasten kanssa ja toinen äidin kanssa. Perheessä oli jo huomattavaa, että äidin jaksaminen oli parantunut. Äiti alkoi olla vastaanottavainen myös muuta muutosta kohtaan ja pystyi vastaanottamaan ohjeita perhetyöntekijöiltä. Perhetyöntekijä opasti lasta istumaan rauhallisesti ruokapöydässä, ja perheen ruokailusta tuli myös säännöllistä. Perhetyöllä vaikutettiin lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuun ja kehityksen tukemiseen. Perhetyön tarkoituksena oli tukea äidin jaksamista, koska äiti pystyi ylläpitämään ja turvaamaan lapsen kasvua ja tukemaan kehitystä.

Vanhemman mielenterveysongelma -perheessä muutosta haettiin perheen jatkuviin kriiseihin. Perheessä toivottiin, että koti olisi tasapainoinen kasvuympäristö lapsille. Perhetyöstä huolimatta perheessä oli jatkuvasti kriisejä. Perheeltä puuttui tasapaino, ja perhe eli kriisejä läpi. Lasten turvallinen kasvuympäristö pyrittiin turvaamaan perhetyön avulla. Perhetyöjakson alkaessa sosiaalityöntekijä oli ilmoittanut, että perheessä tarvitaan äiti, lasten oli hyvä asua perheessä, kun se vanhempi, tuli perhetyöstä. Perheelle haettiin muutosta ja tasapainoisempaa elämää perhetyön avulla, koska perheellä oli jatkuvasti kriisejä. Perheen kriisit johtuivat isän päihdeongelmasta, äidin mielenterveysongelmasta

ja vanhempien parisuhdeongelmasta. Perhetyön avulla haluttiin turvata lapsille turvallinen ja tasapainoinen kasvuympäristö. Perheellä oli nyt tasapainoisempi vaihe elämässä, kun vanhemmat olivat eronneet. Vanhempien ero ei ollut perhetyön tavoite, mutta perhetilanne rauhoittui vanhempien eron myötä. Jälkeenpäin ajatellen parisuhteen toimimattomuus oli tuonut perheeseen pahaa oloa. Seesteinen jakso ei ole pysyvä, koska äidin mielenterveysongelmaan liittyy sairauden huonot vaiheet.

Väkivalta- ja päihdeperheen perheeseen haettiin pysyvyyttä perheen tilanteeseen. Lapset olivat asettuneet kotiin lastensuojelulaitoksesta. Nyt toivottiin, että tilanne säilyisi sellaisenaan. Perheelle ei haeta perhetyöllä muutosta perheen tilanteeseen, vaan perheelle haettiin vahvuutta vanhemmuuteen ja perheen tilanteen ylläpitämiseen. Perheeseen pyrittiin saavuttamaan eri keinoin luottamusta ja luottamuksen ylläpitämistä sekä rinnalla kulkemista. Perhetyöllä toivottiin, että perhe ja perhetyöntekijät pystyisivät avoimesti puhumaan perheen vaikeista asioista.

4.3 Sosiaalityöntekijän arvio perheen kanssa tehtävästä yhteistyöstä

Perhetyön tavoitepalaverit olivat perheille tärkeitä, mutta arjenhallintaperheen kohdalla palavereita oli voitu perua, koska perheessä ei ollut mitään erityistä huolta. Perhetyö piti tavoitepalavereista kiinni, ja jos palavereita peruttiin, perhetyöntekijä otti yhteyttä sosiaalityöntekijään ja sopi uuden tavoitepalaveriajan. Silloin kun perhetyöntekijä työskenteli työllistävässä perheessä, kuormitus toimistolle päin väheni selvästi.

Perhetyöntekijällä oli arjenhallintaperheessä toimintavastuu hoitaa perheen asioita konkreettisesti. Sosiaalityöntekijän mielestä edellisellä perhetyön jaksolla ei saavutettu tavoitteita, vaikka perhetyöntekijä keskusteli perheen asioista perheen kotona. Sosiaalityöntekijän mielestä tällaisella perhetyöllä perhe ei kuitenkaan edistynyt. Sosiaalityöntekijän mielestä perhetyön tuli olla perheen kanssa yhdessä tekemistä. Työhön tuli toki sisältyä keskusteluakin. Pääsääntöisesti nämä lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakasperheet tarvitsivat konkreettista työtä ja tukea. Mikäli perheen asiakassopimuspaperissa mainitaan ohjaus ja neuvonta, perhe tarvitsee konkreettista kädestä ohjaamista. Perhetyöntekijän tulisikin tunnustella sitä, kuinka paljon perhe tarvitsee tukea, ja

viedä konkreettinen tuki niin pitkälle kuin tarve vaatii esimerkiksi aikuissosiaalityöhön liittyvissä asioissa kuten toimeentulotuen haussa.

Lapsilähtöinen ongelma –perheen kanssa oli helppo tehdä yhteistyötä, koska äiti oli avoin. Kun perheessä oli hankaluuksia, äiti otti heti yhteyttä sosiaali- tai perhetyöntekijään. Asioista oli helppo puhua perheen kanssa. Perhetyö oli perheessä tarpeellista, koska sosiaalityöntekijä ei pystynyt käymään perheessä niin tiiviisti kuin perhetyöntekijä, joka oli perheen arjessa mukana. Sosiaalityöntekijän mielestä perhetyöntekijät olisivat voineet tavata lasta kahden kesken enemmänkin, mutta tapaamisia olivat hankaloittaneet mm. nuoren omat menot. Perhetyöntekijät kuljettivat nuorta vastaanottokotiin, ja heillä oli mahdollisuus keskustella nuoren kanssa matkan aikana. Sosiaalityöntekijä ei tiennyt, olisiko nuori kuitenkin kaivannut enemmän kahdenkeskisiä keskusteluita.

Päiväkoti-ikäinen lapsi –perheen kanssa tavoitteet käytiin yhdessä läpi sekä ennen perhetyön alkua, että aloituksen jälkeen. Tavoitteet käytiin kerran kolmessa kuukaudessa läpi yhteisessä tavoitepalaverissa, ja niiden välissä saattoi olla tapaamisia sosiaalityöntekijän kanssa. Perhetyöntekijät kävivät perheen kotona ja opastivat sovituissa asioissa.

Vanhemman mielenterveysongelma –perheessä oli ollut hyvin paljon keskustelua ja tukea sekä rinnalla kulkemista ja ohjaamista. Perhetyö oli ollut myös toiminnallista, sillä perhetyöntekijät kuljettivat perheen lapsia. Perhetyössä painotettiin äidin ja isän voimien kuuntelua. Mikäli perheessä oli ollut kriisejä, niitä oli selvitelty ja perheeseen oli pyritty samaan aikaan yhteisymmärrystä tilanteista ja perheelle oli tehty jatkosuunnitelmia. Perheessä oli esiintynyt usein tilanteiden selvittelyjä ja suunnitelmia siihen, miten tilanteista selvitään. Perheeseen oli haettu rauhaa perhetyön avulla, ja tilanne olikin rauhoittunut, kun vanhemmat olivat eronneet. Vanhempien ero ei kuitenkaan ollut perhetyön tavoite. Parisuhteen monimutkaisuus ja toimimattomuus oli tuonut pahaa oloa perheeseen. Kotitilanne ei ollut rauhoittunut pysyvästi, koska äidillä oli vaikea mielenterveysongelma, johon liittyi huonoja jaksoja.

Väkivalta- ja päihdeperheen yhteistyö sosiaalityöntekijän kanssa oli enemmän perhetilanteen seuraamista ja tukemista. Sosiaalityöntekijän ajatus oli, että jos perhetyön käynnejä oli kerran kolmessa viikossa, oliko se enää tarkoituksenmukaista perhetyötä vai perhettä kontrolloivaa työtä. Tutkimuksen väkivalta- ja päihdeperheellä oli kontrollin

tarve suurempi kuin perhetyön tarve tällä hetkellä, koska perheessä oli ollut perheväkivaltaa. Perheen tilannetta haluttiin seurata lastensuojelun vuoksi.

4.4 Sosiaalityöntekijän arvio perhetyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta

Sosiaalityöntekijän mukaan tutkimuksessa mukana ollut arjenhallintaperhe tarvitsi paljon tukea ja ohjausta. Perhe pärjäisi tiiviin perhetyön avulla. Perheelle kirjatut tavoitteet oli asetettu perheelle kirjattujen haasteiden mukaan. Sosiaalityöntekijä oli laatinut arjenhallintaperheille laajemmat tavoitteet, ja perhetyön tehtävänä oli pilkkoa tavoitteita pienempiin osiin. Perheelle asetetut tavoitteet saavutettiin, koska perhetyö oli ollut koko ajan arjenhallinnan tukemista. Toimeentulotukiasia oli saatu järjestymään perhetyöntekijän kanssa. Tavoitteiden saavuttaminen näkyi konkreettisissa asioissa. Perhetyöntekijän mukana olo perheessä varmisti sen, että äidin vanhemmuus oli riittävää. Tässä perheessä perhetyön tavoitteena ei ollut ohjaus, vaan yhdessä työn tekeminen.

Lapsilähtöinen ongelma -perheessä tavoitteet oli asetettu perheen ongelmien tai huolen aiheiden mukaan. Konkreettisin tavoite oli kodin siisteys. Lapsi ei voinut tuoda kavereita kotiinsa, koska koti oli epäsiisti. Tavoitteena oli, että äiti huomaisi lapsen kasvavan ja itsenäistyvän. Äidin toivottiin oppivan tukemaan lasta kasvamisessa, jotta he oppisivat luottamaan toisiinsa. Perhetyön avulla he löysivät uuden tavan olla yhdessä. Äidille tavoitteeksi asetettiin omien asioiden, kuten työpaikan, etsiminen. Tavoitteet olivat olleet sosiaalityöntekijän mielestä oikeita ja saavutettavia. Äiti ja nuori pystyivät nykyään keskustelemaan keskenään. Perhetyö oli auttanut käytännön asioissa. Nuori oli saanut harjoittelutyöpaikan lastensuojelun kautta kahdeksi viikoksi kesällä. Ilman apua tämä perhe ei pärjäisi, he tarvitsivat rinnalla kulkemisen tuen.

Päiväkoti-ikäinen lapsi -perheen perhetyölle asetetut tavoitteet olivat olleet oikeita. Tavoitteet tehtiin yhdessä perheen kanssa ja tavoitteet asetettiin perheen tarpeiden mukaan. Toisaalta sosiaalityöntekijä arvioi, mitä palveluita perheessä tarvittiin ja miten perhetyö pystyi näihin tarpeisiin vastaamaan. Perhetyöntekijä opasti lasta istumaan rauhallisesti ruokapöydässä, ja perheen ruokailusta tuli säännöllistä. Perhetyöntekijä opetti lapsia leikkimään rauhallisesti. Äitiä ohjattiin valmistamaan ruokaa silloin, kun lapset

olivat päiväkodissa. Perhettä ohjattiin käytännössä, miten iltarutiinit järjestettiin, milloin syötiin päivärुoka, mitä sen jälkeen voisi tehdä, milloin aloitettiin iltapuuhat ja milloin on iltapala ja milloin mentiin nukkumaan. Perheessä toivottiin muutosta vanhemman jaksamiseen rytmittämällä perheen arki kellonaikojen mukaan. Perhetyöntekijät tekivät vanhemman kanssa kirjallista listaa illan ja viikonlopun rutiineista helpottamaan perheen arkea. Perhetyöntekijät opastivat konkreettisesti ja ohjasivat perhettä. Perhetyöntekijät vuorottelivat, ja toinen oli äidin ja toinen lasten kanssa. Perhetyöntekijällä oli mahdollisuus käydä perheessä iltaisin ja viikonloppuisin eli silloin, kun he tarvitsivat apua. Sosiaalityöntekijän mielestä perheen tavoitteet oli saavutettu, tavoitteista oli keskusteltu yhdessä äidin kanssa ja äidin jaksaminen oli parantunut. Sosiaalityöntekijä kertoi, että perheen tavoitteet oli viety käytännön tasolle. Lisäksi äiti oli alkanut vastaanottaa myös muita ohjeita. Perheen kohdalla puhuttiin kuitenkin pitkäkestoisesta työstä ja pitkäkestoisista muutoksista, koska lyhyellä aikavälillä perheeseen ei saatu suuria muutoksia aikaan.

Mikäli perhetyöntekijän suhde vanhemman mielenterveysongelma –perheen äitiin olisi ollut avoimempi ja äiti olisi ollut luottavaisempi perhetyöntekijöitä kohtaan ja kertonut alkoholiongelmastaan, perhetyön avulla olisi voitu välttyä suurilta kriiseiltä ja tavoitteet olisi saavutettu. Perhetyöntekijä antoi perheelle keskustelutukea, rinnalla kulkemista, ohjaamista ja välillä toiminnallistakin apua, koska lapsia kuljetettiin. Perhetyössä painotettiin perheen jäsenten kuuntelua ja voinnin tiedustelua, selvitettiin kriisejä, yritettiin saada yhteisymmärrystä tilanteeseen ja kriiseistä ylitsepääsemiseen sekä luoda jatko-suunnitelmia perheelle.

Tavoitteena oli lasten rajojen asettaminen ja sääntöjen loppuun asti vieminen. Nuorimmaisella lapsella oli käytössään tuttipullo ja vanhemmalle annettiin mehua pulloon, kun lapsi sitä pyysi. Tuttipullon antaminen oli helppo tapa tyyntyttää lapsi. Perhetyöntekijä puuttui vanhempien käytökseen, koska vanhemmat toimivat eri tavalla lasten kanssa, toinen vanhemmista kielsi mehupullon ja toinen antoi sen periksi.

Perhetyöntekijät olivat antaneet perheessä keskustelutukea, selvittäneet erilaisia kriisejä ja antaneet rinnalla kulkemisen tukea sekä ohjanneet lasten kasvatuksessa. Sosiaalityöntekijän mielestä perheessä oli menossa rauhallinen vaihe, mutta äidin mielenterveyson-

gelman vuoksi tilanne voi heikentyä ja perhetyöntekijän tarve kasvaa perheessä. Sosiaalityöntekijän arvion mukaan tavoitteet saavutettiin osittain.

Väkivalta- ja päihdeperheelle asetetut tavoitteet olivat olleet oikeansuuntaisia, koska perhe oli selviytynyt arjesta ja perhetyöntekijät olivat tehneet oikeita asioita perheessä. Tämän perheen kohdalla perhetyö oli ollut ratkaiseva muutokseen vaikuttanut tekijä. Perhetyöntekijät seurasivat lasten koulunkäyntiä ja vanhempien jaksamista lasten kanssa. Sosiaalityöntekijän mielestä perheen tavoitteet oli saavutettu, kun lapset pystyivät käymään koulua ja arki toimi, eikä perheessä ollut väkivallan uhkaa.

4.5 Sosiaalityöntekijöiden arvio perhetyönprosessin merkityksestä

Perhetyönprosessilla haluttiin tukea lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä, ja sitä varten oli laadittava tavoitteita ja välitavoitteita. Perhetyölle asetettiin tavoitteet, ja perhetyöntekijän kanssa perhe saavutti ne. Perhetyö oli lastensuojelun avohuollon tukitoimi, jonka ansiosta lastensuojelun asiakkuus loppui ja perhe voi hyvin ja voimaantui.

Sosiaalityöntekijä antoi perhetyölle lähetteen, jossa kuvattiin perheen tilanne, ja sosiaalityöntekijä mietti alustavasti perheelle asetettuja tavoitteita. Tavoitteena oli, että perheessä täytyi tapahtua muutoksia. Käytännössä sosiaalityöntekijä asetti tavoitteet perhetyölle, koska sen tavoitteena oli auttaa perhettä; perhetyöllä siis saavutettiin asioita, jotka vaikuttivat perheen elämään.

Lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettava perhetyö aloitettiin yleensä perheessä kriisivaiheessa. Perhetyön avulla perheeseen saatiin aikaan riittävä tasapaino, mutta perhe saattoi jatkaa perhetyön kannatteluperheenä perhetyön lopettamisen jälkeen joitakin kuukausia. Perhetyön käyntien määrällä pystyttiin seuraamaan perheen tuen tarvetta: perhetyössä voitiin käyntivälejä tiivistää ja perheessä voitiin käydä useamman kerran viikossa perheen tilanteen mukaan, toisaalta perheessä voitiin käydä myös kolmen viikon välein. Perhetyön käyntien määrällä pystyttiin seuraamaan perheen vointia ja tuen tarvetta.

Muutama vuosi sitten lastensuojelun avohuollon tukitoimena annetun perhetyön arvioitiin kestävän noin kaksi vuotta ja sillä tuli olla alku ja loppu. Sosiaalityöntekijän mielestä ajatusmaailma oli muuttunut. Edelleenkin perheissä työskennellään siihen suuntaan, että perhetyöllä olisi alku ja loppu, mutta kaikkien perheiden kohdalla se ei välttämättä toimi niin. Sosiaalityöntekijän mukaan oli hyvä asia, että yhteiskunta tarjoaa tukea perheille, koska perhetyö oli inhimillisesti paras ratkaisu, jotta perheessä oli asiat hyvin eivätkä lapset joudu kärsimään. Sosiaalityöntekijän mielestä olisikin järkyttävää, jos kahden vuoden kuluttua huomattaisiin, että perhe ei tuesta huolimatta pärjännytkään ja lapset pitäisi sen vuoksi sijoittaa lastensuojelulaitokseen. Onneksi tällaisesta toimintata- vasta oli luovuttu.

Mikäli tavoitteeksi asetetaan arjenhallinnan tukeminen, tavoitteet tulisi pilkkoa aina osiin. Lastensuojelun tukitoimissa tarkasteltiin perheen ongelmia ja mietittiin niiden mukaiset tavoitteet. Samalla pohdittiin sitä, miten perhe pääsisi eroon ongelmasta ja miten perheen kanssa tuli työskennellä. Tavoitteiden asettamisen taustalla oli ajatus, että lasta ei tarvitsisi huostaanottaa. Se oli tärkein tavoite, ja lastensuojelun tukitoimet pohjautuivat siihen, että huostaanottoa ei tarvita. Toisaalta perhetyössä tuli arvioida, minkä verran perhe tarvitsi tukea ja milloin perhettä oli tuettu niin paljon, että lapset eivät voineet enää odottaa perheen tilanteen kohentumista. Lastensuojelun päätavoitteena oli, että lapset asuisivat kotona. Sosiaalityöntekijän mukaan hyvä perhetyö varmisti sen, että vanhemmuus oli riittävää.

Sosiaalityöntekijät asettivat perheille tavoitteet, ja perhetyön tuli ottaa keinot käyttöön. Mitä perheen piti tehdä, jotta lastensuojelutoimenpiteitä ei tarvittaisi, ja miten perhe pääsi asetettuun tavoitteeseen? Jokainen perheelle asetettu tavoite oli asetettu kääntämällä perheen vaikeudet tavoitteeksi, johon päästiin perhetyön avulla yhdessä perheen kanssa. Tavoitteet lähtevät perheen omista tarpeista ja perheen epätoivosta. Tavoitteista tehtiin myös väliarvioita. Vaikka tutkimusperheet oli luokiteltu yhteen ongelmaluokkaan, oli tutkimuksen kaikilla perheillä monia elämän- ja arjenhallintaongelmia. Perhetyöllä pyrittiin auttamaan perheiden ongelmia. Myös sosiaalityöntekijät arvostivat perhetyöntekijöiden työtä, koska perheiden kanssa tehtävä työ oli haasteellista. Mikäli lastensuojelussa olisi ollut ainoastaan huoli lapsen elämästä, asian olisi voinut korjata nopeasti perhetyön avulla. Perheeseen ja lasten tilanteeseen vaikuttivat kuitenkin monet

ulkopuoliset asiat. Lapsen elämään vaikutti vanhempien hyvinvointi, ja jos vanhemmalla ilmeni mielenterveysongelmaa ja jaksamattomuutta, tarvittiin perhetyötä enemmän.

4.6 Arjenhallintaperhe

Arjenhallintaperheelle oli asetettu konkreettisia tavoitteita lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassopimukseen kirjatuissa ongelmissa. Perheessä ilmenneet vaikeudet oli asetettu tavoitteen muotoon. Perheelle asetetut tavoitteet olivat ruokalistan suunnittelu ja ostosten tekeminen, opastusta ruuanlaittoon, budjetin tekeminen rahan käytöstä ja toimeentulotuen hakeminen sekä konkreettinen neuvonta ruuanlaitossa, siivouksessa ja pyykkihuollossa.

Sosiaalityöntekijän haastattelussa kävi ilmi, että perhe selviytyi arjesta tukitoimien avulla ja erityisesti tiiviin perhetyön avulla. Perheeseen tavoiteltiin perhetyön avulla sellaista olotilaa, että arki olisi sen verran hyvää, että lapset voivat asua kotona. Haastattelussa sosiaalityöntekijän arvio oli, että perheelle asetetut tavoitteet toteutuivat, koska perhetyö oli ollut koko ajan arjenhallinnan tukemista. Tavoitteiden toteutuminen näkyi perheen arjessa ja heidän kokemuksena siitä, että arki oli hyvää. Perhetyöntekijän avustuksella äiti oli tehnyt toimeentulotukianomuksen, ja yhdessä he olivat saaneet perheen toimeentulon jonkinlaiseen järjestykseen. Sosiaalityöntekijän mukaan perhetyöntekijä oli ollut konkreettisesti äidin apuna: pyykit oli pesty, lämmintä ruokaa oli ollut päivittäin, perheen rahat olivat riittäneet eli budjetti oli pitänyt ja perhetyöntekijä oli ollut tukena asioiden hoitamisessa. Sosiaalityöntekijän haastattelussa kävi ilmi, että perheelle oli asetettu myös tavoitteeksi se, että perhetyöntekijä oli mukana perheen arjessa. Näin perhetyöntekijä varmisti, että äidin vanhemmuus oli riittävää.

Kuitenkaan koskaan perheen tilanne ei ole sellainen, että perhetyö voitaisiin lopettaa. Perhe tarvitsee äitiyden ja vanhemmuuden tukemista ja siinä rinnalla vanhempana olemista. Sosiaalityöntekijän mukaan perhetyöllä tulisi olla alku ja loppu, mutta tämän perheen kohdalla se ei ollut mahdollista. Tavoitteena oli, että äiti sai tarvitsemaansa konkreettista apua hankalaksi kokemiinsa asioihin.

4.6.1 Sosiaalityöntekijän arvio tavoitteiden saavutettavuudesta ja perhetyön vaikuttavuudesta

Arjenhallintaperheelle asetetut tavoitteet saavutettiin perhetyön avulla. Perhetyöllä ei tavoiteltu suuria muutoksia vaan perusasioita, kuten arjen ylläpitämisessä tarvittavien asioiden toistuvuutta. Perheelle asetetut tavoitteet toteutuivat, koska perhetyö oli ollut koko ajan arjenhallinnan tukemista. Sosiaalityöntekijän mielestä perhetyön tuli olla perheen kanssa yhdessä tekemistä. Tässä perheessä perhetyön tavoitteena ei ollut ohjaus vaan yhdessä työn tekeminen.

Sosiaalityöntekijän arvio oli, että tavoitteiden saavuttaminen näkyi konkreettisissa asioissa. Perhetyöntekijällä oli arjenhallintaperheessä toimintavastuu hoitaa perheen asioita konkreettisesti. Perhetyötä jatketaan, ja perhe jäi perhetyön kannatteluperheeksi.

Arjenhallintaperheessä perhetyön vaikuttavuutta oli sosiaalityöntekijän mielestä vaikea arvioida. Sosiaalityöntekijä tiesi entuudestaan, että perheen tilanne olisi ollut huono ilman perhetyötä ja puutteellinen arjenhallinta olisi näkynyt vaate- ja ruokahuollossa, lasten levottomuutena ja äidin huonona vointina. Arjenhallintaperhe selviytyi tukitoimien ja erityisesti tiiviin perhetyön avulla.

4.6.2 Tutkimusaineiston perusteella arvioni tutkimustulosten saavuttamisesta

Tutkimukseni mukaan lastensuojelun avohuollon perhetyöllä oli vaikuttavuutta tutkimuksessa mukana olevaan arjenhallintaperheeseen. Perheen tilanteeseen tavoiteltiin perhetyön avulla sellaista olotilaa, että arki olisi sen verran hyvää, että lapset voivat asua kotona. Perhetyöntekijän mukana olo perheessä varmisti sen, että äidin vanhemuus oli riittävää. Perhetyö vaikutti perheessä niin, ettei perheen tilanne muutu huonommaksi ja perhetyön avulla pystytään lasten huostaanotto estämään. Perhetyön vaikuttavuuden huomaa perheessä siinä, että äiti sai konkreettista apua perhetyöntekijältä hankalaksi kokemissaan asioissa. Perheestä oli aiemmin huostaanotettu kaksi lasta, mutta sosiaalityöntekijä uskoi, että kotona olevien lasten kohdalla huostaanottoa ei tarvita. Arjenhallintaperhe jäi lastensuojelun avohuollon tukitoimena järjestettävän perhetyön

kannatteluperheeksi, vaikka perheelle asetetut tavoitteet saavutettiin, perhettä tuetaan vielä eteenpäin.

4.7 Lapsilähtöinen ongelma –perhe

Lapsilähtöinen ongelma – perheen tavoitteet oli asetettu perheelle jo ennen lastensuojelun avohuollon perhetyön aloittamista, koska perhetyöllä tuettiin nuoren kotiutumista vastaanottokodista. Sosiaalityöntekijä oli asettanut tavoitteet alustavasti vastaanottokodissa, ja yhdessä perheen ja perhetyöntekijän kanssa tavoitteita oli täsmennetty, kun nuori kotiutui. Perheen nuori oli sijoitettu kiireellisesti vastaanottokotiin pysäyttämistä varten. Nuoren huostaanotto ei ollut perhetyön päämäärä tai tavoite vaan keino, millä pyrittiin takaamaan lapsen turvallisuus. Vaikka huostaanottoon päädyttiin, se pyrittiin tekemään yhteisymmärryksessä äidin kanssa ja siten luotiin pohjaa tulevalle yhteistyölle. Sosiaalityöntekijän mukaan perhetilanne oli nyt parempi kuin esimerkiksi perhetyön alkuvaiheessa. Kotiutuksen ehtona oli ollut perhetyön aloitus. Silloin äiti oli ollut uupunut, neuvoton ja väsynyt, koska nuori ärsytti äitiä koko ajan. Äidin ja nuoren välit olivatkin olleet hyvin tulehtuneet.

Perheelle oli kirjattu hyvin käytännöllisiä tavoitteita lastensuojelun avohuollon asiakas-sopimuksessa. Tavoitteet oli laadittu perheelle kirjattujen haasteiden mukaan. Tavoitteissa näkyi perheen omat tarpeet ja epätoivo. Perheellä oli ollut useita väliarvioita, joissa tavoitteet oli tarkennettu. Perheelle asetetut tavoitteet koskivat seuraavia asioita: nuoren pitää lopettaa varastelu ja valehtelu, äidin asettamia sääntöjä ja kotiintuloaikoja tulee noudattaa, nuoren on tultava yöksi kotiin, nuoren tulee osallistua kodin siivoukseen, nuoren koulunkäyntiä tuetaan, raha-asioista keskustellaan ja nuori sopii äidin kanssa kavereiden tapaamisesta, nuori käy nuorten vastaanotossa ja hänet kuljetetaan sinne. Viimeisessä tavoitepalaverissa oli sovittu lapsen kasvatuksen ja vanhemmuuden tukemisesta, perheen haasteellisten tilanteiden ja asioiden purkamisesta ja käsittelystä sekä kannustamisesta ja tukemisesta kodin järjestämiseen liittyvissä asioissa.

Sosiaalityöntekijä kertoi haastattelussa, että perheen nuorella oli ollut vaikeuksia rahan käyttöön liittyvissä asioissa ja äidillä oli ollut vaikeuksia asettaa rajoja kasvavalle lap-

selleen. Tavoitteena sosiaalityöntekijä piti sitä, että perhetyöntekijä yhdessä äidin ja nuoren kanssa kirjaisi paperille kodin säännöt sekä kotiintuloajat ja rahankäytön. Sosiaalityöntekijä esitti, että perhetyöntekijät olisivat keskustelleet nuoren kanssa kahden kesken, koska nuori oli kertonut sosiaalityöntekijälle, että hänellä oli paljon kavereita, mutta ei yhtään sellaista, jolle voisi kertoa omista asioistaan. Sosiaalityöntekijän haastattelussa ilmeni, että perheen äiti kysyi neuvoa heti sosiaali- tai perhetyöntekijältä, kun nuoren kanssa tuli hankala tilanne. Kodin siisteys oli ollut perheessä ongelmana jo vuosia. Sosiaalityöntekijä kertoi haastattelussa, että lapsi ei voinut tuoda kavereita kotiin, koska kodin epäsiisteys nolotti häntä. Tavoitteena olikin kodin yhdessä järjestäminen asuttavaan kuntoon.

4.7.1 Sosiaalityöntekijän arvio tavoitteiden saavutettavuudesta ja perhetyön vaikuttavuudesta

Lapsilähtöinen ongelma –perheelle asetetut tavoitteet saavutettiin perhetyön avulla. Sosiaalityöntekijän mielestä perhetyöntekijät olivat auttaneet perhettä paljon käytännön asioissa. Sosiaalityöntekijän mielestä tavoitteet oli helppo asettaa perheelle, koska perhe oli hänelle ennestään tuttu. Tällä hetkellä äiti ja nuori pystyivät keskustelemaan asioista yhdessä. Mikäli perhetyöntekijä sai vanhemman jaksamista tuettua käyntien avulla, perhe alkoi olemaan vastaanottavainen myös muille muutoksille. Äidille muutos tulisi sitä kautta, että hän saisi elämäänsä omia asioita, esimerkiksi työpaikan. Perhetilanne oli tällä hetkellä paremmassa tilassa kuin silloin, kun perhetyö oli alkanut. Konkreettisin tavoite oli kodin siisteys, se saattaa olla sellainen asia, mikä ei tule koskaan perheessä muuttumaan.

Sosiaalityöntekijän arvio oli, että ilman tukea perhe ei pärjäisi, vaan tarvitsi rinnalla kulkemisen tuen. Mikäli perhetyö päättyy sovitusti, lastensuojelun asiakkuus jatkuu niin kauan kuin poika täyttää 18 vuotta ja sosiaalityöntekijän tuen osuus tulee perheessä lisääntymään.

Lapsilähtöinen ongelma -perheessä perhetyön vaikuttavuutta oli vaikea arvioida, johtuiko perheen tilanteen koheneminen jostain muusta syystä, kuten äidin voimaantumisesta

tai lapsen kasvamisesta. Joka tapauksessa perhetilanne oli tällä hetkellä paremmassa tilassa kuin silloin, kun perhetyö oli alkanut. Perhetyön vaikuttavuus näkyi lapsen ja äidin positiivisena mielenä, ja tulevaisuus näytti heistä valoisalta..

4.7.2 Tutkimusaineiston perusteella arvioni tutkimustulosten saavuttamisesta

Tutkimukseni mukaan lastensuojelun avohuollon perhetyöllä saatiin vaikuttavuutta tutkimuksessa mukana olevaan lapsilähtöinen ongelma –perheeseen, koska muutos perheessä näkyi niin, että äiti ja nuori pystyivät keskustelemaan asioista yhdessä, sekä äidin jaksaminen oli parantunut, koska perheessä tuettiin monia asioita. Perhetyöllä oli vaikuttavuutta perheen elämään, koska äidin ja nuoren tulehtuneet välit saatiin korjattua perhetyön avulla. Kodin kuntoon laittaminen oli ollut yksi tavoite, sitä ei saatu perhetyön avulla kuntoon. Kodin siisteys voi olla sellainen asia, mikä ei perheessä koskaan tule muuttumaan. Perhetyön vaikuttavuus näkyi myös niin, että perheestä ei tullut enää lastensuojeluilmoituksia. Vaikka perhetyölle asetetut tavoitteet perheessä saavutettiin perhe tulee jäämään lastensuojelun asiakkuuden piiriin niin pitkäksi aikaa, kun poika täyttää 18 vuotta.

4.8 Päiväkoti-ikäinen lapsi –perhe

Päiväkoti-ikäinen lapsi -perheessä perheelle oli asetettu tavoitteita, jotka perustuivat perheen kanssa aiempaan lastensuojelun avohuollon työskentelyyn ennen perhetyön aloittamista. Perheen taloudellinen tilanne oli heikko, ja perheellä oli epäsäännöllinen arkirytm, äidillä oli vaikeuksia asettaa rajoja ja huolta aiheutti äidin oma jaksaminen. Perheelle asetetut tavoitteet olivat äidin jaksamisen tukeminen, lasten arkirytm saavuttaminen, ruokailusta, rajoista ja virikkeistä huolehtiminen. Lisäksi perhe tarvitsi taloudellista tukea ja ensisijaisesti toimeentulotukea, ja äiti tuli saattaa työvoimapalvelutoimiston palveluiden piiriin. Sosiaalityöntekijän haastattelussa kävi ilmi, että perhetyöllä haettiin enemmän vanhemmuuden tukemista ja käytännön konkreettisten toimenpiteiden opastamista äidille ja äidin tukemista, että hän jaksaisi lasten kanssa, koska perheen ympäriltä puuttui tukiverkosto. Perheen tavoitteet oli asetettu sosiaalityöntekijän ja äi-

din kanssa, ja perhetyö oli aloitettu perheessä. Sosiaalityöntekijä kertoi, että perheen tavoitteet oli viety käytännön tasolle ja perhetyöntekijä oli opettanut lapsia istumaan rauhallisesti ruokapöydässä ja perheen ruokailusta oli tehty säännöllistä. Lapsia oli opetettu myös leikkimään rauhallisesti. Äitiä oli ohjattu valmistamaan ruokaa päivällä, kun lapset olivat päiväkodissa. Näin aikaa ei kulunut ruuanvalmistukseen, kun lapset olivat kotona. Perheen ilta sujui rauhallisemmin, kun perheellä oli selvä päivärytmi. Perhetyöntekijät tekivät vanhemman kanssa kirjallista listaa illan ja viikonlopun rutiineista helpottamaan perheen arkea. Sosiaalityöntekijän mukaan perheelle haettiin muutosta äidin jaksamiseen perhetyön avulla.

Perhetyöntekijöillä oli ollut mahdollisuus antaa perheelle tukea iltaisin ja viikonloppuisin eli silloin, kuin perhe tarvitsi sitä eniten. Sosiaalityöntekijä kertoi haastattelussa, että perhetyönprosessilla oli tarkoitus vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuun ja kehityksen tukemiseen ja, jos vanhempi jaksaa, hän pystyi ylläpitämään ja turvaamaan lapsen kehityksen ja kasvuun.

4.8.1 Sosiaalityöntekijän arvio tavoitteiden saavutettavuudesta ja perhetyön vaikuttavuudesta

Päiväkoti-ikäinen lapsi –perheelle asetetut tavoitteet saavutettiin perhetyön avulla tavoitteista oli keskusteltu yhdessä äidin kanssa. Tavoitteiden saavuttaminen näkyi siinä, että äidin jaksaminen oli parantunut ja äiti oli alkanut vastaanottamaan myös muita ohjeita. Perheelle kirjatut tavoitteet oli viety käytännön tasolle. Tavoitteena oli perhetyöntekijän läsnäolo perheen arjessa, joten äidin jaksaminen oli parantunut. Perheessä toivottiin muutosta vanhemman jaksamiseen rytmittämällä perheen arki kellonaikojen mukaan. Perhetyönprosessilla oli tarkoitus vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaiseen kasvuun ja kehityksen tukemiseen ja, jos vanhempi jaksaa, hän pystyi ylläpitämään ja turvaamaan lapsen kehityksen ja kasvuun.

Sosiaalityöntekijän arvio oli, että perhetyön avulla saatiin vanhemman jaksamista tuetua, vanhempi alkaa olla vastaanottavaisempi myös muille muutoksille. Perhetyön tarkoituksena oli tukea äidin jaksamista, koska äiti pystyi ylläpitämään ja turvaamaan lap-

sen kasvua ja tukemaan kehitystä. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettava perhetyö jatkuu perheessä.

Päiväkoti-ikäinen lapsi –perheelle perhetyön vaikuttavuus näkyi perheessä niin, että äidin jaksaminen oli parantunut. Lastensuojelun avohuollon perhetyöllä saatiin vaikuttavuutta perheeseen, koska muutos perheessä näkyi niin, että samalla tavalla toimimalla perheen arkea pystyttiin rytmittämään, ja säännönmukaisuus auttoi vanhemman jaksamista lasten kanssa.

4.8.2 Tutkimusaineiston perusteella arvioni tutkimustulosten saavuttamisesta

Tutkimukseni mukaan lastensuojelun avohuollon perhetyöllä saatiin vaikuttavuutta tutkimuksessa mukana olevaan päiväkotikäinen lapsi –perheelle. Perhetyöllä oli vaikuttavuutta perheen arkeen ja äidin jaksamiseen, koska perhetyöntekijä tuki äidin vanhemmuutta olemalla arjessa läsnä. Perhetyö vaikutti perheen kohdalla niin, ettei perheen tilanne mennyt huonommaksi. Vaikka perheelle asetetut tavoitteet saavutettiin perhetyö jatkuu perheessä vielä, koska perheen kohdalla puhuttiin pitkäkestoisesta työstä ja pitkäkestoisista muutoksista, niin lyhyellä aikavälillä perheeseen ei saada suuria muutoksia aikaan.

4.9 Vanhemman mielenterveysongelma –perhe

Vanhemman mielenterveysongelma –perhe oli sosiaalityöntekijälle tuttu, sillä perheen lastensuojelun asiakkuus oli pitkä. Perheen vanhemmilla oli alkoholiongelma ja äidillä mielenterveysongelma. Sosiaalityöntekijän haastattelussa ilmeni, että hän ja perhetyöntekijä eivät olleet tienneet, että perheen äiti joi iltaisin alkoholia. Perheen isän alkoholiongelma oli lastensuojelun työntekijöillä tiedossa, koska isä oli hakeutunut hoitoon alkoholiongelmansa vuoksi. Perheen koti oli siisti, eikä perheessä ollut tyhjiä pulloja näkyvissä, joten perhetyöntekijät eivät voineet ennakoida, että äidin alkoholiongelma johtaisi itsemurhayritykseen.

Perheelle kirjatut tavoitteet olivat päihteettömyyden tuki, vanhempien tukeminen lasten kasvatuksessa ja yhdessä sääntöjen asettaminen vanhimmalle lapselle, avoimuus perhetyöntekijöitä kohtaan ja äidin hoidon jatkumisen tukeminen.

Perheessä oli tapahtunut suuri muutos ennen sosiaalityöntekijän haastattelua, koska perheen vanhemmat olivat eronneet isän alkoholiongelman vuoksi ja äiti oli muuttanut lasten kanssa pois perheen kodista. Perheen tilanne oli rauhoittunut, vaikka perhetyön tavoite ei ollut vanhempien ero.

Haastattelussa sosiaalityöntekijä kertoi, että uuteen perhetilanteeseen ei ollut vielä asetettu tavoitteita. Tavoitteiden saavuttamisesta sosiaalityöntekijä kertoi, että tavoitteita ei ollut kaikilta osin saavutettu, koska perheen vanhemmat eivät olleet olleet avoimia perhetyöntekijää kohtaan eikä perhetyöntekijöillä ollut tietoa äidin alkoholi käytöstä. Tämän vuoksi perhetyöntekijä ei ollut pystynyt auttamaan äitiä. Äiti yritti tehdä itsemurhan unilääkkeillä ja alkoholilla. Tämä olisi voitu estää, jos perhetyöntekijät olisivat olleet tietoisia äidin alkoholin käytöstä. Näin he olisivat voineet tukea äitiä päihteettömyyteen.

Sosiaalityöntekijä kertoi haastattelussa, että tällä hetkellä perhetyöntekijä tukee äitiä äidin hoitokontakteissa ja siinä, että äiti huolehtii omasta lääkityksestään. Tavoitteena oli vanhempien tukeminen lasten kasvatuksessa. Perheessä aiheutti ongelmia se, että vanhemmat toimivat eri tavalla lasten kanssa ja antoivat periksi asioita, vaikka toinen vanhemmista olisi asian kieltänyt. Vanhemmat olivat eriarvoisessa asemassa lasten näkökulmasta katsottuna.

4.9.1 Sosiaalityöntekijän arvio tavoitteiden saavutettavuudesta ja perhetyön vaikuttavuudesta

Vanhemman mielenterveysongelma –perheelle asetetut tavoitteet saavutettiin osittain perhetyön avulla, tavoitteiden saavuttaminen näkyi niin, että perheen kriiseihin oli haettu rauhaa perhetyön avulla, ja perhetilanne olikin rauhoittunut, kun vanhemmat olivat eronneet. Vanhempien ero ei kuitenkaan ollut perhetyön tavoite. Sosiaalityöntekijän arvion mukaan tavoitteet saavutettiin osittain, koska perheen vanhemmat eivät olleet

olleet avoimia perhetyöntekijää kohtaan ja he olivat salanneet äidin alkoholin käytön. Äidin mielenterveysongelma oli kuitenkin sellainen, että siinä oli sairauden vaiheet ja näin ollen perheen rauhallinen tilanne ei ole pysyvää. Perhetyön tavoitteena oli vanhempien tukeminen lasten kasvatuksessa. Perheessä piti kuitenkin tapahtua muutoksia, jotta nähtiin, saavutettiin tavoitteet. Lähtökohtana oli, että tavoitteet asetettiin perhetyölle ja perhetyöntekijän kanssa yhdessä perhe saavutti tavoitteet.

Sosiaalityöntekijän arvio oli, että perheelle asetetut tavoitteet olivat edelleen voimassa, ja osa oli saavutettukin. Toisaalta perheen ongelmat saattoivat ilman perhetyötäkin helpottua, mutta sosiaalityöntekijä arvioi, että tavoitteet saavutettiin nimenomaan perhetyön avulla. Tavoitteiden saavuttamisen sosiaalityöntekijä huomaa myös siitä, että perheestä ei tule lastensuojeluilmoituksia. Sosiaalityöntekijä keskustelee usein puhelimessa äidin kanssa, ja äiti kertoo voivansa hyvin ja perheen tilanne oli rauhallinen.

Lastensuojelun avohuollon perhetyöllä saatiin vaikuttavuutta tutkimuksessa mukana olevaan vanhemman mielenterveysongelma –perheeseen, muutosta perheen tilanteeseen haettiin perhetyön avulla, sillä pyrittiin turvaamaan lapsille turvallinen ja tasapainoinen kasvuympäristö. Perhetyön vaikuttavuuden sosiaalityöntekijä oli huomannut siitä, että perheestä ei ollut tullut lastensuojeluilmoitusta ja äiti oli kertonut voivansa hyvin eli perheen tilanne oli rauhallinen. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettava perhetyö jatkuu perheessä.

4.9.2 Tutkimusaineiston perusteella arvioni tutkimustulosten saavuttamisesta

Tutkimukseni mukaan lastensuojelun avohuollon perhetyöllä saatiin vaikuttavuutta tutkimuksessa mukana olevaan vanhemman mielenterveysongelma –perheeseen. Vanhemman mielenterveysongelma –perheelle kirjatut tavoitteet saavutettiin. Vanhempien avioliitto oli aiheuttanut perheeseen pahaa oloa. Nyt kun vanhemmat olivat eronneet perhetilanne oli myös rauhoittunut. Perhetyöntekijä tuki äitiä hänen hoitokontakteissaan ja hänen lääkityksissään. Perheen tilanne oli saatu perhetyön avulla tasapainoon. Perhetyö vaikutti perheeseen niin, ettei perhetilanne mene huonommaksi äidin sairauden joh-

dosta. Vaikka perheen tavoitteet saavutettiin, perhetyö jatkuu perheessä äidin tukemiseksi.

4.10 Väkivalta- ja päihdeperhe

Sosiaalityöntekijän haastattelussa kävi ilmi, että väkivalta- ja päihdeperhe oli ainoa tutkimuksessa mukana oleva jälkihuollon asiakasperhe. Perheen asioita hoiti kolmas sosiaalityöntekijä, mikä ilmeni myös tässä haastattelussa, koska sosiaalityöntekijällä ei ollut omakohtaista tietoa perheen vaiheista ja perheessä tehtävästä perhetyöstä.

Sosiaalityöntekijä kertoi haastattelussa, että perheen tavoitteet oli pitkälti asetettu perhetyön näkökulmasta. Perhetyö oli aloitettu, kun perheen kaksi nuorimmaista lasta oli sijoitettu lastensuojelulaitoksesta takaisin omaan kotiin. Kotiutuksen ehtona oli ollut, että perheen isä aloittaa Jussi-Työn®. Perheen kaksi vanhempaa lasta jäivät lastensuojelulaitokseen. Perheelle oli kirjattu asiakassopimukseen vanhemmuuden tukeminen, perheen sisäisen vuorovaikutuksen tukeminen, ristiriitojen läpikäyminen, kodinhoidosta ja raha-asioiden hoitamisesta keskustelua, lasten ja vanhempien terveydenseuranta, vanhempien tukeminen rajojen asettamisessa, lasten koulunkäynnin tukeminen ja lasten käytösoista puhuminen.

Sosiaalityöntekijän mukaan perheen tavoitteet oli saavutettu, koska lapset kävivät koulua ja arki toimi eikä perheessä esiintynyt väkivaltaa. Sosiaalityöntekijä oli huolissaan äidin terveydentilasta, ja hänen mielestään se olisi voinut olla vielä yksi tavoite. Äidin fyysinen kunto oli niin huono, että hän ei pystynyt tai jaksanut leikkiä lastensa kanssa, koska hän ei jaksanut liikkua.

Sosiaalityöntekijä kertoi haastattelussa, että perhetyö käy perheessä joka kolmas viikko ja he keskustelevat siitä, miten perheellä oli sujunut. Sosiaalityöntekijän mielestä perheestä olisi huomannut, jos perheen tilanne olisi mennyt huonommaksi. Perheessä oli aiemmin käyty tiiviimmin ja nyt enää seurattiin perheen tilannetta. Perheessä oli kontrollin tarve suurempi kuin perhetyön tarve, koska perheessä oli ollut väkivaltaa, jota haluttiin nyt seurata. Perheen nuorimmaisten lasten kotiutuksen ehtona oli ollut, että

perheen isä aloittaa Jussi-työryhmässä. Jussi-Työ® oli ollut huostaanoton perumisen ja lasten kotiutuksen edellytyksenä. Lisäksi Jussi-Työ® oli mainittu erikseen lastensuojelun avohuollon asiakassopimuksessa.

Tutkimuksessa mukana olleista perheistä ainoastaan väkivalta- ja päihdeperhe oli jälkihuollon asiakasperhe. Jälkihuollon lastensuojelun asiakkuus päättyy silloin, kun lapset täyttävät 21 vuotta.

4.10.1 Sosiaalityöntekijän arvio tavoitteiden saavutettavuudesta ja perhetyön vaikuttavuudesta

Väkivalta- ja päihdeperhe –perheelle asetetut tavoitteet saavutettiin perhetyön avulla, tavoitteiden saavuttaminen näkyi niin, että perhetyöntekijät olivat kiinnittäneet perheessä oikeisiin asioihin huomiota ja työlle oli asetettu oikeat tavoitteet. Tavoitteena oli auttaa perhettä, ja siksi tavoitteet asetettiin perhetyölle.

Sosiaalityöntekijän arvio oli, että perhetyöntekijät olivat kiinnittäneet perheessä oikeisiin asioihin huomiota ja perhetyölle oli asetettu oikeat tavoitteet, koska lapset kävivät koulua ja arki toimi eikä perheessä esiintynyt väkivaltaa. Perhe jatkaa jälkihuollon asiakkaana, niin kauan kunnes lapset täyttävät 21 vuotta.

Lastensuojelun avohuollon perhetyöllä saatiin vaikuttavuutta tutkimuksessa mukana olevaan väkivalta- ja päihdeperheeseen, vaikuttavuutta haettiin niin, että perhetyöntekijä ja perhe keskustelivat siitä, miten perheellä oli sujunut, koska perheessä oli kontrollin tarve suurempi kuin perhetyön tarve. Perheeseen ei haettu perhetyöllä muutosta, vaan perheen tilanteeseen pysyvyyttä ja vanhemmuuteen vahvuutta. Tämän perheen kohdalla perhetyö oli ollut ratkaiseva muutokseen vaikuttanut tekijä. Perhetyön vaikuttavuus näkyi siinä, että lapset pystyivät käymään koulua ja arki toimi, eikä perheessä ollut väkivallan uhkaa.

4.10.2 Tutkimusaineiston perusteella arvioni tutkimustulosten saavuttamisesta

Tutkimukseni mukaan lastensuojelun avohuollon perhetyöllä saatiin vaikuttavuutta tutkimuksessa mukana olevaan väkivalta- ja päihdeperheelle. Perhetyö oli vaikuttanut perheen tilanteeseen, koska perhetyöntekijät olivat tukeneet vanhempia kasvatuksessa ja avustaneet lapsia koulun käynnissä. Perheelle asetetut tavoitteet saavutettiin perhetyön avulla. Väkivalta- ja päihdeperhe oli tasapainossa, kun perhetyöntekijä kävi säännöllisesti perheessä ja perheen äiti tapasi sosiaalityöntekijää säännöllisesti. Perhetyöllä ei haettu muutosta perheen tilanteeseen, vaan vahvuutta vanhemmuuteen ja perheen tämän tilanteen ylläpitämiseen. Jussi-Työ® oli ollut perheen lasten huostaanoton perumisen ja kotiutuksen edellytyksenä. Jussi-Työ® oli mainittu erikseen lastensuojelun avohuollon asiakassopimuksessa. Olisin halunnut tutkijana tietää, oliko isä osallistunut Jussi-Työhön ja oliko se ollut tavoitteena myös perhetyössä. Tähän sosiaalityöntekijä ei osannut vastata, hänellä ei ollut tietoa asiasta. Oliko perheen tilanteeseen vaikuttanut Jussi-Työ®? vai oliko väkivalta päätynyt perhetyön aloituksen vuoksi? Tämän perheen kohdalla, tieto olisi ollut oleellinen osa vaikuttavuutta arvioitaessa. Vaikka perheen tavoitteet saavutettiin, perhe jatkaa jälkihuollon asiakkaana, niin kauan kunnes lapset täyttävät 21 vuotta.

Taulukko 3. Yhteenveto tutkimusperheiden tavoitteiden saavuttamisesta, perhetyön vaikuttavuudesta ja perhetyön jatkumisesta tutkimusperheissä

Tutkimusperheet	Tavoitteiden saavuttaminen	Perhetyön vaikuttavuus	Perhetyön jatkuminen perheessä
Arjenhallintaperhe	<p>Tavoitteet näkyvät perheen arjessa, arki oli sen verran hyvää, että lapset voivat asua kotona.</p> <p>Perheen asiat ovat järjestyneet, pyykit tulee pestyä ja on lämmintä ruokaa päivittäin.</p> <p>Konkreettisissa asioissa sosiaalityöntekijä ajatteli, että perhetyö näkyi.</p> <p>Tavoitteena oli, että perhetyöntekijä oli</p>	<p>Sosiaalityöntekijän mielestä perhetyön vaikuttavuutta oli vaikea arvioida, koska hän tiesi, mikä tilanne perheessä olisi ilman perhetyötä.</p> <p>Lapsi otettiin mukaan ruuanvalmistukseen.</p>	<p>Perhetyö ei ole perheessä päätynyt vielä, perhe tulee jäämään perhetyön kannatteluperheeksi.</p>

	arjessa mukana.		
Lapsilähtöinen ongelma –perhe	<p>Tavoitteena oli, että perhetyöntekijä yhdessä äidin ja nuoren kanssa kirjaisi paperille kodin säännöt sekä kotiintuloajat ja rahankäytön, koska äidillä oli ollut vaikeuksia asettaa rajoja kasvavalle lapselleen.</p> <p>Tavoitteena oli myös, että perhetyöntekijät olisivat keskustelleet nuoren kanssa kahden kesken, koska nuori oli kertonut sosiaalityöntekijälle, että hänellä oli paljon kavereita, mutta ei yhtään sellaista, jolle voisi kertoa omista asioistaan.</p> <p>Kodin siisteys oli ollut perheessä ongelmana jo vuosia. Nuori ei voinut tuoda kavereita kotiin, koska kodin epäsiisteys nolotti häntä. Tavoitteena olikin kodin yhdessä järjestäminen asuttavaan kuntoon.</p>	<p>Tavoitteiden saavuttamisesta sosiaalityöntekijä ei osannut sanoa, johtuiko edistyminen äidin voimaantumisesta, lapsen kasvamisesta vai perhetyön käymisestä.</p> <p>Sosiaalityöntekijän haastattelussa ilmeni, että perheen äiti kysyi neuvoa heti sosiaalityöntekijältä, kun nuoren kanssa tuli hankala tilanne.</p> <p>Sosiaalityöntekijän mielestä perhetyöntekijät olivat auttaneet perhettä paljon käytännön asioissa ja hänen arvionsa oli, että ilman tukea perhe ei pärjäisi, he tarvitsevat rinnalla kulkemisen tuen ja kun perhetyö päättyy niin sosiaalityöntekijän tuen osuus lisääntyy.</p> <p>Perheen tilanne oli tällä hetkellä paremmassa tilassa, kuin silloin kun perhetyö oli alkanut. Perhetyön vaikutus näkyi nuoren ja äidin positiivisena mielenä ja he pystyivät keskustelemaan asioista yhdessä sekä tulevaisuus näytti heistä valoisalta.</p>	Perhetyö päättyy perheessä sovitusti, mutta lastensuojelun asiakkuus jatkuu niin kauan kuin lapsi täyttää 18 vuotta.
Päiväkoti-ikäinen lapsi –perhe	Perhetyön tavoitteet saavutettiin, tavoitteena perheellä oli, että perhetyöntekijä oli läsnä perheen arjessa ja opasti ja ohjasi konkreettisesti perhettä.	<p>Perhetyönprosessilla oli tarkoitus vaikuttaa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun ja kehityksen tukemiseen ja mikäli vanhempi jaksaa niin hän pystyy ylläpitämään ja turvaamaan lapsen kehityksen ja kasvun.</p> <p>Äidin jaksaminen lisääntyi ja äiti oli alkanut vastaanottamaan myös muita ohjeita,</p>	Perhetyö perheessä jatkuu.

		koska perhetyöllä saatiin vanhemman jaksaminen tuettua.	
Vanhemman mielenterveysongelma –perhe	<p>Kaikkia perheelle asetettuja tavoitteita ei perheessä saavutettu, koska perhe salasi asioita.</p> <p>Salailun vuoksi perhetyöntekijä ei voinut auttaa perhettä.</p> <p>Tavoitteena oli vanhempien tukeminen lasten kasvatuksessa, koska vanhemmat toimivat lasten kanssa eri tavalla ja antoivat periksi asioita, vaikka toinen vanhemmista olisi asian kieltänyt.</p> <p>Tavoitteena oli lasten rajojen asettaminen ja sääntöjen loppuun asti vieminen.</p> <p>Perhetyön avulla haluttiin turvata lapsille turvallinen ja tasapainoinen kasvuympäristö.</p>	<p>Perhetyöntekijät olivat antaneet perheessä keskustelutukea, selvittäneet erilaisia kriisejä ja antaneet rinnalla kulkemisen tukea sekä ohjanneet lasten kasvatuksessa.</p> <p>Perheessä oli menossa rauhallinen vaihe, mutta äidin mielenterveysongelman vuoksi tilanne voi heikentyä ja perhetyöntekijän tarve kasvaa perheessä.</p> <p>Sosiaalityöntekijän arvion mukaan tavoitteet saavutettiin osittain. Tavoitteiden saavuttamisen sosiaalityöntekijä oli huomannut siitä, että perheestä ei tullut lastensuojeluilmoitusta ja äiti oli kertonut voivansa hyvin eli perheen tilanne oli rauhallinen.</p> <p>Perheellä oli tällä hetkellä tasapainoisempi vaihe elämässä, koska vanhempien eron jälkeen perhetilanne perheessä rauhoittui.</p> <p>Perheen tilanteessa piti tapahtua muutos, jotta nähtiin saavutettiin perheelle asetetut tavoitteet.</p>	Perhetyö perheessä jatkuu.
Väkivalta- ja päihdeperhe	<p>Perheelle asetetut tavoitteet oli saavutettu, koska perhetyöntekijä oli kiinnittänyt oikeisiin asioihin huomiota.</p> <p>Perheen tavoitteet oli asetettu perhetyön näkökulmasta.</p> <p>Äidin fyysinen kunto olisi voinut olla vielä yksi perheelle asetettu tavoite, koska äidin kunto oli niin huono,</p>	<p>Perheelle asetetut tavoitteet oli saavutettu, koska lapset kävivät koulua ja arki toimi eikä perheessä ollut väkivaltaa.</p> <p>Perheessä oli kontrollin tarve suurempi kuin perhetyön tarve.</p> <p>Perhetyöllä ei haettu muutosta perheen tilanteeseen vaan vahvuutta vanhemmuuteen ja perheen tämän tilanteen</p>	Perhe on jälkihuollon asiakkaana niin kauan kuin lapset täyttävät 21 vuotta.

	että hän ei pystynyt leikkimään lasten kanssa, koska hän ei jaksanut liikkua.	ylläpitämiseen. Perhetyön avulla pyrittiin saavuttamaan eri keinoin luottamusta ja rinnalla kulkemista.	
--	---	--	--

Tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa ilmeni, että lastensuojelun avohuollon perhetyölle asetetuilla tavoitteilla ensisijaisesti pyrittiin estämään lasten huostaanotto perheessä. Lastensuojelun perhetyön keinoina oli lapsen kokonaisvaltainen tukeminen ja lapsen kanssa työskentely sekä lapsen tarpeista lähtevä vanhemmuuden tukeminen. Huostaanotto ei ole lastensuojelussa päämäärä vaan keino, jolla pyrittiin takaamaan lapsen turvallisuus ja samalla sillä luotiin pohja perheen kanssa alkavalle yhteistyölle. Keinot rakennettiin lapsen, perheen ja sen verkostossa jo olevien voimavarojen varaan.

Huostaanoton estäminen perhetyön avulla oli sosiaalityöntekijän kannalta tärkein asia. Tätä ei oltu kuitenkaan kirjattu yhdenkään tutkimusperheen asiakassopimukseen. Perhetyön avulla pyrittiin estämään huostaanotto, vaikka perhetyön aloittamisen aikaan perheen tilanne ei ollut aina edes lähellä huostaanoton tilannetta. Lastensuojelun tukitoimet pohjautuivat siihen, että huostaanottoa ei perheessä tarvita. Toisaalta sosiaalityöntekijän piti arvioida, minkä verran perhettä voi tukea ja missä kohtaa perhettä oli tuettu niin paljon, että lapset eivät voineet enää odottaa perheen tilanteen kohentumista. Lastensuojelun päätavoite oli, että lapset asuivat kotona.

Perhetyönprosessin aikana sosiaalityöntekijä tapaa perhettä sovituin väliajoin ja sovittulla tavalla. Lisäksi sosiaalityöntekijä osallistuu kolmen kuukauden välein sovittuihin tavoitepalavereihin perheen ja perhetyöntekijän kanssa. Lopuksi kun perhetyö päättyy, saattaa lastensuojelun asiakkuus jatkua sosiaalityöntekijän kanssa. Ennen perhetyön aloitusta perheet ovat saattaneet olla jo lastensuojelun avohuollon asiakkaina ja näin tuntevat sosiaalityöntekijän entuudestaan. Yleensä lastensuojelun päätavoite oli, että lapsi asui kotona ja vanhemmuus oli perheessä riittävää. Sosiaalityöntekijän mielestä hyvä perhetyö myös varmisti sen, että vanhemmuus oli perheessä riittävää.

Tutkimuksen mukaan sosiaalityöntekijän mielestä tavoitteiden saavuttamisen huomasi siitä, että perhetyöstä ei tullut lastensuojeluilmoituksia. Perhetyön tavoitteet perheissä eivät olleet suuria, mutta ne olivat jokapäiväisiä ja konkreettisia tavoitteita. Perhetyö oli ohjaamista ja neuvontaa. Tutkimuksessa ilmeni, että usein tavoitteiden laatimisessa mietitään, helpottaako perhetyöntekijää, jos tavoitteet pilkkotaan pienempiin osiin. Perhetyön tavoitteet olivat selkeät ja konkreettiset, ja sosiaalityöntekijän haastatteluissa käytiin keskustelua siitä, kenen tehtävä oli pilkkoa tavoitteet osiin. Sosiaalityö lähti siitä näkökulmasta, että sosiaalityöntekijä asetti suuremmat tavoitteet ja perhetyöntekijän tehtävä oli pilkkoa tavoitteita pienempiin osiin. Yleisesti sosiaalityöntekijät olivat kuitenkin sitä mieltä, että tavoitteita voisi aina pilkkoa ja tarkentaa. Tavoitteet täytyi miettiä yhdessä perheen kanssa, koska palvelun tarve nousi perheestä. Sosiaalityöntekijä arvioi, mitä palveluita perheessä tarvittiin ja miten perhetyö pystyi näihin tarpeisiin vastaamaan. Tavoitteissa oli sosiaalityön näkökulma, ja perheen tavoitteissa kerrottiin, mikä oli lastensuojelun näkökulma mihin perheessä täytyi puuttua. Lastensuojelun avohuollon perhetyöhön kuuluvissa perheissä sosiaalityöntekijän roolina oli määrittää ensimmäiset tavoitteet perheelle ja miettiä yhdessä perheen kanssa, olisiko perhetyöstä apua.

Tutkimuksessani tavoitteiden saavuttamista sosiaalityöntekijät arvioivat, että perheiden tilanne oli tällä hetkellä parempi, kuin silloin perhetyön alkaessa. Sosiaalityöntekijän mielestä oli vaikea arvioida perhetyön vaikuttavuutta. Saavutettiin perhetyön avulla asetetut tavoitteet vai johtuiko perheen tilanteen kohentuminen jostain muusta syystä, kuten vanhemman voimaantumisesta tai lasten kasvamisesta tai jostain muusta tekijästä.

Tutkimuksen mukaan usean sosiaalityöntekijän haastattelussa kävi ilmi seuraava seikka: vaikka tutkimusperheet oli luokiteltu yhteen ongelmaluokkaan, tutkimukseen valikoituilla tyyppiperheillä oli monia ongelmia elämänhallinnassa ja arjenhallinnassa. Perheenongelmat ja -tavoitteet oli suuri vyyhti, johon perhetyön oletettiin auttavan. Perhetyöntekijöillä oli isoja haasteita työssä, sosiaalityöntekijät arvostivat perhetyöntekijöitä, koska perheissä tehtävä perhetyö oli haasteellista. Toimiva perhetyö perheessä myös vähensi sosiaalityöntekijän kuormittamista ja vapautti sosiaalityöntekijän muuhun tehtävään.

Sosiaalityöntekijöiden haastatteluissa kävi ilmi, että lastensuojelun avohuollossa olisi tarvetta vielä intensiiviselle perhetyölle, jossa perheen luona käytäisiin viisikin kertaa viikossa. Tällä hetkellä sellaiseen perhetyöhön tässä kunnassa ei ollut mahdollisuutta.

Tutkiessani lastensuojelun avohuollon perhetyön piirissä olevien asiakasperheiden asiakassopimuksia perhetyöyksikössä kiinnitin huomiota siihen, että lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakasperheille ei ollut asiakassopimuksessa määritelty arvioitua aikaa, jonka kuluessa perheelle asetetut tavoitteet pyrittäisiin saavuttamaan. Asiakassopimus tarkistettiin, yleisesti jokaiselta perhetyön piirissä olevalta asiakasperheeltä kolmen kuukauden välein. Lyhyen ja pitkän aikavälin tavoitteiden asettamiset puuttuivat lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakasperheiltä, vaikka ne ovat keskeisiä asiakassopimuksen laadinnassa. Lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassopimukseen ei oltu kirjattu myöskään sitä, miten työskentelyä ja tavoitteen saavuttamista arvioidaan, ja ketkä arvioinnin tekevät ja milloin.

Yhteistä tutkimuksessa mukana oleville asiakasperheille oli, että perheet olivat olleet jo pidemmän aikaa lastensuojelun asiakkaana ennen perhetyön aloittamista ja muutamassa perheessä perhetyötä oli tehty aiemmin. Yhteisenä asiana näillä tutkimusperheillä oli huoli lapsesta ja vanhemmuudesta. Perheiden tavoitteet oli kirjattu ja sosiaalityöntekijä oli tehnyt arvion tavoitteiden saavuttamisesta. Tavoitteet saavutettiin sosiaalityöntekijän arvion mukaan, vaikka saavutettuja tavoitteita ei oltu kirjattu asiakassopimukseen. Ainoastaan lapsilähtöinen ongelma -perheestä oli kirjattu, että kodin siisteys oli ollut tavoitteena, mutta sitä ei oltu saavutettu. Muista tutkimusperheistä sosiaalityöntekijät eivät haastattelussa maininneet erikseen, mitkä tavoitteet olivat jääneet saavuttamatta ja mitkä tavoitteet oli toteutuneet.

Tutkimuksessa mukana olevissa tyyppiperheissä perhetyö jatkui ja jotkut tyyppiperheistä jäivät perhetyön kannatteluperheiksi. Tutkimuksesta ilmeni, että tutkimukseen otetuissa perheissä yhdessäkään ei perhetyön tavoitteet toteutuneet niin, että lastensuojelun asiakkuus olisi voitu päättää, mikä oli kirjattu usean tyyppiperheen tavoitteeksi ja mikä oli lastensuojelun avohuollon tukitoimena tehtävän perhetyön tavoite.

5. JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimukseni mukaan sosiaalitoimen lastensuojelun avohuollon tukitoimena tarjoama perhetyö oli monella tapaa haasteellista vuorovaikutuksen ja perhettä kuuntelevan yhteistyön rakentamisen kannalta. Perhetyön taustalla oli viranomaisten huoli ja tarve selvittää asioita. Lastensuojelun avohuollon perhetyö kohdennettiin perheiden tarpeisiin ja perhetyö perustui lastensuojelun asiakkuuteen. Perhetyöllä pyrittiin tarjoamaan intensiivistä ja pitkäkestoista tukea perheelle niin, että sillä oli pysyviä vaikutuksia perheen toimintamalleihin ja perheen arkeen. Perhetyöllä pyrittiin saamaan aikaan vaikuttavat interventiot.

Toisaalta perhetyöllä pyrittiin tarjoamaan tukea, joka mahdollisti lapsen kotona asumisen ja siten läheissuhteiden jatkuvuuden. Lastensuojelun perhetyö toteutettiin aina moniammatillisena työryhmä työskentelynä. Lapsen kautta esille tulleet ongelmat olivat perhetyön lähtökohta. Lastensuojelun perhetyössä onnistumisen tekijöitä vuorovaikutuksessa oli perheen ja perhetyöntekijöiden välinen avoimuus, rehellisyys ja luottamuksellisuus. Luottamuksellisessa suhteessa vuorovaikutus oli avointa perhetyöntekijän kanssa ja perhe voi olla asioista eri mieltä.

Tutkimuksen teoria osan mukaan (Rostila 2001) tavoitelähtöisessä sosiaalityössä sosiaalityö nojautui eettisiin periaatteisiin ja tavoitteiden toteutumista koskevaan keskusteluun. Perhetyössä tavoite asetettiin saavutettavissa olevaksi, ja perhettä tuettiin pääsemään tavoitteeseen, jolloin isot tavoitteet pilkottiin pieniksi välitavoitteiksi. Perheen jäsenten itsetunto kasvoi, kun he kokivat onnistumisia. Asiakassopimuksessa saatiin tarpeellinen tietopohja perheen tilanteesta. Tavoitteet asetettiin arkeen liittyviksi käytännön toimiksi. Perhetyöntekijän kanssa vuorovaikutusta lisättiin perheen lähipiiriin. Perhetyöntekijän mukana olo perheessä varmisti sen, että vanhempien vanhemmuus oli riittävää. Tavoitteista muistuttaminen oli pitkälti perhetyöntekijän vastuulla. Suunnitelmallisessa perhetyön päättämisessä käytiin läpi koko perhetyönprosessi tavoitteiden saavuttamisesta. Suunnitelmallisessa lopetuksessa perhetyöntekijä ja sosiaalityöntekijä voivat etukäteen harkita, koska työskentely perheessä oli tarkoituksenmukaista lopettaa.

Tutkimuksen teoria osassa (Myllärniemi 2007) lapsilähtöinen suuntaus näkyi käytäntönä ja tavoitesuuntauksena kaikissa perheiden kanssa tehtävissä sosiaalialan töissä. Lastensuojelun sosiaalityöntekijän työtä suuntaa selvimmin lapsen suojelusuuntaus, kun perhetyötä raamittaa selkeämmin perhekeskeinen, vanhemmuuden tuen ajatukseen nojaava suuntautuminen. Perhekeskeisyydessä perheellä oli keskeinen merkitys lasten ja vanhempien ongelmien, kuin niihin löydettyjen ratkaisujenkin määrittäjinä. Lastensuojelun avohuollon perhetyön asiakassopimuksen laatimisessa kirjattiin sovitut konkreettiset työt ja tavoitteet, joilla pyrittiin saamaan muutosta perheen elämään. Tavoitteena oli löytää ne asiat, joihin perheen elämässä tarvittiin muutosta ja löytää niihin sopivat menetelmät ja keinot.

Tutkimuksen teoria osassa (Myllärniemi 2007) perhetyön käytännöissä oli keskeistä ymmärtää perheenjäsenten ongelmien syy-yhteyksiä. Tutkimuksen perhetyön vaikuttavuuden kannalta oli merkityksellistä, että vaikuttamalla yhteen perheenjäsenen saatiin aikaan muutoksia myös muiden perheenjäsenten tilanteissa. Muutos yhdessä perheenjäsenessä vaikutti muihin jäseniin ja heidän keskinäisiin suhteisiinsa. Lisäksi jokaisella perheenjäsenellä oli verkostonsa kodin ulkopuolella. Nämä verkostot heijastuivat perheen sisäisiin suhteisiin. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettavan perhetyön asiakasperheen ongelmia arvioitiin lapsinäkökulmasta. Vanhemmuuskehikseen sisältyi vanhemmuuden vahvistaminen ja vanhemmuuden tukeminen.

Aloin tutkimaan avoimin mielin perhetyön vaikuttavuutta, mutta huomasin, että puutteellisten asiakassopimuskirjausten ja sosiaalityöntekijöiden litteroitujen haastattelujen perusteella perhetyön vaikuttavuus jäi hyvin yleiselle tasolle. Perheiden tilannekuvaus olisi ollut selkeämpi, jos perhetyössä käytettävät tavoitteet, keinot ja menetelmät olisi pilkottu pienempiin osiin ja saavutetut tavoitteet olisi kirjattu asiakassopimukseen. Tutkimuksesta voidaan kuitenkin todeta, että lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettavalla perhetyöllä oli vaikuttavuutta tyyppiperheiden elämään. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettavalla perhetyöllä saatiin aikaan muutos perheiden elämässä. Kaikkien perheiden kohdalla muutos ei ollut kovinkaan suuri, kuitenkin sellainen, että se näkyi perheen arjessa. Perhetyöllä haettiin perheiden elämään sellaista olotilaa, että arki olisi sen verran hyvää, että lapset voisivat asua kotona. Perhetyöllä tuettiin vanhempien jaksamista arjessa, kun perhetyöllä saatiin vanhemman jaksaminen tuettua, alkoi hän olla vastaanottavaisempi myös muille muutoksille. Kun vanhempi jaksaa,

pystyy hän ylläpitämään ja turvaamaan lapsen kasvun ja kehityksen. Perheistä ei tullut lastensuojeluilmoituksia oli yksi asia perhetyön vaikuttavuutta arvioitaessa. Perhetyön vaikuttavuutta oli myös se, ettei perheiden tilanne perhetyön johdosta mennyt huonommaksi. Ainoastaan lapsilähtöinen ongelma -perheelle oli asetettu konkreettiseksi tavoitteeksi kodin siisteys, mitä perhe ei saavuttanut perhetyö jakson aikana. Perheelle asetetun tavoitteen saavutettavuutta oli vaikea arvioida, koska kodin siisteys ei oletettavasti tule koskaan perheessä muuttumaan. Perheeseen kohdistunut muu muutos oli huomattavaa. Perhetyöllä ei tavoiteltu tyyppiperheissä suuria muutoksia, vaan perusasioita, kuten arjen ylläpitämisessä tarvittavien asioiden toistuvuutta.

Tavoitelähtöisessä sosiaalityön arvioinnissa tarkasteltiin sitä, kuinka hyvin lastensuojelun tukitoimena annettavalle perhetyölle asetetut tavoitteet saavutettiin. Perheille kirjattujen tavoitteiden saavuttaminen oli onnistumisen mittari. Tämä edellytti, että tavoitteet oli tyyppiperheille asetettu oikein. Vaikuttavuuden arviointia arvioitaessa voidaan ajatella, että perheiden tilanteen kohentuminen johtui perhetyön aiheuttamasta muutoksesta perheiden elämässä. Muutokset perheissä näkyivät pieninä asioina, kuten vanhempien jaksamisena ja voimaantumisenä. Perhetyöllä ei aina haeta muutosta perheen tilanteeseen, vaan sillä voitiin myös tukea vanhemmuutta ylläpitämään perheen nykyinen tilanne. Näiden tyyppiperheiden kohdalla puhuttiin pitkäkestoisesta perhetyöstä ja perhetyöllä haettiin pitkäkestoisia muutoksia perheiden elämään, koska lyhyellä aikavälillä perhetyön avulla perheiden elämään ei saatu suuria muutoksia. Toivon, että lastensuojelun avoimuuden perhetyön tavoitteiden asettamisen kirjaamisesta ja dokumentoinnin ajantasaisuudesta syntyisikin keskustelua. Se, mikä meille ammattilaisille on arkea, ei välttämättä avaudu muille osapuolille.

Tutkimukseni mukaan lastensuojelun avoimuuden perhetyö on joustava perheille kotiin tarjottava tukitoimi, millä saadaan vaikuttavuutta perheiden arkeen. Perhetyön vahvuuksia on selkeä lastensuojelullinen tehtävä lapsilähtöisen työn vahvistamisessa. Perhetyön rooli lastensuojelun sosiaalityössä on vahvistunut ja perhetyön työmuotojen sekä lastensuojelun sosiaalityöntekijän yhteistyö on vahvistunut. Lastensuojelun sosiaalityöntekijällä on yhä enemmän asiakasperheitä, ja vähemmän aikaa perhekohtaiselle työlle. Perhetyö avoimuuden tukimuotona tulee kasvamaan lastensuojelun sosiaalityössä. Perhetyössä keskitytään asiakasperheisiin, jos niiden määrä on kohtuullinen perhetyön toiminnallinen luonne antaa mahdollisuuden perhetyön tekemiselle. Perhetyössä on

mahdollisuus tiiviiseen ja perhekeskeiseen työskentelyyn asiakasperheiden kotona. Perhetyöntekijä antaa lastensuojelun sosiaalityöntekijälle tärkeää tietoa perheen arjesta ja lasten hyvinvoinnista, sekä mahdollistaa rinnalla kulkemisen tuen ja konkreettisen ohjauksen perheen arjen haasteissa.

Sosiaalialan perhetyön tulevaisuuden uhkana voidaan nähdä perhetyöntekijöiden tehtäväkuvan laajentumisen. Laaja tehtäväkuva vie mahdollisuuden kehittää perhetyötä avohuollon tukitoimena. Perhetyön kehittämisen haasteeksi tulee työnkuvan ja työntekijöiden roolien epäselvyys. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettavan perhetyön vahvistaminen ja kehittäminen nähdään tärkeänä osana lastensuojelua. Perheiden kotiin annettava perhetyö on kunnille taloudellisempaa kuin perheille tulleet ongelmat, jotka kasaantuvat ja joihin ei pystytä puuttumaan kuin ehkä lasten huostaanoton avulla.

Tulevaisuuden haaste on lapsiperheiden kotipalvelun ja lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettavan perhetyön välinen työnjako ja peruspalveluiden kyky vastata lapsiperheiden erilaisiin palvelutarpeisiin, koska kuntien perheille tarjoama matalan kynnyksen kotipalvelu on käytännössä kokonaan kunnista lopetettu. Nykyinen perhetyö on suuntautunut enemmän psykososiaaliseen tukeen ja keskustelutyöhön. Tämä ei kuitenkaan vähennä konkreettisen kotiavun tarvetta, joten samalle perheelle saattaa olla aiheellista tarjota päällekkäisiä lastenhoito- ja siivouspalveluita. Varhaisen puuttumisen toiminta-ajatus tukee tätä ajatusta, koska lähtökohtana on kokemus siitä, että perheiden ongelmat ja erityisesti lasten pahoinvointi tulee esille liian myöhään. Mielestäni ehkäisevää perhetyötä ja muita ehkäiseviä perheiden tukipalveluita tarvitaan entistä enemmän peruspalveluissa, kuten neuvoloissa, päivähoidossa ja kouluissa. Peruspalveluissa luodaan lapsiperheiden hyvinvoinnin perusta, siellä tulisi ehkäistä erityisen tuen tarpeen syntyä, kun perheille olisi tarjolla riittävästi kotiin annettavia apuja perheiden arjen konkreettisiin tilanteisiin.

Tutkimustehtävä oli toteutettu tietyssä aikakautena ja kuvaa yhden kunnan lastensuojelun avohuollon perhetyön tilannetta. Toivon, että tutkimuksesta oli hyötyä mietittäessä tavoitteiden, keinojen ja menetelmien kirjaamista perheiden asiakassopimukseen näkyväksi. Vaikka alan ammattilaiset ymmärtävät arjen hallinta- tai arjen työt -termien merkityksen, ne eivät välttämättä ole selkeitä niille perheille, joiden asiakassopimukseen ne oli kirjattu. Kun väliarviopalaverissa puhutaan perhetyön keinoista ja menetelmistä,

avautuvatko nämä toimenpiteet myös perheelle, jollei niitä ole auki kirjoitettu asiakassopimukseen.

Tutkimuksen kehitysideaksi haluaisin ottaa tavoitteiden kirjaamisen. Eräässä haastattelussa kiinnitimme sosiaalityöntekijän kanssa huomiota tavoitteiden kirjaamiseen. Perheiden kanssa tehtävä työ perustui paljolti puhumiseen, ja perhetyöntekijän tuli kirjata tavoitteet konkreettisesti perheiden asiakassopimuksen ja avata niitä pienempiin osiin, jotta perhe hahmottaisi tavoitteet pienemmissä osissa. Vaikka palavereissa puhuttiin paljon, asia kirjattiin yhdellä tai kahdella rivillä perheen asiakassopimukseen. Sosiaalityöntekijän mielestä tällainen käytäntö ei palvellut perheitä, koska asiakassopimus oli tärkeä perheelle jäävä dokumentti. Sosiaalityöntekijän mielestä asiakassopimuslomakkeessa oli puute, sillä lomakkeeseen ei kirjattu keinoja eikä menetelmiä, joilla perhettä tuettiin tavoitteeseen. Sosiaalityöntekijä pohti sitä, että tavoitteet, menetelmät ja keinot tulisi kirjata asiakassopimukseen näkyviin ja perhetyöntekijä avaisi ne perheelle. Tämä helpottaisi perheen tavoitteiden arviointia. Väliarvioinnissa voitaisiin helposti nähdä, mitkä tavoitteet perhe oli jo saavuttanut, mihin perhe tarvitsi vielä tukea ja pitäisikö tavoitteita pilkkoa vielä pienempiin osiin, jotta perheen olisi helpompi tavoitteet saavuttaa. Ehdotus kehittämisideaan, jos lastensuojelussa olisi käytössä kannettavia laitteita kirjaaminen ja arviointi helpottuisivat. Asiakkaidentiedot voitaisiin kirjata laajemmin ja dokumentointi olisi nopeampaa, jos asiakaskirjaukset ja asiakassopimukset kirjataan asiakkaan läsnä ollessa esimerkiksi kotikäynneillä ja tavoitepalavereissa. Näin perhetyön avoimuus, dokumentaation ajantasaisuus ja asiakkaan osallisuus lisääntyisivät lastensuojelussa olennaisesti, sekä ajan käyttö tehostuisi, kun ei tarvitse toimistolla kirjata palavereissa sovittuja asioita. Asiakassopimukset olisi tulostettavissa heti palavereiden jälkeen perheille.

Tämä tutkimus selvitti sosiaalityöntekijän arvioimana perhetyölle asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tutkimuksen mukaan voidaan todeta, että lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettavalla perhetyöllä oli vaikuttavuutta tutkimusperheille. Tyyppiperheiden tavoitteet saavutettiin niiltä osin, kun ne oli kirjattu asiakassopimukseen. Perheille asetetut tavoitteet eivät kuitenkaan toteutuneet niin, että lastensuojelun asiakkuus voitiin perheissä lopettaa. Lastensuojelun asiakkuus jatkui perhetyön jälkeen. Lastensuojelun avohuollon tukitoimena annettavan perhetyön vaikuttavuus näkyi niin, että ilman perhetyön tukea nämä tyyppiperheet eivät selviäisi arjesta. Perhetyön tärkeänä

osana oli perhetyöntekijä sekä hänen tapansa avata perheille asetettuja tavoitteita. Tutkimusta olisikin mielenkiintoista laajentaa perhetyöntekijöihin ja tutkia sitä, miten he olisivat arvioineet tavoitteiden saavuttamista.

LÄHTEET

Dahler-Larsen, P. 2005. Vaikuttavuuden arviointi. Hyvät käytännöt menetelmä käsikirja. Helsinki: Sosiaali- ja terveydenalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. STAKES. Viitattu 8.5.2014.

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77071/vaikuttavuuden_arv.pdf?sequence=1;

Ensi- ja turvakotien liitto. Viitattu 1.2.2015

<http://www.ensijaturvakotienliitto.fi/tyomuodot/vakivaltatyo/jussi-tyo2/>

Eskola, J. & Vastamäki, J. 2007. Teemahaastattelu: Opit ja opetukset. Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. (toim.) Aaltola, J & Valli, R. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Hirsijärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.

Järvinen, R., Lankinen, A., Taajamo, T., Veistilä, M. & Virolainen, A. 2012. Perheen parhaaksi, perhetyön arkea. Helsinki: Edita.

Kananen, J. 2012. Kehittämistutkimus opinnäytetyönä: Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas. Tampere: Tampereen yliopistopaino Oy - Juvenes Print.

Kemppainen, T. & Ojaniemi, P. 2012. Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa A. Pohjola, T. Kemppainen & S. Väyrynen (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Tampere: Juvenes Print.

Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista. 2000. L 22.9.2000/812 muutoksineen. Viitattu 10.11.2014

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2000/20000812>

Lastensuojelulaki. 2007. L 13.4.2007/417 muutoksineen. Viitattu 6.11.2014

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Myllärniemi, A. 2007. Lastensuojelun avohuollon perhetyö ammattikäytäntönä: Jäsenyksiä perhetyöstä toimintatutkimuksen valossa. Helsinki: Socca: Heikki Waris -instituutti. Viitattu: 28.4.2014.

http://www.socca.fi/files/108/Lastensuojelun_perhetyo_ammattikaytantona.pdf

Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOY pro Oy.

Paasio, P. 2003. Vaikuttavuuden arvioinnin rakenne ja mahdollisuus sosiaalialalla. Sosiaalipalvelujen evaluaatioryhmä (FinSoc): Stakes. Viitattu 26.3.2014.

http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77070/Tyopapereita3_03.pdf?sequence=1

Perustuslaki. 1999. L 11.6.1999/731. Viitattu 10.11.2014.

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Pohjola, A. 2012. Moniulotteinen vaikuttavuus. Teoksessa A. Pohjola, T. Kemppainen & S. Väyrynen (toim.) Sosiaalityön vaikuttavuus. Tampere: Juvenes Print.

Reijonen, M. Perhetyön määritelmä. Sivut päivitetty 25.10.2013. Viitattu 8.4.2014.

<https://www.sosiaaliportti.fi/fi->

[FI/lastensuojelunkasikirja/tyoprosessi/avohuolto/muuttukitoimet/perhetyo/](https://www.sosiaaliportti.fi/fi-)

Rostila, I. 2001. Tavoitelähtöinen sosiaalityö. Voimavarakeskeisen ongelmanratkaisun perusteet. Jyväskylä: Kopijyvä Oy.

Rousu, S. 2007. Lastensuojelun tuloksellisuuden arviointi organisaatiossa. Näkymätön tuloksellisuus näkyväksi. Viitattu 17.3.2014.

<http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67786/978-951-44-7174-2.pdf?sequence=1>

Rönkkö, L. & Rytönen, T. 2010. Monisäikeinen perhetyö. Helsinki: WSOY pro Oy

Sosiaali- ja terveysministeriö. 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Teoksessa M. Lavikainen, A. Puutinen-Korhonen & K. Ruuskanen (toim.) Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4. Viitattu 6.11.2014

http://www.thl.fi/documents/647345/0/STM_2014_4_lastensuoj_laatusuos_web.pdf/0404c082-4917-471a-8293-5606b41536a7

Talentia ry. 2005. Arki, arvot, elämä, etiikka. Sosiaalialan ammattilaisen eettiset ohjeet. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry. Helsinki: Painotalo Auranen oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2014. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 10.11.2014.

http://www.thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu#Lapsen_etu

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Vaininen, S. 2013. Sosiaalityön teoriat. Luentomateriaali. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Pori.

Vanhemmuuden roolikartta. 1999. Varsinais-Suomen lastensuojelukuntayhtymä. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 10.11.2014.

<http://www.vslk.fi/index.php?id=19>

Yleissopimus lapsen oikeuksista. Viitattu 10.11.2014

<https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>

LIITTEET

LIITE 1

HAASTATTELUKYSYMYKSET:

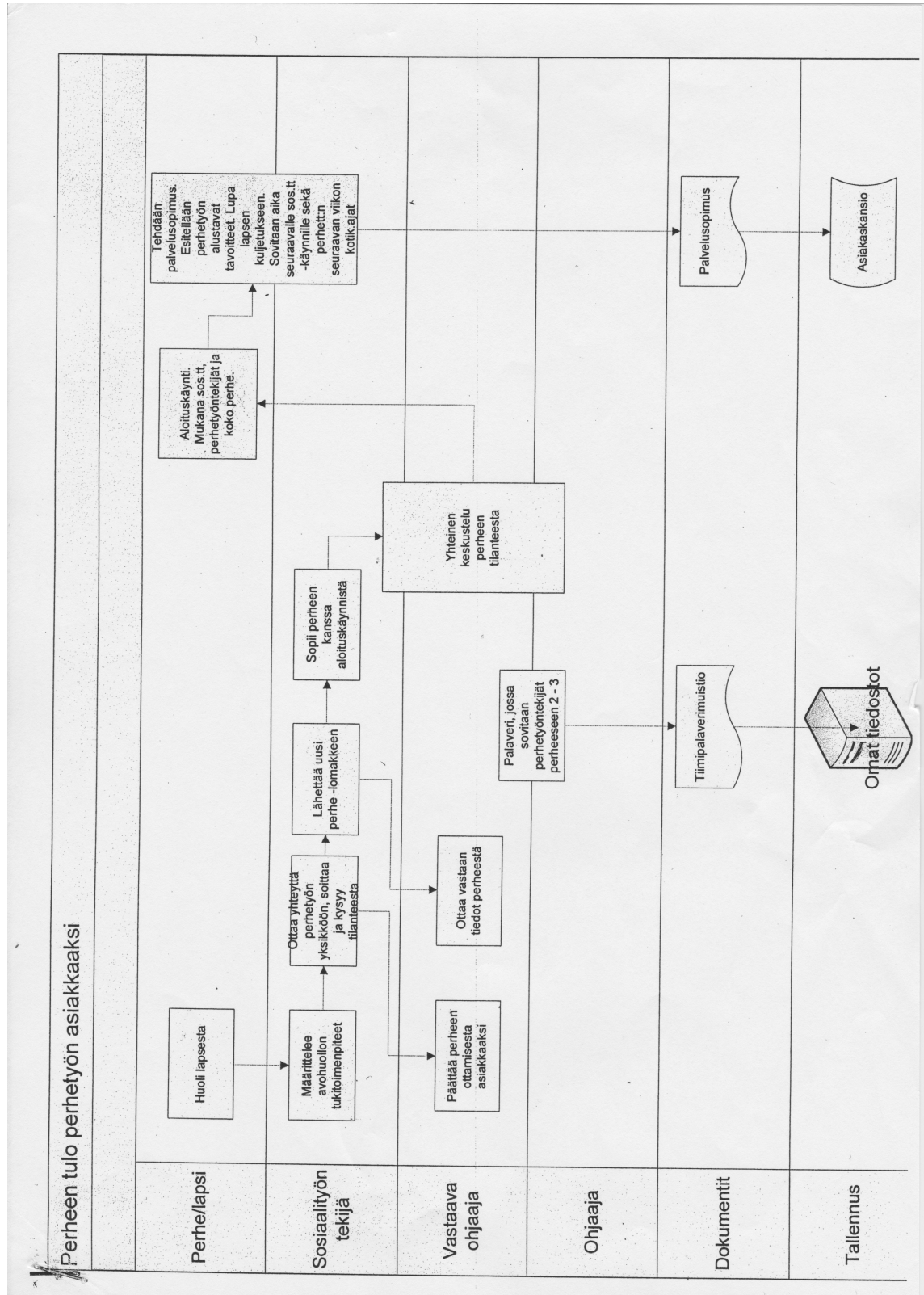
Kertoisitko perhetyön toiminnasta perheesi kohdalla?

1. Miten tavoitteet on laadittu?
2. Miten olet itse ajatellut tavoitteiden tarkoittavan käytännössä konkreettisesti?
3. Miksi asianomaiset tavoitteet on asetettu?
4. Mihin haluat muutosta, minkä haluat perheessäsi muuttuvan? Mitkä asiat?
5. Miten tavoitteita on käsitelty perheessä / tuotu esille?
6. Miten perhetyö auttaa tavoitteiden saavuttamisessa? Keinot
7. Saavutettiin perhetyöllä sille asetetut tavoitteet?
8. Miten se näkyy perheesi arjessa?
9. Missä sosiaalityöntekijänä huomaat muutoksen?
10. Olivatko tavoitteet jälkikäteen ajatellen oikeita?
11. Onko perhetyö voinut auttaa perhettäsi? Jos ei, niin miksi ja mikä auttoi?
12. Olisiko voitu toimia toisin?
13. Olisiko tavoitteet voitu asettaa jotenkin muuten?
14. Mitä ajattelet prosessitavoitteiden tarkoittavan?
15. Mihin niillä oli tarkoitus vaikuttaa?

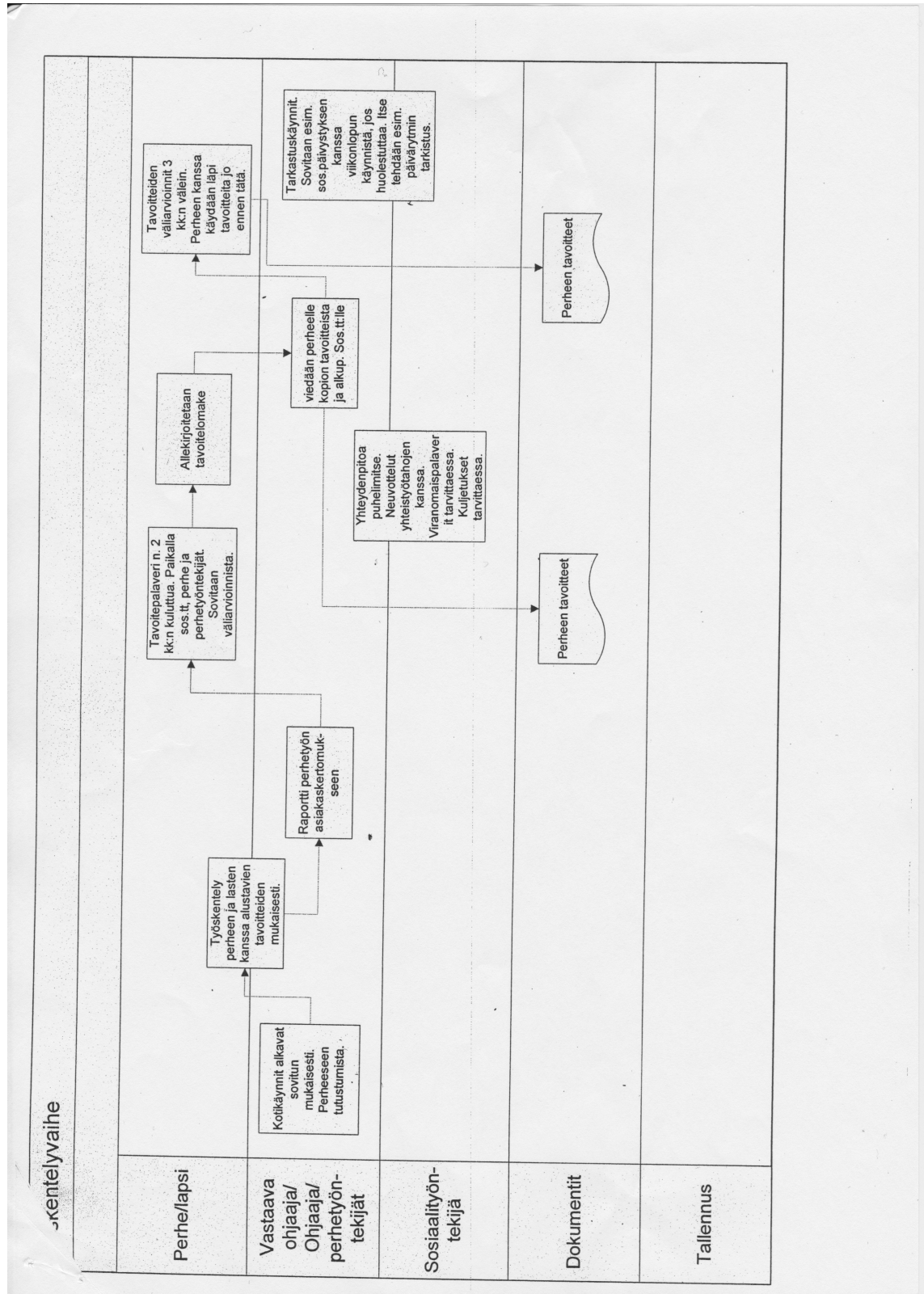
LIITE 2

Perheen tulo perhetyön asiakkaaksi

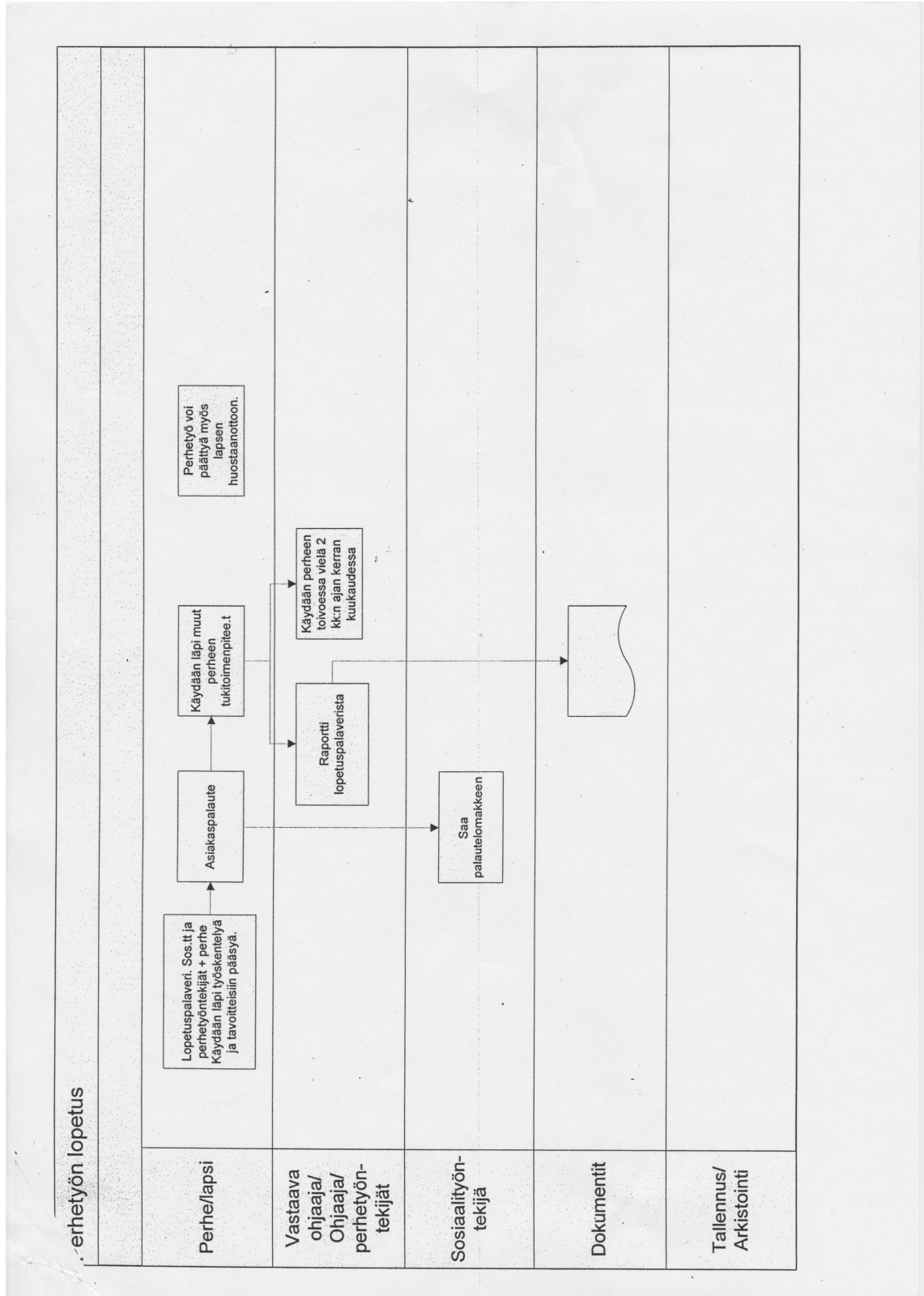
LIITE 3

Perhetyön vaiheet

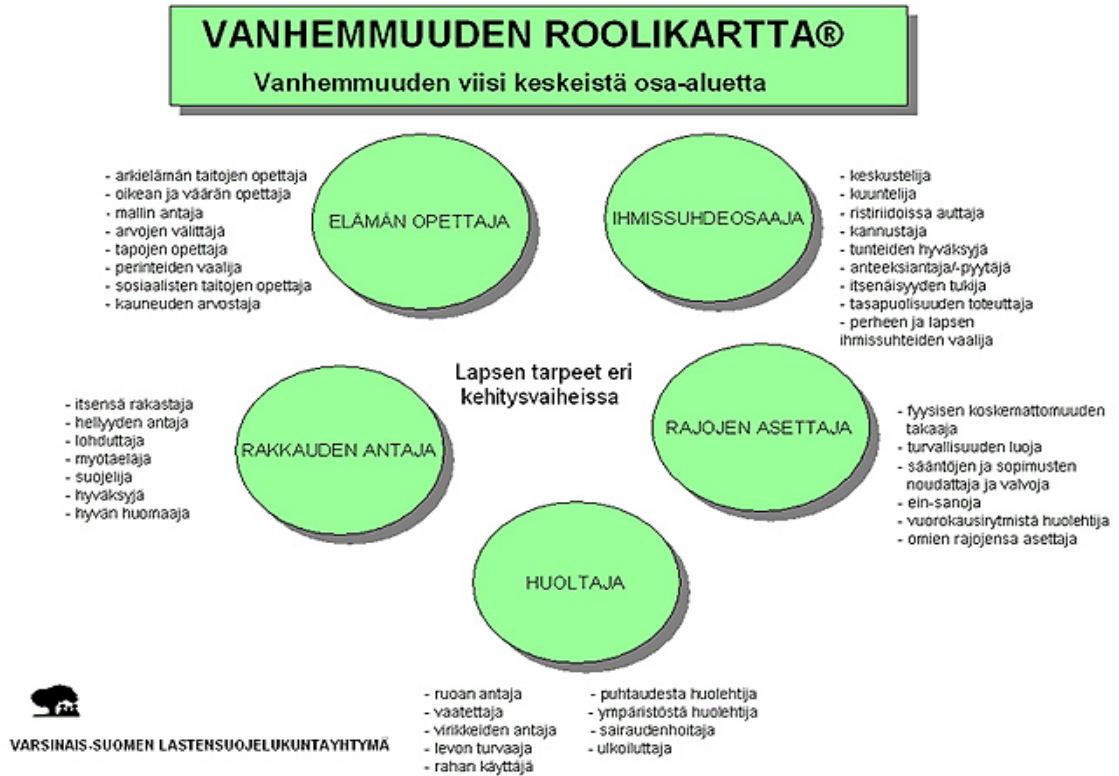
LIITE 4

Perhetyön lopetus

LIITE 5

Vanhemmuuden roolikartta

Roolikartta on perhekuntoutuksen ja vanhemmuuden arvioinnin monipuolinen väline. Sen avulla voi kuka tahansa jäsentää omia vanhemmuuden roolejaan. Sitä voidaan käyttää keskustelun apuvälineenä. Roolikartta on osoittanut helppotajuiseksi ja suosituksi työvälineeksi perhetyössä ja sitä käytetään erilaisissa työyksiköissä.

Työvälineen käyttäjille on julkaistu kolme opasta, ensimmäinen opas sisältää roolikartan perusteiden käyttöopastuksen. Toinen opas käsittelee vanhemmuutta ja roolikartta-työvälinettä syvällisemmin lapsen eri ikävaiheiden näkökulmista. Julkaisu sisältää artikkeleita työvälineen erilaisista käyttökokemuksista ja antaa esimerkkejä niiden soveltamisesta. Käyttäjän oppaat on päivitetty kolmannessa oppaassa, mikä sisältää roolikartan vanhemmuuden-, parisuhteen- ja itsenäistymisentueksi. Opas sisältää parisuhteen ja itsenäistyvän nuoren roolikartan käyttäjän -oppaat. (Lastensuojelun käsikirja 2014.)